

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

BEN YAŞLARDA BİR KADIN

MİLLİYET YAYIN LTD. ŞTİ. YAYINLARI

Günün Kitapları: 25

Yayın hakkı (Copyright): Milliyet Yayın Ltd. Şti

Orijinal adı: A Woman of My Age

Grafik düzen: İsmet İslimyeli

Birinci baskı: Ağustos 1976

Bu kitap YELKEN Matbaasında dizilip basılmıştır.

NINA BAWDEN

Ben Yaşlarda Bir Kadın

Türkçesi:
Güler DİKMEN

O TOBÜS MEKNES'le Fas arasında bir yerde birdenbire durdu. Şoför bağıra çağıra kapıyı çarparak dışarı çıktı. Kimse yerinden kıpırdamadı.

Araplar örtülerine sarınmış, gözleri kapalı oturuyorlardı. Artık pencereden hiç rüzgâr gelmiyordu, otobüsün içi çok sıcak olmuştu. Havada daireler çizerek uçan bir sineğin vızıltısından başka sessizliği bozan bir şey yoktu, sinek dizime kondu ve arka bacaklarını derime sürtmeye başladı. Onu kovdum, bu küçük hareket Richard'ın yanımda, rahatsız olarak kımıldamasına yol açtı. İkimiz de şişman değildik, ama oturduğumuz yer çok dar ve sertti, ayrıca giysilerimiz de dardı. Sutyenimin askısı omzumu kesiyordu, Richard'ın karnı kemerinden dışarı taşmıştı. Araplar kat kat giysilerin içinde çok daha rahat görünüyorlardı. Öyle çift çift otururlarken tüneyen ak kuşlara benziyorlardı.

İnsanda kalan sadece hayallerdir. Ne var ki hepsi budur. Çünkü çoğu kez olaylar negatiftirler, değişik zamanlarda değişik pozlarda çekilmiş şipşak fotoğraflardır. Ötekileri sadece kendi durumunuza göre değerlendirirsiniz: Korkularınızı ya da isteklerinizi yansıtmalarına göre ya karşı durursunuz onlara ya da gözünüzde büyütürsünüz.

Bu ne zaman olur? Sözgelişi Hobbslar hangi nok-

tada kafamda gerçekleştiler, bir asit havuzunun içinde dünyaya gelen fotoğraflar gibi belirdiler? Tangler'e giderken motorda olabilir belki ya da salonda, masamızda oturlurken Bayan Hobbs'un Kent'teki geniş tarağalı, tek katlı evlerinden söz ettiğinde —Benim evim, benim g llerim diyordu; kocasıysa, malı m lk  olmayan bir adammiş gibi g l msemekteydi,— ama öyle bile olsa hatırlayamıyorum. Fas yolunda, o kısa deniz yolculuğuncan birkaç gün sonra bir iki kez onları düşünmüş olabilirim, ama varlarmış yoklarmış bence önemli değildi. Yol arkadaşlarıydılar, hepsi bu. şu otobüste tüneyen Araplardan fazla bir şey değildiler.

Richard, onları benim 'y reklendirdiğimi' söylüyor - anası gibi karışık kafalının biridir o da. Nonni eve her saat gelen ve mutfağımızda oturan insanları beğenmez, hele bir de cin i erlerse... - O da, Richard da, konukların özenle seçilmesi gerektiğine inanırlar. Sonra, belli saatlarda gelmeli ve ayaklarını her zaman silmelidirler. Hayır, Richard ondan iyidir. Sadece insanın ilgilenmediklerine i tenmiş gibi davranmasının dürüst bir tutum olmadığına inanır. Bana kusurlarımdan birinin de aşırı sevecenliğim olduğunu söyler. Bu da bir çeşit tembellik.

'Belki kusurdur ama, tembellik derken yanılıyor. Eğer motorda Hobbslara iyi davrandıysam, bunu beni hiç bırakmayan o kafamdaki üçüncü kişiye uyarak yapmışımdır. **«Elizabeth işte böyle iyi bir insandır, en sıkıcı kişilerle bile ilgilenir.»**

Bu içten gelen ses bazen davranışları yargılar bazen yüce bir bağışlayıcıdır ama, çoğu kez kendimi bir çeşit biçime sokma yoludur, bana kendimi g rmemde yardım eder.

Bunu çok g   buluyorum. Aynaya baktığım zaman

—boyadan önce kendini göstermeye başlayan akları görmek için değil, ben böyle aynaya on yedi yaşımdayken de bakardım, niye, kime, niçin— olduğunu bilmeden eskiden olduğu gibi durur kalırım, bulutlu, solgun, üzgün... Kendimi bilmiyorum, sadece durumumu biliyorum: Ben Elizabeth Jourdelay, Richard'la evli, onun iki oğlunun anası. Ben, ben orta yaşlıyım. Bu beni birdenbire kaplayan bir sıkıntıdır, beni öyle şaşırtır ki gerçekten inanmam buna. Aynaya bakınca çizgileri görüyorum, ama belki yarın çizgiler kaybolacak, derim yine düzgünleşecek. Aslında çizgiler de önemli değil. Önemli olan hayatımın ortasındayım ve hâlâ bir yeni yetme gibi hissediyorum kendimi, üstelik bu noktadan nereye varılır bildiğim yok.

Ne oldu bu arada geçen zaman? Ne yaptım— Ne oldum— yirmi uzun mücadele yılı boyunca? Karşılığı yok mu bu soruların, bir ipucu yok mu?

Sıcak, hareketsiz otobüsün içinde otururken birdenbire çöktüm, ağırlaştım, biçimsiz, uyuntu bir şey oldum. Yaşlı bir kadın, sıkıcı hüznü ve geleceği olmayan biri. Ve geçen gece Meknes'de bir lokantadaydık, yanıp sönen küçük ışıklar vardı (Richard elektrik üzerine bir şeyler söyledi) yanımızdaki duvardaki ayna sanki büyülü bir çağrışım yaptı bende; genç, ince ve güzeldik. Birbirimize yabancılar gibi gösteri yaparak konuştuk, güldük ve sarhoş olduk.

Bir o havaya bak, bir de bu havaya. Dün gece genç bir kadındım, otuzunda bile değil. Şimdi orası burası ağrıyan yaşlı bir kadını, yanakları sarkmış, suratı anlamsız bir üzüntüyle donuklaşmış.

Richard: «O kadar söyledim bir araba kiralayalım diye şimdi bu otobüste sürünmezdik.» dedi.

Elbette böyle bir şey söylemiş değildi. Fas'ta bir araba kiralayarak, Atlas'ın üzerinden çöle inmeyi ta-

sarlamıştık. Richard'a baktım. Dudaklarının üzerinde kara bir çizgi halinde bir deri vardı. Burnunu buruşturup, sakınarak başparmağı ve işaret parmağıyla onu çekiştiriyordu. Burnunun derisi berbat, gözenekleri açılmıştı. Bazen burnuna sürmek için sıkıştırıcı losyon alır, suçlarını beslemek için de bir şeyler alır ya. Bizim ecza dolabını bir sürü yarısı boşalmış şişe doludur, her biri küçük bir hikâye: Dolabı yerleştirirken içimi Richard'a karşı bir sevecenlik kaplar.

Elimi uzattım. Richard elimi tuttu, az sonra da ödünç alınmış bir mendil gibi geri verdi. Bir ses çıkardı, boğazından gelen kuru bir ses ve ona baktığım için dikleşti, midesini içine çekti, çenesini yukarı kaldırdı. Bir zamanlar Byron havalarındaydı, kadife ceketler giyer saçlarını uzatırdı. Şimdilerde çizgileri katılaştı, artık bir Roma imparatoruna benzemekte.

Belki de Richard ölecek diye düşündüm. Gözlerimi kapattım ve olabilecekleri tasarladım. Boşalan odayı çocuklara verebilirdim, biraz mızımlansalar da dediğim olur sonunda. Onların odalarını kiraya veririm belki haftada sekiz pound getirir. Kendi yatak odamı da çalışma odasına taşırsam biraz daha alırım. Hep gözüme batıp duran o Richard'ın masasını da ortadan kaldırmalıyım, çocukluğundan kalma oyuncak türünden iğrenç bir şey, Yatağımı da duvara karşı koyarım. Nonni'nin odası giriş katındadır, hem banyosu da var, iyi para getirir kiraya versem ya, yukarı çıkamaz; çünkü geçirdiği kriz sonucu bir tarafı inmeli kaldı. Eğer sabahdan akşama kadar çalışacağım bir iş bulursam Nonni en önemli sorun haline gelecek. Bakılması gerek. Ne var ki her halde düşünülemez -yani düşünmeye yanaşmamalıyım,- yatalak kaynanamı, bir bakımevine göndermek, onu yaşlı, istenmeyen bir hayvan gibi hayatımdan çekip atmak...

Elizabeth bir kahramandır, olağanüstü şeyler yapmıştır, işte böyle yürekli, böyle sağlam bir kişidir!...

Kendimi tutamayarak güldüm, Richard baktı.

«Hobbsları düşünüyordum da...» dedim.

Kanmamış gibiydi: Bay ve Bayan Hobbs onu ilgilendirmiyordu. Saatına baktı. «Saçma, neredeyse yarım saattir burdayız.» dedi. Hem bunun, yazgının kendisine oynadığı kötü bir oyun olduğundan kuşkuluydu hem de biraz öfkeliydi. Çünkü bundan ötürü beni akıl yoluyla suçlamasına olanak yoktu.

Sanki bir işaret verilmişçesine yolcular kalktılar ve otobüsten inmeye başladılar. Yavaşça, sabırlı ve terbiyeli bir biçimde hareket ediyorlardı. Richard içinde eşyamız ve yarıya kadar boşalmış bir soda şişesi olan değerli çantamızı geçirmek için eğilirken uzun boylu, gök mavisi giysili bir adam arkasında bekliyordu. Kocamın arkasından şaşkın şaşkın bana bakıyordu. Israrlı bakışlarında beğenmeyen bir hava vardı. Gü-lümsedim, çünkü hep beğenilmek isterim. Mavi giysisinin yeninden çıkan ince, yanık elinde küçük, kapaksız, içi öksürük tabletleriyle dolu bir kutu vardı. Bir tane aldım, teşekkür ettim ve hemen Richard görmeden ağzıma attım. Yolculukta yiyecek, içecek konusunda çok titizdir: Meknes'de banyonun musluğundaki suyla dişlerimi fırçaladım diye çok kızmıştı.

Otobüsten inince herkes yolun kenarındaki çimenlerin üzerine oturdu. Bir adam derede çocuğunun ayaklarını yıkıyordu. Kınalı saçlı, altın küpeli küçük, zayıf kız, gülerek ayaklarını çırpıyordu. Yolcuların geri kalanı sabırla bekliyorlardı, içerde yaşamklarını açan kadınlar şimdi yine örtülmüşlerdi. Gözlerinden başka bir yerleri görünmüyordu. Sıcığın çıplak kollarımı ve kızaran boynumun derisini yaktığını hissedince, onların giysilerinin benimkinden daha akla uygun olduğu

gerçeğine vardım. Derenin akışı beni susatmıştı, yaraşıp küçük kızı izlemeye başladım, hem de ayaklarımı yıkasam ne olur ki diye düşünüyordum.

Ben daha sandallarımı çıkaracağımı belirtir bir şey yapmamıştım ama, Richard «Mikrop vardır», dedi. Nedense beni uyarırken yabancı bir ülkedeki gizli tehlikeleri hissettiğinden ötürü sevinç içindeydi.

«Girmeyecektim ki..»

«Öyle mi?» Sırıttı. Güneşin altında her zamankinden daha solgun ve genç görünüyordu.

«Evet...»

Birlikte güldük. Birbirimize olan duygularımız iskambil kâğıtları gibidir. Sevgi, öfke, nefret, sevecenlik-bir kart çekeriz, her zaman istediğimiz gelmez elbette, duruma göre bir kartın gelmediği de olur...

Şoför yolun kenarına geldi ve bir tenekeye su doldurdu. Adam dere boyunda üstünde eski bir asker ceketi ve bol, ak bir pantolonla dururken, Richard onunla Fransızca konuşuyordu. Şoför görüldüğünden de zayıftı, o garrip giysilerinin içinde bostan korkuluğuna benziyordu. Bu yolculukta biraz zayıflamaya çalışmayı düşündüm, sabahları sadece bir fincan kahve, hafif bir öğle yemeği. Richard ellerini sallayarak, hızlı hızlı konuşuyordu. Şoför, söylediği bir şeye çoşkuyla güldü ve otobüse doğru yürüdü, tenekenin dibindeki bir delikten damlayan su, yolda bir iz oluşturunuyordu.

«Radyatörde bir sızıntı var,» dedi Richard, «Allah bilir, hemen onaracaklarını söylüyor-kimbilir şu otobüs ne zamandır yoldadır, Fransızlardan sonra ülkede hiç yer kalmamış anlaşılan? Tek isteğim, arabamız çölde kalmasın da...»

Umudu kendisini de sevindirdi. Yavaşça otobüsün gölgesinden ayrılarak yukarı, bodur ağaçların bulunduğu yola doğru yürüdük. Toprak dümdüz uzanıyordu,

sıcaklık ve uçsuz bucaksızlığın etkisiyle mavi gibi görünüyordu.

Richard: «Buralar şaşılacak kadar verimli yerlerdir,» dedi. «Elbette Atlas'ın öbür yanında durum değişecek.» Sanki çiftçiymiş gibi, kaşlarını çatarak, bir çimin üzerindeki kuru toprağı başparmağıyla ovalıyordu.

«Hem de daha sıcak.»

Çölü özledim. Hayatım kalabalık, karmaşıktı. Dümdüz, uçsuz bucaksız gökyüzünü, sonsuz ufku özledim, boşluğu özledim...

«BAY HOBBS, hep çölü görmek istemiştir,» diyerek, karısı bize bilgi veriyordu. Daha küçücük bir çocukken Yabancı Lejyonu'na katılmak istemiş.'

Kadın çok kısa zamanda çok şey anlatmıştı bize -üç yetişkin oğlu, oturma odasındaki perdelerin rengi ve Hint halısının mavisine uydurmak için neler çektikleri, televizyonlarının markası ve en çok sevdikleri programlar, yabancıların yemekleri üzerine düşündükleri, elma tatlısını nasıl yaptığı, elektrik sobasının yerine aldığı Aga fırınında pişirdiği gevrekler- Bir bilgi sağanağı içinde her şeyi birbirine katarak anlattığından, bunu kesin olarak ne zaman söylediğini hatırlamak zordu.

Her halde o bizi şoförün kullandığı arabalarına aldıkları öğleden sonra olmalı. Bir toz bulutu içinde ilerlerken arada anî frenlerle duruyorduk. Otobüsten bavullarımızı alırken. Richard, «Burası Samiriye her halde,» dedi.

Gerçekten Bayan Nobbs'u çok iyi hatırlıyorum. Araba tökezledikçe yerinde sıçrayıp anlayışla gülümseyerek konuşması: «**Bütün erkekler yürekten çocuk- turlar. Yüzünde çizgi yoktu ve bir çocuğunki gibi elma**

parlaklığındaydı, gözleri de temiz, çocuksu, parlak bir maviydi, ıslak gibi duruyorlardı.»

Kocasının gözleri durgun deniz mavisiydi. Köşelerinde kırışıklar vardı. Ya sinirli olduğundan ya da özel bir nedenden ötürü. Belki de bir iç sevinç karısının boşboğazlığına karşı onun savunmasıydı. İnce yapıliydi. Gerçekten yakışıklı, anlamlı bir yüzü vardı. Elleri de inceydi, tırnaklarının üzerinde ak benekler göze çarpıyordu. Hiç bir nedeni yokken bana bir mezarın üzerindeki, haşlı seferlerine giden taştan bir askeri hatırlattı.

Karısının bu sayıp dökmeleri karşısında hafifçe kızardı: Belki bu çocukluk düşü onun için hâlâ değerliydi. Özür dileme anlamında bir başlangıç öksürüğüyle «Merakeş'in Bournemouth'dan daha değişik olacağını düşünmüştüm.» dedi.

Bayan Hobbs içini çekti. «Hep aynı otele gideriz. Bizi tanırılar ve hep aynı odayı alırız. Denize karşı, güzel ve yüksek. Gece sessiz olur.»

«Çöl çok sıcaktır,» dedim, «size dokunmaz mı?»

Çok şişmandı. Göğüsleri korsasından büyük bir çıkıntıyla taşıyordu. Oturunca kalçaları yayılıyordu, çünkü kaslarının onları toplayacak gücü kalmamıştı. Bütün şişman kadınlar gibi küçük, telâşlı elleri vardı. Birtakım anlamsız mimiklerle onları kaldırıp indirirdi, bir hava akımına girmiş kuşlar gibi. Sorum küstahca değildi: Motorda, bize bir kalp krizi geçirdiğini, dikkatli olması gerektiğini söylemişti.

«Oh, idare ederim,» dedi ve elini yelpaze gibi salladı, ama bu çaba bile onun için çoktu. Elini kucağına bıraktı, el orda dalgalarda dinlenen küçük, ak bir martı gibiydi... «Bay Hobbs'un iyi bir tatil geçirmesini istiyorum,» dedi, «Bir kez emekliye ayrıldı mı artık kapı dışarı çıkamayız.»

Ne emeklisi ki? Merak etmiş olabilirdim ama sormak çok safça kaçacaktı, çok safça. Yardımları için Hobbslara teşekkür borçluydum, ama onlarda gerçekten ilgimi çeken hiç bir şey yoktu. Kendilerinde ilgimi çeken bir şeyler aramak için hiç bir neden göremiyordum, niçin uğraşacaktım ki? Sıkıntılı bir çifttiler, yeterince iyi insanlar; ne var ki bütünüyle çekilmezler. Ya da öyle görünüyorlar. Eğer biri bana o öğleden sonra onlarla nasıl kaynaşacağımızı söyleseydi inanmazdım. (Hâlâ bana inanılmaz gelen günler vardır, şimdi bile.)

Bay Hobbs'un işi ne olursa olsun karısının evcil iç güdülerinin yanında ikinci planda kalmıştır. Bu belli! «Baba,» diye çağırıyor onu. «Gitmedik miydi, baba?» Ya da «Doğru değil mi, baba?» Bay Hobb rahatsız olmasına karşın, yine de gülümseyerek uygun bir şeyler mırıldanıyordu. Bayan Hobbs sonra birdenbire: «Ah, bağışla beni sevgilim,» diyerek elini ağzına kapatıyordu. Bana o saf, çocuk gözleriyle bakardı -gözlerine bakınca yaşı da şişmanlığı da insana gülünç gelirdi. Sanki güzel, genç bir kızı almışlar, garip bir amaç için pompayla şişirmişler, korkunç, modası geçmiş, ipekli giysiler giydirmişler... «Biliyor musunuz» derdi, «Yola çıkmadan önce onu hiç baba demeyeceğime söz verdim. Ama bir kez alışınca çok zor, bilirsiniz ya...»

Bay Hobbs, «Ama hiç kimse biyolojik işleviyle hatırlanmaktan hoşlanmaz,» demişti.

Richard'la ben gülmüştük, o tutançla karışık bir sevinç içindeydi. Belki de bu küçük şakayı yapmayı hep düşünmüş ama hiç böyle bir zamanın geleceğini ummaştı. Bu bazen benim de yaşadığımı bildiğim türden bir sevinçti, birdenbire ona bir yakınlık duydum.

Öte yandan bir karı ve anadan başka ben neyim ki? Beni bu sözcüklerin dışında sözcüklerle düşünen biri var mı ola?

İKİNCİ BÖLÜM

ELBETTE şimdi evlenirseniz,» dedi Lilian teyze, «politikaya atılman pek kolay olmaz.»

«Richard'ın politikayla ilgilenmediğini mi söylemek istiyorsun?»

Lilian teyzem ikircikliydi. «Doğal olarak bazı şeyler değişecek. Benim mitingten mitinge koşacağına evde oturmanı ister!»

Kit teyzem sigarasını göndürürken, «İnsan hep ileriye bakmalıdır,» dedi. Teyzem hep sigara içerdi, müzik dersi verirken bile: Uzun piyanist parmakları ve dudağının üzerindeki ak tüyler bu yüzden sararmıştı. «Tut ki sen Parlamento üyesi oldun, o neler hisseder acaba!

Aslında bu düşünce bana yabancı değildi, yirmi yaşımdan beri ve okuldaki tartışmalarda bazı başarılar kazandıktan sonra kendimi buna hazırlamıştım. Teyzelerim de benim durumumdaydılar. Onlar gençleri ciddiye almaya alışık kişilerdi. Bu tutumları doğrudu, şimdi anlıyorum: Herkesin bir yerden başlaması gerekir.

«Aldırmayabilir de,» diye karşılık verdim. «Yani, ben de, belli bir başarı koyabilirim ortaya demek istiyorum. - uzun bir soluk aldım ve sözlerimi bitirdim: **«Politika onu sıkıyor.»**

Hiç sesleri çıkmadı. Politikadan sıkılmak, onları

ancak akıl yoluyla kavrayabilecekleri bir zihin durumu-
muydu. Lilian teyzem küçük kitaplar yazmıştı -özel ko-
nusu, manda altındaki ülkelerdi.- Ilımlı Sosyalistler-
dendi. Kit teyzem de 1945 seçiminde İşçi Partisinden
adaylığını koymuş, başarı kazanamamıştı...

«Richard'dan hoşlanmıyor musunuz?» diye üzün-
tüyle sordum.

Lilian teyzem: «Elbette hoşlanıyoruz canım,» de-
di hemen.

Aslında, Lilian teyzem evliliğe karşı değildi. Be-
nimkine bile... Ne var ki, Kid teyzem onun gibi dü-
şünmezdi, Kid'e göre, evlilik barbarca bir âyindi ve
akıllı kadınlarla erkekler arasında dayanılmaz bir şey-
di. Lilian teyzemse, bir okul müdürüresi olarak, kızların
evlenip koca çocuk derdine düştükten sonra ne olur-
sa olsun işlerinin aksayacağını belirtmekten kaçını-
yordu her halde. Böyle davranmayı görevleri arasında
mı sayıyordu ne? (Aslında, kadının savruklaşacağı de-
mek değildi bu. Ama böyle demekle halktan uzak bir
düşünce önereceğini sanmaktan ve bundan korktu-
ğundan değil, sadece namuslu, doğru bir kadın oldu-
ğundandı. Eğer kendi hayatını evli arkadaşlarından
daha iyi geçirip geçirmediği kuşkusu olsaydı, evlilik
konusunda hiç bir zaman alçaltıcı bir sözcük söylemez-
di, çünkü bu konuda kişisel bir deneyi mi yoktu.) Belki
de benim için çok kaygı duyuyordu. Bu yüzden de
sakingan davranıyordu. Lilian teyzem, Kit'den çok daha
uyanıktı. Genç bir kızın doğal isteklerinin neler olabile-
ceğini biliyordu. Beni giysi ya da dudak boyası alma-
ya götüren oydu. Şimdi bana dokunan bir alçak gönül-
lülükle, satıcı kızlara alacaklarımız konusunda düşün-
celerini sorardı. Alçak gönüllü davranması bana do-
kunuyordu, çünkü doğal davranışı bu değildi. Aslında
kişinin süsüyle, çok uğraşmasını, boş kafalığının bir

belirtisi olarak değerdendirirdi. Ne var ki, bilmediği şeylere de saygı duyardı: Richard evimize geldiğinde hep incelik gösterir, bizi yalnız bırakmak için birtakım özürler bulurdu, bazen de sıkıldığı için çıkıp giderdi...

Bir gün Kit teyzem:

«Richard bir büyücü,» dedi. «İkimiz de tapıyoruz ona.»

Aslında Richard'ı sevmemeleri için bir neden yoktu. Richard isterse çok etkili olabilir. Ben bile önce-leri onun teyzelerime gösterdiği incelikten çok duygulanmıştım. Ne var ki, bu sonraları dürüstçe davranıştan çıkıp bir küçümseme havasına girdi. Güzel ve umulmadık bir armağan gibi büyüsünü dağıttı onlara: Ama onlar yaşlı olduklarından, bu veriş yine kendisinin gururunu okşuyordu, teyzelerimin değıl.

Lilian teyzem, kendi altmış yılıyla benim yaşıım arasındaki ölçölmez aralığı yutan bir incelikle, «Ama sen daha çok gençsin,» dedi.

«Yirmi yaş az değıldir. İnanın...» Onların saf, bildik yüzlerine umutsuzca baktım: Kit teyzemin yüzü solgun ve bozuktu, Lilian teyzeminse tersine, düzgün ve topluydu. Onları seviyor ve hoşnut etmek istiyordum.

Kit teyzem ağılıyordu, «Hiç değılseye okulunu bitireydin,» dedi.

Ne var ki ben bunu bile yapamadım. Seçim yapacak durumda değıldim. Onlar bu konuda çok bilgisizdiler. Onları, elli beş altmış yaşlarındaki bu iki sevgili insanı yirmi yıl önce annemin yaptığının aynısıyla karşı karşıya bırakamazdım (annem de yirmi yıl önce bir gün ortaçağ tarihi öğretim üyesi olarak çalıştığı öğretmen okulundan geldiğinde beni doğurmuş sonra da bu doğum yüzünden ölmüştü.)

Üniversite tatilim sırasında bir emlakçıda çalışı-

yordum. Richard'la orda tanıştık işte. Ordu'dan yeni ayrılmıştı, sonbaharda doktorasını vermek için Oxford'a gitmeye hazırlanıyordu. Bir yandan da yeni boşanmış olan annesine bir ev arıyordu. Onu yirmi kadar eve götürdüm ve buraların annesinin oturacağı yerler -çok sessiz, hem de Londra'ya çok uzak- olmadığını saptayana kadar, evlerin yarısından çoğunda onunla seviştim. Bu arada emlakçının arabası ağaçlıklı yolların bir yanında boşu boşuna beklemekteydi. Sonunda emlakçı bana bir haftalık ücretimi vererek kendime daha uygun bir iş aramamı önerdi.

Açık sözlü, her konuda yürekli bir kızdım ama, sevgi konusunda ürkektim. Ya da o zamana kadar sevgi adına bildiklerim konusunda. Şimdiye kadar bazı romantik durumlar düşledimse de, şurda burda, arabaların arka kanepelerinde sevişmekten kaçınmıştım. Bütünyle kızlığımı yitirmenin nedeninin, içki ve sigara içmemin nedeniyle aynı olacağını düşlerdim. Çünkü başka türlü çok saflık olacaktı. Aslında katıldığım tek toplumsal budalalık, gebelikten korunmayı öğrenmiş görünmemdi. Koşullar neyse oydu. Richard benim bu işlerden anlamadığımı sezmiş olmalı. Ne var ki, o da benimle ilgili, istekli olduğundan başka bir şey bilmediğinden, dikkatli davranması umulmazdı doğal olarak.

Birbirimizi tanıımıyorduk. Sanırım beni heyecanlandıran, boş evlerde bir yabancıyla sevişmekti.

Oxford'da bir kat bulduk. Çocuğum doğdu. Lilian teyzem bana gazeteden kesilmiş yerel politik mitinglerle ilgili haberler gönderiyordu. Sonra İşçi Partisi hükümetinin dış politikasına değin kendi analizlerini de gönderdi. Kit teyzem hiç yazmadı, her halde benim evlilik soyadımı zarfın üzerine yazmaktan utanç duyuyordu. Ama hep bebek için bir şeyler örüyordu. Garip, de-

likli giysiler, bir yıkadın mı bir boksörün giyeceği ölçüye yaklaştırdılar. Bir de tam arka ortasında bir sigara yanığı olan ceket geldi. Artık teyzelerim çok uzaktaydılar. Bana bir çocukluk albümündeki soluk, koyu renkli fotoğraflar gibi geliyorlardı. Richard'ın Oxford'daki arkadaşlarına onlarla ilgili gülünç hikâyeler anlatırdım-Benim öz düşüncelerim savrılıp gitmişti, artık onları Richard'ın gözleriyle görüyordum. Çok ağır başlı, çok sıkıcı, hep ücretlerin dengesinden söz eden insanlar.- Ve hiç de bir suçluluk duygusuna kapılmazdım. Hâlâ partilerde tartışıyor, Sir Stafford Cripps'i ve İşçi Hükümetini savunuyordum ama, konuştuklarım arasında dediklerimle ilgilenen yoktu. Beni dinlemelerinin nedeni güzelliğimdi, konuşurken gözleri giysilerimin açık yerlerindeydi.

Richard doktorasını verdi ve öğretmen olmakta karar kıldı. Ünlü bir halk okulunda çalışmak istiyordu, oturup Lilian teyzeme yazdı. Uzun, havalarda uçan bir mektup, eğitimdeki toplumsal ayrıcalıkların tümüyle yanlış olduğuna inandığını, bu yüzden yanlışlığı sürdürmede yerini almayacağını söylüyordu. Böylelikle onu etkiliyeceğini umuyordu. Ben bu yoldan yarar gelmeyeceğini biliyordum. Teyzem, duygusal çıkışlardan hoşlanmazdı ama, yine de katı bir karşılık gelince, Richard'ın adına içten kırıldım. Richard'dan hiç bir zaman hoşlanmadığına karar verdim ve onun hayran olduğunu bildiğim bir işçi politikacıya saldıran öfkeli bir mektup yazdım. Politikacının Sosyalist ilkelere boş verdiğini, güçlü olmak için her şeyi yapan bir kurnazdan başka bir şey olmadığını söyledim. Benim aptalca kinime karşılık özenle, akıllıca nedenlere değinen bir mektup yazdı. Politikanın, olanağın ve iyi insanın sanatı olduğunu söylüyordu. Bir kez güç kazanınca insan kendini ilkelerine uymayan bazı şeylere

zorlanmış buluyordu, ama bu onun ilkelerini unuttuğu anlamına gelmezdi. Ne de yapabildiği anda onlara ihanet edeceğine... Bunu bir de kendi hesabıma düşünmem gerektiğine değinerek mektubunu sürdürüyordu. Ve 'ekmek kuyruğunda' konuşulanlara kafamı takmamı öğütleyerek mektubunu bitiriyordu. Bu öneriyi pek severdi. Kalıplaşmamış bir görüş demektir bu. Benim şu sıradaki durumumdan nefretini vurgulamak için gibiydi sanki: Genç, evli kadın akılcı olmayı bir yana bırakmış, yıkayıp, temizlemekten, bebeğine bakmaktan başka bir şey yaptığı yok. Richard'ın okulda yemeğe kaldığı uzun, yalnız bir akşam baştan aşağı sövüp saymayla dolu bir mektup yazdım ona: Okulu bıraktıysam akılcı düşünceyi de bıraktığım anlamına mı gelirdi bu? Ne sanıyordu yani? Zaten üniversite öğrenimi, ne düşüneceğinizi size başkalarının söylemesinden başka neydi ki? Bir sürü sınavlarla uğraşma, yaratıcılıkla ilgisi olmayan bir çalışma verimsizliğine götürürdü insanı, özgürlüğe değil. Öte yandan ben özgürdüm, hem de şimdiye kadar tatmadığım bir özgürlüktü bu: can sıkıcı sınav havalarında, bulunması gereken işlerden uzak bir özgürlük. Hayatıma gelişen güzel, doğal bir biçim veriyordum.

Bu mektubu yazarken duyduğum nefret ve kin anınsızın gelen şiddetli bir hastalık kadar korku vericiydi. Gerçekten ateşim varmış gibi titriyordum, bir düzine sigarayla yarım şişe Kıbrıs şarabı içtim. Merdivenlerde Richard'ın sesini duyar duymaz hemen tablayı bir çekmeceye boşalttım: Kendi sigara içmediğinden benim de içmemden hoşlanmazdı.

Lilian, teyzem, beni kızdırdığı için çok üzülmüştü. Böyle bir şey demek istememişti ve benim mutlu olmama seviniyordu. Bildiğim kadarıyla, mutluluk onun sık sık düşündüğü bir kavram değildi 'Yoksul olduğun

için üzülmeyeğine seviniyorum.' demek gibi bir şeydi. Yine de mektubumda sadece bebekten, Thomas'dan söz ettim, Nasıl büyüdüğünü, ilk dişini çıkardığını yazdım. Musluğun başında dururken ya da çocuğun arabasını sürerken hep neler yazacağımı düşünüyordum. Zihnimde büyük, havalı konuşmalar tasarlıyordum: Olmayan teyzeme garip, akıl dışı öfkemin, içimde nasıl dipsiz, korkunç bir kuyu gibi oluştuğunu açıklıyordum.

Öfkelenmem için hiç bir neden yoktu. Özgürlükten ne dediysem onu anlıyordum, şimdi genç kadınların çoğu kez mücadeleden kaçmak ya da tembellikten aynı kanıtı öne sürdüklerini anlıyorum ama, o zamanlar bunun farkında değildim. Fizik zevkin ılık, kapalı dünyasına yakalanmışıtm. Richard'dan hoşlanıyordum, onun hemen hemen hayvansal sevişmesi beni çekiyordu, onun da istekleri benim gibi sabırsızdı. Böylece birtakım sıkıcı, başlangıç işlerine tahammül etmek zorunda kalmıyordum. Bebeği seviyordum, beni ummadığım kadar oyalıyordu. Çok güçlüydüm, beni hiç yormuyordu. Öğleden sonra gezmelerinde arabada taşıyacağıma kucağıma alırdım, kollarımın onun ağırlığıyla ağrımından duyduğum zevk için taşırdım bebeği. Çocuğu kendimi yormak için taşıyordum, bazı insanların tasarıları gerçekleşmeyince kendilerini işe vermeleri gibi.

Bunu zaman zaman fark edince Lilian teyzeme kızmışımdır, çünkü beni zihin ürünlerine çok önem verdirerek yetiştirdi. Bunun böyle olması da doğaldı, kendisi bedenin zevklerini hiç tanıımıyordu ki. Ama bunda ben kendimi suçlu hissediyordum.

Teyzem yirmi birinci doğum günümde bana üç bin poundluk bir çek gönderdi, büyük babamın isteğiyle anneme kalmış. Yirmi beş yaşına gelene kadar alamayacağımı, ne var ki evlenip çocuk sahibi oldu-

ğum için bu kuralın geçerliği kalmadığını yazıyordu. Şimdi Richard da Oxford'dan ayrılıyordu, ilkin, onun aylığıyla idare etmek güç olabilirdi.

Bunu, küçümseyerek yapılan bir yardım olarak gördüm. teyzelerim kalıtım yoluyla geçen servete karşıydılar. Bu parayı bana, yoksul, zayıf bir yaratık olduğum, kendi ayaklarım üzerinde duracak gücüm olmadığı için veriyorlardı. Çeki geri gönderdim. Hem de beni yetiştirmekle yeterince iyiliklerinin belli olduğunu benimse o zamanlar bir yük şimdi de bir düş kırıklığından başka bir şey olmadığını, bana yaptıklarının karşılığında bu parayı kabul etmelerini yazdım. Mektubu Richard'a gösterdim hiç bir yorum yapmadan geri verdi. Üç gün sonra Kit teyzem telefon edip öksürük nöbetleri arasında 'zavallı Lilian'ı çok üzdüğüm için bana çatıncaya kadar da, Richard bu mektubu yazmakta yanıldığımı söylemedi.

Şaşırmıştım. 'Kit teyzem sarhoştı,' diyebilirdim.

Richard kadınların içmesi konusunda aşırı namusluluk taslayan biri olmasına karşın 'zavallı,' dedi.

Ona kızdım. Niçin bana o zaman söylememişti? Oh nasıl hor görürüm içten pazarlıklı ahlâkı. Bu bizim ilk kavgamızdı.

Sarardı. «ama sevgilim...»

«Bana sevgilim deme. İki yüzlünün birisin sen.»

«Elizabeth gülünç olma. Sana nasıl söyleyebilirdim? O pis parayı istediğim anlamında yorumlanabilirdi!»

Zaten o hep her şeyin başkalarınca «nasıl yorumlanacağı» üzerinde durmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FAS, GÜNEŞ batarken altın bir şehir oluyor. Modern otelimizin tarasından bakarken duvarları tutuşmuş gibi gördüm. Richard, arkamda, Flora'ya, herkesin kesinlikle eski şehirdeki Palais Jamaï'de kalması gerektiğini söylüyordu.

Richard hep iyi bir yerde kalmadığımızdan, tatil için iyi bir yer seçmediğimizden, kısası hep bir şeyleri kaçırdığımızdan kuşkulanır. Hayata karşı tutkulu bir doymazlığı var. Ne var ki şimdi durumdan hoşnut: iki gündür burdayız ve o, Flora'yı etkilemek için bütün yerel bilgisini sayıp dökmekte.

Flora konuşmadan gülümsüyor. Hatırladığıma göre bu onun alışkanlıklarından biri. Oxford'dayken bu yüzden hep tedirgin olurdum. O gülümsedikçe bana aptalca, 'kırıcı ya da yoruma değmez bir şey söylemişim gibi gelirdi. O zamanlar Flora Latter'di. Sonra Flora Pickthorne oldu, daha sonra Flora Dove. Şimdi yanında olan genç adam, arasıra adlarını kullandıklarından biri değildi: Atılmış bir koca olmak için çok genç, bir oğul olarak da çok yaşlıydı.

Terasta bizi görür görmez Flora sevinçle «Richard! Elizabeth!» ne güzel şey!» diye atılırken o da «Doktor Livingstone.» demişti. Yorgun, alaycı sesini duyunca birden ne kadar genç olduğunun farkına vardım, eğer sesi dikkatimi çekmeseydi, bunu hemen ayırt edemezdim. Genç ve çok yakışıklıydı, geniş alınlı, kahverengi saçlıydı. Mavi gözleri hercai me-

nekşelere benziyordu. Düzgün, kıvrık, küskün bir ağız vardı. Flora onun yanında bir vitrinde uzun süre kalmış tozlu bir çiçek gibiydi.

Sevgiliydiler. Bizi ilkin odalarının balkonundan görmüşlerdi. Terasın kenarından onlara bakıyordum, bizim masaya oturmuşlardı. Richard içki söylüyordu. Buna şaşmanın akıl dışı bir şey olduğunu düşündüm: Genç bir kadınla yaşlı bir adamın kimseyi hayrete düşürdüğü yoktu ki... Çünkü aşk da sosyal bir heyecandır. Biyolojik bir olgu değil: Genç kadınlar sarkık karınlarla ak saçları sevmezler, sevdikleri, erkeklerde kadınlarda daha çok bulunması gereken para ve güçdür. Flora'da da elbette bu çeşit bir güç vardı. Bu genç adam da gazeteciliğe mi, yoksa televizyona mı girmek istiyor, diye düşündüm sonra da utandım. Belki de kadını seviyordu.

Richard, Flora'nın dikkatini çektikçe çocuğun yüzü daha da asılıyordu. Kocam az önce neredeyse sandalyesinden düşecekti. Bir detektif hikâyesini okumaya çalışırken bir yandan da gizlice burnunu çekiyordu. Oysa şimdi dimdik oturmuş, pırıl pırıl gözleriyle on yaş genç gösteriyordu. Flora'ya Palais Jamai'nin ne olağanüstü bir yer olduğunu, Mağrip mimarisindeki büyük önemini belirtiyordu. **'Richard oldukça didaktik bir insandır. Flora görmeliydi. Belki birazdan oraya bir şeyler içmeye giderdik? Otele çevirmişlerdi ama yine de havasını yitirmemişti. Pek öyle turistik de değildi.'**

Adam Springer: 'Siz de turistsiniz, değil mi?' dedi. Şaka biraz kaba kaçtı, Adam'ın sesi yaralı bir çocuk gibiydi.

'Burada kaldığımıza seviniyorum.' dedim. İmparator şehrinin duvarlarındaki ışık sönmekteydi, son bir kez daha baktım ve istemeyerek masaya oturmak için

onlara doğru yürüdüm. 'Hem daha ucuz hem de daha serin. Ayrıca', Richard'la göz göze geldik, 'Hobbslar burada kalıyorlar.'

Flora sesinde gülünç bir tonla, «Hobbslar da kimmiş?' dedi.

'Hiç kimse. Oh, korkunç kişiler.' Richard güldü ama, tedirgin olmuştu. Bir düşün, içki içmeye gittiğimizde Hobbslar bizi selâmlamışlar? Flora arkadaş olduğumuzu düşünebilirdi. Kızardığını gördüm: Bunu düşünmekten utanmıştı.

'Çok zengindirler,' dedim durumu belirtmek için. Şoförleri arabaları var, en iyi otellerde kalırlar.'

Flora gülümsedi. 'Biz Casa'nın en berbat yerlerinde kaldık. Bir çeşit morg.'

Richard da geri kalmamak için, 'Mekneş'deki otelimizde hamam böcekleri vardı,' dedi.

Flora: 'Orayı bir Fransız işletir sanırım,' dedi, Marekeşliler korkunç temizdirler.'

Gözlerinde sinekler dolaşan çocukları düşündüm ama, Flora beni çocuksu bulur diye bir şey söyleyemedim. Oxford'dayken ondan korkardım. Hareketli, sert, öteki kadınlarla konuşmak zahmetine pek az katlanan fırtına gibi bir kızdı. Şimdilerde başarılıydı da. Bu beni daha çok tedirgin etmekteydi. Pazar gazetelerini gözden geçiriyor ve bir televizyon programına çıkıyordu. Sanat, ahlak ve gündelik konularda görüşlerini açıklıyordu. Onu gerçekten ilgilendirebilecek hiç bir şey söyleyemeyeceğimi biliyordum.

Aslında benim konuşmama da ihtiyaç yoktu. Flora, Kuzey Afrika toplumlarında kadınların durumu üzerine bir kitap yazıyordu. Enine boyuna bu konuda konuşuyor, Richard da ona akıllıca sorular soruyordu. Adam Springer'le ben de sessizce oturuyor aşağılık duygumuzu bastırmak için sigara içiyorduk.

Otelde birkaç İngiliz çifti daha vardı. Bütün gün havuzun çevresinde et dilimleri gibi yayılıyorlardı. Gündelik kızarmalarından sonra da odalarına kapanıyorlar, alacakaranlıkta ortaya çıkan sivrisineklerle uğraşıyorlardı. Terasta genç bir askerle güzel bir kızdan başka kimse yoktu. Kız otururken peçesini indirmişti, yüksek ökçeli papuclar giymişti, güzel ayaklarını göstermek için etekliğini kaldırmıştı, sigara içiyordu.

Flora: 'Bu burjuvalar arasında bir prestij meselesidir,' diyordu, 'Rahatça söyleyebilirim ki, şu kız plajda bikini giyer, ama babası Fas'ta buna peçe taktırır. Berberiler daha değişiktir. Yüksek sınıf kadınlarının çoğu kapalıysalar da, peçe takmazlar. Erkekleri onları kafes arkasında tutarlar, evlerine bile gitseniz kadın ortada görünmez. Sadece yemeğe yardım eder.'

Sesinde bu konuda konuşan her İngiliz kadının olacağı gibi bir kızgınlık vardı. Ne var ki Richard'la konuşmaktaydı, benimle değil. Eğer kadınların durumuyla ilgilenmiş olsaydı, öncelikle benim durumumla ilgilenmesi gerekirdi, diye düşündüm, Bu noktanın kafamda biçimlenişi beni çok yüreklendirdi ve gülümsemeye başladığımı fark ettim. Başımı kaldırdığımda Flora'nın genç adamının bana bakmakta olduğunu gördüm. Sigarasını attı ve yavaşça 'Flora'yı uzun zamandır tanır mısınız?' diye sordu.

«Richard'la Oxford'da birlikteydiler.»

Belli bir hoşlanmazlıkla kocama baktı. Richard'ın arkası bize yarı dönüktü. Öne eğilmiş, kendini Flora'nın dediklerine kaptırmıştı.

'Bu bir sınıf meselesi. Eğer yoksulsanız, karınız kapatılamaz; çünkü işe gitmek zorundadır. Böylece eğitim görmüş kadınlar acı çekiyorlar. Erkeklerle akıllıca bir konuşma yapabilenler sadece sert olanlardır. Bu dediğim, bütün erkeğin egemen olduğu toplumlar da geçerlidir.»

Adam acı acı gülümsedi. Gülümserken on yedi yaşında görünüyordu. Onun yanında yaşımin büyüdüğüünü hissettim: Anası olacak kadar yaşıydim.

«Walton Street'te bir katımız vardı, '(Tanrı aşkına kaç yaşında olabilir bu çocuk?)', Partiler verirdik, arkadaşlar şişeler dolusu Cezayir şarabı getirirlerdi. Büyük kaplarla sovanları sirke ve şekerle ıslatırdık. Sonra onları peynirle yerdik. Flora da gelirdi.

Birden kaşlarını çatarak safça açıklamasına son verdi. Darıltacak bir şey mi yapmıştım ki? Belki de benim orta yaşıim, Flora'nın da benim yaşımda olduğunu ortaya çıkarmıştı? Başını kaldırdı ve bana baktı. Gözleri maviydi, çok güzeldi, gözkapakları düzgün, çiçeklerin yaprakları gibiydi. Onun bu yetkinliğinden ışığın ötesine, gölgeye kaçtım, karanlığa bir nimet gibi sarılmıştım. Ayaklarım ağrıyordu, midemde bir sızı hissettim. Uzaklaşıyordum. Bana saldırıya geçmeye hazırlanıyormuşçasına baktı.

'Karşılaşacağımızı biliyor muydunuz?'

'Ne?'

Az sonra işittiğimin doğru olduğunu anladım. Açıkça, bizim Flora'yla bu karşılaşmayı önceden saptadığımızdan korkmaya başlamıştı: Kafasında sanki hep şu sözleri duymaktaydı: Oh! Evet, ne iyi bir düşünce, ben de bu genç Adam'la Fas'da sıkılacaktım...

«Elbette bilmiyorduk,» dedim acıyarak. 'Nerden bilelim ki Flora'yı yıllardır gördüğümüz yok.'

'Ne zamandı?'

'Bilmem. Londra'da mı?'

Sesi gizli bir şey söylemişçesine kısıktı. Açık balkon kapısının önünde çıplak duruyordu, duştan sonra başını kurulamaktaydı. Şehir önümüzde göz

kırpıyordu, kara bir kadife üzerindeki mücevherler gibiydi. Bir köpek havlayıp duruyordu.

'Pickthorne'la evliydi. Bahçeli bir evde oturuyorlardı.'

Çok az hatırlıyordum, kafamda donuk bir şeyler vardı. Dar, tozlu bir yol, kedi kokan avlu. Kalın bardaklarda sıcak cin. Bizim Tom'la Flora'nın küçük kızı kırmızı bir halının üzerinde. Başlar solgun boyunlarda ağır çiçekler gibi bükülmüş. Sendeleyerek? Sürünerek?

'Oliver doğmuş muydu?'

'Gebeydin.'

Bu kadar kesin konuşmasına şaşıtm, böyle şeylerde yanılan hep ben olurum oysa. Ben gebeydim, Tom'un hastalandığı yıl, Nonni ameliyat olmuştu.

'Öyleyse Pickthorne'du. Dove değil.'

'Doğru.'

'Dove kimdi? Ne olmuştu ona?'

'Flora bıraktı onu. Korkunç bir adamdı.' İkirikliydi. 'Sarhoşken Flora'nın kızına saldırmıştı.'

'Ne berbat.'

'Evet.'

Kafam karışmıştı.' Onu sonra görmediğimizden eminim. Biz Londra'dan ayrıldıktan sonra.'

'Olabilir.'

'Öyleyse...?'

'Oh, canım bir yerden duymuşumdur her halde. Hatırlayamıyorum.'

Havluyu attı. Yüzü güneşten kızarmıştı ve kulakları havuca dönmüştü.

'Yaşını gösteriyor değil mi?'

'Niçin göstermesin ki?' Beni süzdü, yüzünde keskin bir gülümseme vardı ve bir nedenden-hiç bir ne-

denden değil iki arkadaşı okulda birbirine katmak istediğim ve bunu başaramayışım geldi aklıma.

'O zavallı genç adama çok kaba davranıyor. Uşaktan farkı yok garibanın.'

'Kıskanıyor musun?'

'Nesini kıskanacak mışım?'

'Öyleyse kızılıyorsun. Kızma.'

Yaklaştı ve geceliğimin arkasından göğsüme dokundu. Gülererek beni okşuyordu. Çekildim ve çok sıcak olduğunu söyledim. Arkasını döndü, yatağın üzerinden pijamalarını alıp giydi.

Bana arkası dönüktü. 'Bir ağrım var,' dedim.

'Üzüldüm.'

'Belki de sudan. Galiba sen haklıydın, o muslukta dişlerimi fırçalamasaydım iyiydi.'

'Cebelitarık'ta hastaydın, Tanca'da başın ağrır.' Richard bir okul müdürünün uzak ses tonuyla konuşuyordu: Bana kötü niyetle alay ediyor gibi geldi.

Bir an için ben de havaya girerek, bunun için azarlanmayı kabullenerek 'Evet,' dedim. Gözlerim dolmuştu. 'Gerçekten bir ağrım var. Şimdi gerçekten ağrıyordu.' Bağışla beni, 'incinmiş bir tavırla sözlerimi sürdürdüm. 'Banyoya gitmem gerek.'

Döndüğümde yatmış, okuyordu. 'Şu hapları alsan iyi olur.'

'Biliyorum.' Yatağa yanına uzandım ve tavana bakmaya başladım. Çok sıcaktı. Dışarda hâlâ köpek havlıyordu. Koluna dokundum. 'Burası güzel değil mi?'

'Çok.'

Bir sayfa çevirdi ve kitabı kıvırdı.

'Böyle yaparsan sayfalar kopar. Üstelik ben de daha okumadım.'

Birdenbire kitabı kapatıp baş ucundaki masaya koydu.

'Of, aptal aptal konuşma.'

Bana bakmadan kitabı yine aldı. Derinden içimi çektim ama, aldırmadı bile. Düşündüm: Niçin aldırırsın ki? Bu onun suçu değildi ki. Ona bakarsan, benim suçum da değil. Bilinçle işlemediğiniz bir suçtan dolayı nasıl azarlanabilirsiniz? Ya da bir şey hissetmediğinizden ötürü? Bu korkunç bir suç olsa da. Ara sıra öğleyin cin içtikten sonra arkadaşlar bana açılırlardı. Onları dinlerdim ya, hiç kendimden söz etmezdim. Düşünmeyi severdim çünkü özelliğe inanırdım ama aslında başarısızlığı kabullenemeyecek kadar gururlu olduğumdan konuşmazdım. Ve çok sıkıntılıydım. Bu benim suçum mu? Çoğu kez onun gösterişciliği beni tembel ve gururlu bir kişi yaptı. Öyle gibi görünmek alçaltıcı olacaktı. Bu bir kadın için kolaydır.

'Kabaca, 'İstersen olsun,' dedim.

'Yok canım, özellikle üstünde durduğum bir şey değil.'

Bir zamanlar onunla yatarken başka birini düşünmeye çalışırdım. İyi tanıdığım birini değil, sadece başka birini, bir partide ya da sokakta gördüğüm birini. Yoksa seks benim için sadece karanlıkta yabancılarla istediğim bir şey mi? Yakınlık duyduğum, sevdiğim biriyle değil mi?

Tahtaya dokunan bir çocuk gibi, 'Seni seviyorum,' dedim.

Bana dönerek güldü. 'Ben de seni seviyorum.'

'Sevinçle gülümsedim ve uykuya daldım.

'Düşümde Richard'ı gördüm. Boş odadaki elektriği açık bırakmıştı. İçeri girip görünce, var gücümle ve öfkemle, elektrik boşa yanıyor, elektrik boşa yanıyor, diye bağırmaya başladım. Sonra Richard oturma odasında oturuyordu. Mavi gaz çıkaran bir ateş vardı. Tom yürek biçimi halının üzerine uzanmış bir dergi okuyor-

du. Richard'ın yanında bir kadın görünüyordu. Ben onlara bakarken, Richard kadını yanına çekti ve birlikte uzandılar. Kadının yüzünü göremiyordum ama, benden yaşlı olduğunu biliyordum. Etekliğı sıyrılmıştı, açılan kalçasından çorabını görüyordum.. 'Bak yanıyor', dedim. Richard bana dönerek gülümsedi, eli kadının göğsündeydi. Tom kalktı ve onlara baktı. Sonra bana baktı.

Uyandım. Richard kuru bir sesle boğazını temizledi ve kitabından bir sayfa çevirdi. Ben öfkeden her yanıma ateş gibi, sesizce yatıyordum. Richard hiç böyle bir şey yapmamıştı, yapacağı da yoktu. Beni aldat-sa bile -bildiğim kadarıyla hiç böyle bir şey olmamış-tır ya, -kimsenin gözünde küçük düşürmez. Nedense bu gerçeğe varmak beni düş kırıklığına uğrattı. Gözlerimi kapattım ve sanki böyle şeylerin gerçekten olduğunu düşündüm. Kendimi elimde bir bavul, Richard'a bir mektup bırakmış evden çıkarken gördüm. **Elizabeth çok soyluca davrandı. Şöyle yazdı: Buradan gidersem çocuklar daha az sıkılacaklar diye düşündüm.** Bu acıklı düşünce boğazımda bir gıcığa yol açtı **Elizabeth hiç uelaş etmedi, hiç bir sitemde bulunmadı.**

'Ne var?' dedi Richard.

'Bir düş gördüm.'

'Kötü mü?'

'Yutkundum.' Senin ölümünü istediğimi gördüm.'

'Kötü mü ki?'

'Ah, gülme.'

'Gülmedim. Sadece sağlıklı bir düş olduğunu düşündüm.'

'Normal mi?'

'Evet, sanırım çoğu karı koca birbirlerinin ölümünü isterler. Bilinçaltı elbette.'

'Oh,' dedim, 'Oh, evet, elbette.'

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İŞTE BURALARDA kendini gösteriyor,' dedi Flora, kolunun altındaki gevşemiş deriye vurarak, 'Bir de gözlerin altında.'

Aynanın karşısına geçmiş kendini alıcı gözüyle inceliyordu. Üstelik yalnızmış gibi yüzünün orasını burasını çekiştiriyordu, bu kadar açık davranması beni sıkımişti. (Kadınların çoğu görünüşleriyle ilgilenirler, ben de ilgilenirim elbete ya, nedense bunu kabul etmek bana alçaltıcı bir şey gibi geliyor. Öyle hissediyorum. Yola çıkmadan önce derinin tezeliğini güçlendirecek özel bir krem almıştım ama, kutusunu ve ne işe yaradığını belirten kâğıdı attım tıpkı gençliğimde okuduğum cinsellikle ilgili kitapların kapaklarını çıkarmam gibi.)

Yatakta oturmuş, Flora'yı izlerken belki de bunları hissetmemin nedeninin kadınlığımdan utanmam olduğunu düşündüm, şu boyun eğen cinsten biri, doğal ihtiyaçları çok karmaşık ve önemsiz olan biri...

Flora bu duyguların, yasaklamaların ötesindeydi. Bir kez erkeklerin dünyasında başarılıydı ve canı istediğinde rahatça kadınlığını ortaya koyabilirdi.

Aynaya son olarak, ciddi bir bakıştan sonra, 'Sanırım' dedi, 'zoraki bir menopozdan sonra da durum değişmeyebilir. Kırk da yeni bir hayat! Hormonlar iyi çalıştıktan sonra nefis bir şey olacağına inanıyorum!'

'Kırk yaşında göstermiyorsun!'

O an için göstermiyordu. Düz göğüslü, dar kalçalı,

açık renk saçları yüzmekten düzleşmiş, yaramaz bir oğlana benziyordu.

Bana baktı. Dizanteri beni yormuştu, dünün çoğunu ve bu sabahı hep uyuyarak geçirmiştım. Şimdi, yemekten sonra yukarı beni oyalamaya çıkmıştı.

'Sana beyaz çok yakışıyor, her zaman 'beyaz giymelisin,' dedi gülümseyerek. Büyüleyici bir gülümsemesi vardı, çok içten ve sevinçli. O sırada bir erkek olmadığından bu güzel gülümsemeden yalnız ben yararlandım.

'Ama niçin saçlarını bırakmıyorsun ki? Çok genç gösterir seni?

'Derli toplu olmayı severim.'

Çevresine bakındı. 'Her halde senin odan bunun için bizimkinden güzel görünüyor. Gençler ortalığı çok dağıtıyorlar. Soylu havasındalar.'

Şimdi tümüyle burnu kırılmıştı, sevinçle gülümседim.

'Gerçekten aşağı inecek kadar kendini iyi hissediyor musun?' Başımla evetledim, odadan çıkarken elini koluma koydu,' Richard, senin yaşlılar için çok iyi çalıştığını söylüyor. Bir de senden duymak isterdim.'

Benimle küçümseyerek ilgileniyormuş gibi hissettimm-hani bir soylunun yoksul bir soylunun karısıyla yıllık bir toplantıda ilgilenmesi gibi, küçümseyerek ona toplumsal işleri üzerinde sorular sorması gibi. Ama onun ilgisi beni sevindirmişti. Tutup ona, bizim başkanın tasarısını açıkladım: Yaşlıların yaşadıkları evlerin geliştirilmesi düşünülüyordu. Ayrı daireleri, eşyaları olacak yalnız yemeği birlikte yiyeceklerdi. 'Bir ev yöneticisi, eğer hasta değilse on yaşlıya bakabilir. Mesele şurada: Her ev ilk dağılımdan sonra ekonomik yönden bağımsız olacak o zaman da hasta-

bakıcı kadrosuna para yetiştiremiyoruz. Hastaneyle ilişki kurmaya çalışıyoruz, bu yönden şanslıyız, çünkü iyi bir geriatri doktorumuz var, düzenli olarak geliyor ve gerektiğinde onları hastaneye yatırıyor. Ne zaman yatmaları gerekse o oradadır, bu demektir ki daha az yıpranacaklar, daha az yabancılık çekecekler ve işleri daha iyi gidecek. Elbette hastanede kaldıkları sürece odalarını boşaltmıyoruz, geri dönecek bir yuvaları olduğunu hissetmeleri çok önemlidir.'

(Ne var ki elimizdeki üç ev ancak otuz yaşlıyı alabilir. Bayan Abercrombie var, doksan yaşında, yedi yıldır sırada ve kızının hayatını berbat etmekte. **Benim çayımı yumurta kaynatıldığı suyla yapıyor, ona sorarsanız yapmıyor ama ben biliyorum? Yumurta suyu siğil yapar, içince siğiller mideye yapışır. Amy, Amy- bu sırada sesi yettiği kadar bağırır, çünkü sağırdır - Amy, bayana seni anlattım, eğer yine dikkat etmezsen seni polise vereceğini söylüyor...** Bayan Abercrombie ne geçen yıl ne de şimdi bizim evlere alınamadı, uygun değildi. Geriatri koğuşunda da ona yer yok. Ya da ölene kadar olmayacak, çok sürmez ya. Son gördüğümde çok sararmış ve zayıflamıştı. Sanki kuru gevrek bir maddeden yapılmış da dokunur dokunmaz uflanacak gibiydi.

(Yüzlerce Bayan Abercrombie, yüzlerce Amy, var. Üç ev ne işe yarar ki? Kalburla su taşımaya benzer bu.)

'Korkunç ilgi çekici,' dedi Flora. 'Başka zaman daha uzun konuşmak isterim. Sizinki bu çeşitten tek tasarı değildir her halde?'

'Herhangi bir devlet kurumundan destek görmüyoruz,' dedim 'eğer demek istediğin buysa. Bu düşünce bizim yardım kurulunda ortaya çıktı, paranın yarısını biz veriyoruz, öbür yarısını da başkan sağlıyor.'

'Flora düşünceli düşünceli baktı.' Richard, Guardian'a bir yazı yazarsam iyi olacağını düşünüyor.'

Seni kutlarım, Richard. Belânı da bul ayrıca. Flora'nın yazısı, bizim aylarca uğraşmalarımızdan daha iyisini yapacak. Çirkin bir kızgınlığa gömüldüm, ama alçak gönüllü bir tavırla çok sevindiğimi söyledim. Ona gereken her türlü bilgiyi verebilirdim.

'Sadece ilgili olanları şekerim.' Sevecenlikle gülümsedi, ne var ki gözleri benden ötelere kaymıştı, yüzme havuzunun yanındaki okalıptüs ağaçlarının altında bekleyen Richard'la Adam'a.. Onlara yaklaşırken gülümseyişi bir fenerin parıldayışı gibi birden yandı. 'Çok mu geciktik? Bağışlayın..'

'Araba geldi,' dedi Richard bana, 'Daha iyi değil mi?'

Aşağı inmek bile başımı döndürmüştü, ama onayladım.

Kiraladığımız araba otelin önünde duruyordu. Şehre inmek üzere bindik. Flora, Richard'la öne oturdu, Adam da arkaya, benim yanıma.

Adam: 'iyi olduğuna eminsin ya?' diye sordu. Ma-vi gözleri açıkça belli, içten bir ilgiyle bana bakıyordu. Yüzmek somurtkanlığını üzerinden almış gibiydi. Rahatlamış, büyülemeye hazır duruma gelmişti. Hoş, yabanıl kokulu, çıplak kolu benimkine değen bir genç adam. 'Dün gece ne kötüydüm. Tanrım, barsaklarım dökülüyor sandım.' Kısa yolculuğumuz boyunca genç bir adamın acıyı daha kötü bir şeyin habercisi olarak değil de, alçaltıcı bir şey olarak görmesinin verdiği şiddetle anlattı durdu. Richard'ın dün getirdiği haplardan alabileceğini söyledim. İnsanı biraz sersemletiyordu ama, iyi geliyordu.

'Hâlâ kendini bitkin mi hissediyorsun Adam, sevgilim?' Flora dönüp elini onun dizine koydu. Hep ona

dokunuyordu, herkese dokunduğu gibi. Küçük, serin elini kollarımıza dokundurarak Richard'la bana hep'canım, sevgilim, şekerim'derdi.

(Sevgimi böyle belirtmek bana çok zor gelir, kendi kocaman oğullarıma bile bu türlü davranmam. Ana babalarından ayrılan küçük maymunların karşın cinse ilgi duymadıklarını söylüyorlar, çünkü hiç büyüklerini sevişirken görmemişler. Ben de yetişkin olana kadar bir kadınla erkeği öpüşürken ancak sinemada görmüştüm.)

Duvarlara oyulmuş küçük dükkânların önünden geçtik. Kına, nane ve baharat satıyorlardı. Richard'la Flora önden yanık, kibirli uzun boylu, yaşlı bir Arap'la gidiyorlardı. Ben de arkalarından bir çeşmeye, parlak renklere boyanmış yün çilelerine tek düze mekik atan dokumacı dükkânındaki çocuklara bakarak sürükleniyordum. Adam ötekilere bakmak için boynunu uzattı.

'Sen de onlarla git,' dedim. 'Ben nasılsa Fransızca bilmiyorum.'

Hâlâ etkilemeye çalışıyordu, düşüncesini belirtti. 'Bütün bu bilgiler, kaz gibi her şeye burnunu sokmak. Ne olacak sanki?'

'Flora bir kitap yazıyor.' Ne var ki gerçek neden bu değildi. Bazı insanlar bilmek isterler, bazıları da sadece bakmak. Sözgelişi benim gibi tembeller.

'Biz camiye kaçırmayalım da..' dedi Adam ve Alice'den (*) bir kişi gibi çarçabuk elimi tuttu. Ötekileri ilerde gördük, bir çeşmeyle bir ağacın olduğu küçük boşlukta bizi bekliyorlardı.

Richard sabırsızca 'Üniversiteyi görmek istemiyor musunuz?' diye sordu.

(*) Alice Harikalar Diyarında.

Başımı salladım. Kendimi çok sersem ve üzgün hissediyordum. Genellikle sağlığım çok iyi olduğundan en küçük hastalıklara bile zor dayanırım 'Ben sizinle kalacağım.' dedi Adam.

İster gibi konuştuğuna sevindim ama bir kez onlar gittikten sonra özür dilemem gerektiğini hissettim. Richard'ın onun kız arkadaşını aldığı yetmiyormuş gibi bir de sıkıcı karısını başına bırakmıştı...

Adam'ı rahatlatmak için 'Konuşacak çok şeyleri var,' dedim, 'Ortak dostları da çoktur.'

Şaşırmış gibi baktı. 'Benim hiç aldırdığım yok, sen de durma üstünde,' dedi.

Birtakım dar sokaklar boyunca yürüdük. Bu genç adamla birlikte olmaktan mutluluk duyuyordum. Bir dükkânın önünde koca koca toplar halinde döşemelik muşambalar vardı. Sokak çok kalabalıktı, aşağıdan gelen iki adam bacaklarını açıp kaldırıma oturdular, önümüzdekiler bizi sıkıştırıyorlardı. Gemiye vardık, kapıdan baktığımızda ayaklarını yıkayan adamlar gördük. Müslüman olmadığımızdan dışarda duruyorduk. 'Bak.' dedi Adam, 'Şu tavanlara bak, Elizabeth.'

Bana baktı. Her şey bağıntısızdı, bir düşte olduğu gibi. 'Burada,' dedi az sonra. 'Burada küçük bir yer vardı. Bir avlu bir de küçük çeşme. Alçak iskemleler, karanlık ve serinlik, Oturduk, elimi tuttu. Biri gümüş bir kapta naneli çay getirdi, kap oymalı, gümüş bir tepsinin üzerindeydi. Adam desene parmağıyla dokundu. 'Hiç bir zaman tümüyle kusursuz olmaz' dedi, 'Hep örnekte bir yanlışlık olur. Kuran böyle yazar. Ona göre kusursuz olmak kendini beğenmişliktir.'

'Sana bunu Flora mı söyledi?'

'Ben Flora'ya söyledim.' Doğru bir şeye değinmişim gibi hoşnutlukla, yumuşak bir tavırla güldü. 'Flora her şeyi bilmez ki. O görüşlerin bir karışımıdır. Biraz

eşelerseniz ne kadar az şey bildiğine siz de şaşarsınız. Gerçekten onu kuralı belirtirken görmek etkileyici olur ama...»

‘Kıskançlık etme.’

‘Yok, ben bunu aşmışım. Parmaklarımı dizinde tek tek açtı ‘Güzel ellerin var.’

Cıysa ellerim çirkindir. Kocaman, kemikli, yaşımlı belli ederler. Elimi yavaşça çektim ve çay bardağını aldım.

‘Ne yapıyorsun?’ diye bir anne gibi sordum.

‘B B C’de çalışıyorum. Ekmeğimi kazanmak için elbette. Aslında roman yazıyorum.’

‘Ne üzerine?’

‘İnsanlar.’

‘Hayvanlar üzerine yazsaydın masal olurdu.’

Sırıttı. ‘Terslik ettiğin zaman senden hoşlanıyorum. Gözlerin parlıyor. Ama böyle bir şey sormak saçma değil mi? Kitapların ne üzerine olduğu demek istiyorum.’

‘Bizim kitaplıkta cinayet, duygusal ve genel diye sınıflandırılmışlardır da ...’

‘Şu işe bak. Yazarların alışması gerek her halde buna.’

Seçtiği uğraşının yüküyle ezilmiş, sıkılmış görünüyordu. Gene elimi tuttu. ‘Bilmem benimkini hangi sınıfa yerleştireceksin. Kendinden büyük bir kadını seven genç bir adama değgin. Kadının kocası ve beş çocuğu var. Sanırım sonunda öldürecek onu, genç adam, kadını yani...’

‘Oh.’

İşin bilincinde bana baktı. ‘Hayat hikâyem değil, eğer aklına gelen buysa..’

‘Sevindim. Eğer kadını öldürürsen....’

Çok gülünç bir şey söylemişim gibi güldü ve elimi kendine çekti.

Utandım, çünkü bu duyumdan hoşlanıyordum. Omzuna yasladım ve gözlerimi kapadım. 'Elizabeth,' dedi ve az sonra daha değişik bir ses tonuyla yineledi, 'Elizabeth. Galiba burada seni tanıyan biri var.'

Bayan Hobbs pembeler giymişti. Kocasını kararsız duruyordu. Adam'a tanıştırdım. 'Genç bir arkadaşımız,' dedim. Burada el ele oturmamız dünyanın en doğal şeyiymiş gibi davranmaya çalışıyordum. Bay Hobbs, bana büyülenmiş gibi bakıyordu. Karısı oturdu, kısa bir ikirciklik andan sonra o da oturdu. Daha naneli çay geldi.

'Ne tuhaf değil mi?' dedi bayan Hobbs.' Alışınca da ferahlatıyor insanı. Nerelerdesiniz siz? Dün görürüz sanmıştık ama...!

Dizanteriyi anlattım, ayaklarımı kaldırmam konusunda beni uyardı.

'Bu sıcakta olduğunca dinlenmene bak.'

'Sadece kaynamış su içmen gerek, salataya da hiç dokunma,' dedi, Bay Hobbs.

'Bak hele şuna! Sanki dediğini kendi yapıyor da.. Salatadan başka bir şey yemez. Salata diye tutturmuş tavşan mübarek!'

Bay Hobbs: 'Benim midem sağlamlaştı.' karşılığını verdi. 'Uzak Doğu'da epey dolaştım.'

'Nerelerde bulundunuz efendim?' Adam terbiyeli bir tavırla sordu. (Tam okuldan yeni çıkmış iyi yetişmiş bir çocuk gibi.)

'Sadece Japonya'da. On yıl kadar önce.'

Bayan Hobbs: 'Japonlar çok temiz insanlardır.' dedi, 'Kızları da çok güzeldir, ama Bay Hobbs'un dediğine göre şimdi genellikle bizim gibi giyiniyorlarmış. Çayhane'yi gördünüz mü?'

Başımı salladım. Bay Hobbs gururîa 'Bayan Hobbs' un tiyatroyla özel bir ilgisi vardır,' dedi 'Windmill'de hep öndeydi bir ara.'

'Biz hiç yakın olmadık,' dedi Adam. 'Doğru değil mi? Savaş boyunca Windmill kapalıydı. Annem söyledi.'

Bayan Hobbs; 'Ben o zamanlar yaşlı bir evli kadındım.' dedi. 'Yalnız bu kadar şişman değildim elbette.'

Kocası: 'Senin için gerçekten en iyi şey naneli çay değil,' dedi, 'O kabin içinde yarım kiloya yakın şeker de olması gerekir. 'Hafifce öksürdü ve bana baktı.' Korkarım Bayan Hobbs'un zayıflamak sadece dilinde kalıyor.'

Kadın birden kıkırdadı: 'Tatlıya bayılırım.' Alnında inci tanesi gibi terler vardı. 'Bilirsin en derler, baba; tatlı tatlıya...

'Tatlı tatlıya, elveda' dedi Bay Hobbs, 'Düğün yatağınız, mezarınız olmasın da tatlı kız. Bu Hamlet'tendir.'

Gülmesi içime bir ağrı gibi saplandı.

Bayan Hobbs bana, 'Bay Hobbs büyük bir okurdur.' dedi.

Bay Hobbs: 'Sanırım Bayan Jourdelay da bu dize-leri bilir,' dedi. Ayağa kalktı. İpek bir gömlek giymiş, kırıvat takmıştı, pantolonunun çizgileri dümdüzdü. Adam'a 'Bayan Hobbs anılardan hoşlanır,' dedi, 'Dışarda bir şeyler var, bir bakmak istiyorum, gelir miydiniz?'

Avlunun bir köşesinde duran masanın üzerindeki takılara bakmaya gittiler.

'Bu çeşit yerlerde kalmak çok hoş bir şey olsa gerek,' dedi Bayan Hobbs. 'Ama yarın gidiyoruz. Siz daha ne kadar kalacaksınız?'

'Bilmem ki. İki üç gün daha belki...'

‘Baba bütün Atlas’ı dolaşmaya dayanamaz. Ben öyle titiz değilimdir, gece köpekler havlasa da aldır-
mam ama, gözümü bile kırpmadım, o da başka...’

Çok yorgun görünüyordu. Dudakları hafifçe mor-
armıştı. Konuşmaya ve gülümsemeye ara verince yü-
zü sarktı, çenesinden taşan etler beyaz boynunda kat
kat oluyordu. Arkasına yaslandı, başını duvara asılı
kırmızı mavi halıya dayadı. Gözkapakları sarkmıştı.

Erkekler geldiler. Bay Hobbs masaya iki bilezik
koydu, çok güzel, ağır oymalı şeyler. ‘Hangisini ister-
sin canım?’

İrkilerek uyandı, elini ağzının köşesine götürmüş-
tü. Karar vermesi uzamıştı. Sonunda Bay Hobbs, ‘seç-
tiği bileziği bir aşık gibi onun gözlerinin içine bakıp
gülümseyerek bileğine taktı.

Sonra bana baktı, ikircilikli görünüyordu. ‘Ötekini de
size verebilir miyiz?’

‘Oh, hayır, ‘derken öyle şaşırmıştım ki, aptalca
karşı koydum. ‘Olmaz.. Yani çok pahalı bunlar demek
istiyorum.’

‘Şimdi takmaz mısın?’ dedi Bayan Hobbs.

Utandım. Bileziği takıp onlara göstermek için ko-
lumu salladım. Sevdikleri çocuklarıymışım gibi bana
gülümsediler.

‘Hoşça kalın, çok teşekkürler..’ dedi Adam.

O düşsel duygu sürmekteydi. Oradan ve Hobbs’-
lardan ayrıldık. Bayan Hobbs’un yemekten önce dinlen-
mesi gerekiyordu.

Bay Hobbs: ‘Ona dikkat etmeliyim,’ dedi. Ayağa
kalkmıştı, onun yanında ince görünüyordu, bir dağın
yamacındaki bir söğüt gibi. ‘Umarım gene görüşü-
rüz.’ Nedense bana üzüntüyle baktığını düşündüm.

Bayan Hobbs: ‘Ayrılık tatlı bir hüznü,’ dedi. ‘Sizin-
le karşılaştığımız iyi oldu, değil mi baba?’

Boğazıma bir şey tıkanı, bu duygusal bir durumdu. Onun küçük elini tuttum ve yumuşak yanaklarını öptüm. Tuhaf ama, sanki elma kokuyordu. Bir çeşit çocukluk kokusu.

Adam, onlar gittikten sonra: 'Böyle yapmana sevindim,' dedi. Uydurma yaklaşım çabaları içinde çok gülünç oluyordu. Bana! Anası yerindeyim! 'Tatlı insanlar ama Flora güler böylelerine.'

Oh, pek de genç değil bu diye düşündüm. En azından, kendini önemsetmek için, İhtiyacı yoksa insanları küçümseyecek kadar büyümüşü.

'O bileziği sana vermeleri doğrusu çok güzel bir davranıştı. Çok da pahalı. Hâlâ şaşıyorum, bu kadar parayı nasıl saydı.'

Bu beklenmedik hava basmaya ben de kızmıştım. 'Nereden bileceksin. Şu gezi için yıllardır para biriktirmiş olabilirler.'

'Kuru temizleyici KWKCLEN'i bilirsin. O yönetir hepsini. Doğu'da ne yaptığını sorduğumda, bu dükkânlardan Japonya'da da kurmakla uğraştığını söyledi.'

'Ben banker sanmıştım. Ya da bir yüksek memur. Aslında olanaksız ya anlamak. Bir cenaze işleri müdürü tatilde neye benzer ki?

Adam güldü ve elini kolumun altına kaydırıldı. Dar sokaklarda dolaştık. Sıkıntım kaybolmuştu, şimdi kendimi mutlu ve rahat hissediyordum. Hafif, tatlı bir akıntıya kapılmış gibiydim. Adam omzuma koydu elini, parmağıyla kolumun içine dokunuyordu. Birdenbire 'Kalacak mıyım, dedi' gidecek miyim?

Soru insana bir garip geliyordu, acaba yanlış mı duydum dedim. Karşılık veremedim çünkü nereden çıktığı belli olmayan bir kalabalığın içine girmiştik, millet koşuyor birbirini itiyordu. Yüksek duvarlı, dar bir sokaktaydık ve güneş batıyordu. Geçmekte olan bir eşe-

ğın taşıdığı küfeler bizi kerpiç duvara sıkıştırdı. Eşeğin arkasından bir sürü adam bağırıp koşarak geliyorlardı. Adam büyük bir incelikle beni korudu, duvara karşı kendini bana siper etmişti. O koşullarda beni ancak böyle koruması akla uygundu.

Adamın biri bağırdı. Adam kaşlarını çattı. 'Galiba yangın var, korkma.'

'Şu pazarın hasır damına bak! Kâğıt gibi yanar bunlar..'

Korkumu duyduğumdan çok yansıtıyordum.

'Buradan çıkacak birkaç sokak var ama. Burası iyi..' dedi bana biraz daha yaklaşarak. Ben onu ne kadar biliyorsam onun da beni o kadar bildiği açıktı. İşin bilincinde güldü ve arkasından biri kovalıyormuş gibi soluğu şiddetlendi. 'Burada kalamayız. Sanırım arkada bir yol olacak.'

Beni yarı yarıya taşıdı. O yol beyaz duvarlı bir avluya çıkıyordu, avluda mavi bir hasırın üstünde oturan birinden başka kimse yoktu. O da mavi gözlü, kartal burunlu bir adamdı, sırtında havlu gibi ak bir giysi vardı. Adam onunla Fransızca konuştu. Yaşlı adam omuzlarını silkerek karşılık verdi.

Adam: 'böyle şeylerin çok olduğunu, şimdi çaresinde bakacaklarını söylüyor,' dedi.

Hâlâ kolumu tutmaktaydı, ama aramızda bir uzaklık vardı. Bu avludaki çok fazla ışık ve boşluk bana onun yüzüyle benimki arasındaki farkı düşündürdü. Ona verecek bir şeyim olsun isterdim: Çekicilik ya da değişiklik. Canlı bir gülümsemeyle: 'Şimdi ne yapıyoruz?' diye sordum.

'Sana bağlı.' Anlamlı konuşuyordu. Gözlerinde mavi, düşünceli bir bakış vardı.

Anlamamazlığa gelerek: 'İyi' dedim, 'ya karışıklık bastırılana kadar burada kalırız ya da çıkar kendimizi

ölüme atarız.' Hasırının üstünde sesizce oturan yaşlı adama baktım ve ondan nefret ettim-bilerek, kendimi, bilerek-bundan hiç bir şey gelmeyeceğini bilerek... zamanın dışında, bir düşte, bir Doğu divanını birdenbire bulabilseydik yarın, günlerce sonra?

'Hiç ummuyorum.'

Artık geri çekilmişse benziyordu, ama sıkıntılı değildi. Bu kaybolmuş fırsata ondan daha uzun zaman pişman olacağımı düşündüm.

'Ne zaman gidiyorsun öyleyse?' diye sordum.

'Yarın, Dönünce Flora'ya söyleyeceğim ve sabah trenine yetişeceğim.'

Kırgın görünmeye çok çaba harcıyordu, ama içten sevinçliydi aslında.

Ötekileri beklerken arabanın arkasında beni öptü, ne varki içimde hiç bir şey kıpırdamadı. Yüzeyde, dokunsal hoşlanmadan başka bir şey duymadım.

BEŞİNCİ BÖLÜM

A DAM yemekte görünmedi. Flora Yunan vazosu biçiminde altın küpeler ve koyu renk gözlük takmıştı. Kızarmış gözlerini saklamak için mi ola? Yemeğini tabağının kenarına iterek sıkıntılı bir sesizlik içinde oturuyordu.

Sürüklenen akşam sona erdiğinde Richard: 'Ne oldu ki?' diye sordu.

Anlattım. 'Sanırım bu konu üzerinde konuşmak istemiyor. Aslında suç kendinin. Zavallı Adam'dan iğreniyor.'

Kaşının birini kaldırarak tuhaf tuhaf baktı: 'Zavallı Adam!'

Elbette haklıydı Richard. Yaşlıların gençleri ayartması pek sık rastlanan bir şey değildir. Hoş, ben bunu şiddetle tartıştım ama, **-Flora, Adam'ı sadece bavullarını kitaplarını taşıması için getirdi-** yürekten böyle düşünmüyordum.

ANNEM otuz yedi yaşındaydı. Sessiz, ağır başlı, ama içten tutkulu biriymiş. Kit teyzem böyle derdi, Emily Bronte'yi andırırmış bu özellikleriyle. Kit teyzem aşırı romantiktir. Annemin fotoğrafı sadece kasvetli, fare gibi ürkek bakışlı bir kız olduğunu gösterir. Öğrenimini bitirdikten sonra hayatının çoğunu bir yatılı kız okulunda geçirmiş. Nasıl babam olduğuna akıl

erdiremediğim genç adama rastlayana kadar da hiç bir erkek tanımamış. Babam, annemin bulunduğu öğretmen okulunda öğrenciymiş, annem otuz altı yaşında o okulda öğretim üyesiymiş. Annem onu bir üniversite bursu sınavı için hazırlamış, akşamları birlikte çalışmışlar.

'Elbette onunla evlenecekti, çok sadıktı'derdi Kit teyzem. Ne var ki kendini aldatırdı, çünkü babam okuldan kurtulduktan sonra ne annemi aramış ne de kardeşlerine gelmişti. Gene de o günlerde ona bundan söz eden olmamıştı.

Kit teyzem: 'Tartıştık ve onu yüklenmesinin doğru olmayacağına karar verdik,' demişti. Bunları bana öyle saldırgan bir tavırla anlatmıştı ki, bu şiddetle ah-lâki, romantik kararı aslında kendisinin verdiğini anlamıştım. Teyzem büyük jestlerin, yüksekte kestirip atmaların kadınıydı, her halde bu büyük karara da içkiliyken varmıştı.

Annemin ne hissettiğine değgin bir kanıtım yok. 'Her zaman çok sesiz ve içine kapanıktı,' derdi Lilian teyzem, onu da sıkışınca söylerdi. Belki de aslında annem ne kendiyle ne de benimle ilgiliydi, onun asıl derdi babamın akademik geleceğiydi, çünkü beni doğurmadan iki gün öncesine kadar onu çalıştırmakla uğraşmış. Ve kendi ölümünden de iki gün öncesine kadar....

Sonunda bursunu almış babam. Lilian teyzem annemin ölümünü yazdığında-zatürree'den ölmüş, - zambaklardan yapılmış bir çelenkle bir mektup göndermiş, mektupta eğer annemin yardımı olmasaydı şimdi bu durumda olmayacağını yazıyormuş.

Eğer o olmasaydı annem de o durumda olmazdı...

Flora elbette benim zavallı anneciğim gibi değil, durumu onunkiyle karşılaştırılmaz, ama insan anılar-

dan etkileniyor işte. Ne kadar yersiz olursa olsun, o orta yaşlı kadını genç sevgilisinin bırakması benim Flora'ya acımama neden oldu. Eğer derdini açıkça belli etmeseydi daha da çok üzülecektim, ne bileyim içini çekerek boşluğa gözünü diker, tutup Richard'a Marekeş'-de dünyanın parası olan viski almasını söyleyebilirdi, -Onun yerinde olsaydım öyle ezilir ve utanırdım ki, belli etmemek için durumumu, elimden geleni yapardım, -ama onun için öyle üzüldüm ki arabaya onu da almayı kabul ettim. Richard'dan önce ben önerdim, gene de bunu ilkin onun düşündüğü açıktı. Adam gittiğinden beri kafasındaydı diyebilirim. Biz gitmeden bir gün önce öğle yemeğinden sonra Adam odamıza geldi ve Flora'nın yolculuğunu tek başına sürdürmesinin pek akıllıca bir şey olmadığını söylemeye başladı. Sağlam, bağımsız, kendine yetebilen bir insanmış ama, öyle tek başına yerli otobüsleriyle dolaşması akıllıca olmaması bir yana, emin de değilmiş. Sözü nereye getirmek istediğini biliyordum elbette ve bana böyle dolaylı bir yoldan yaklaşabileceğini ummasına çok üzülmüştüm-ben basit bir iyilik gösterisiyle yaltaklanarak elde edilebilecek bir kadınmışım gibi, -birara onun için bir şeyler düşündümse de aslında böyle bir ilişkiyi hiç istemediğimi anladım.

Sanırım kendimi suçlu hissediyorum, çünkü eğer gerçekten seven bir kadın gibi davranıp Flora'nın Richard'ı tekeline almasına karşı dursaydım-bunu bir ara Adam'ın arkadaşlığı hoşuma gittiği için yaptım-bir takım olaylar olmayacaktı.

ALTINCI BÖLÜM

HAYATTA büyük dönemeçler var, çocukluktan sonra bilinçli belleğin dışına itilmiş. Atlas'ı dolaşmak için arabaya binene kadar, yıllardır Londra'da geçen zamanı düşünmemiştim. Ama yolculuk aklı özgür bırakmak demektir. Richard arabayı kullanıyor bir yandan da Flora'yla konuşuyordu, ben arkada oturuyordum, pencereden bakarken düşüncelerimin sanki uçtuğunu hissettim, rahat ve özgürce...

Yemekli bir toplantıdan sonra Flora'yla nerede karşılaştığımı hatırlayamıyorum. Böyle bir şey oldu her halde, çünkü yol boyunca o dönemdeki ortak dostlarından söz ettiler, ama ben hiç birini hatırlayamıyorum, ya da sadece bir ad, ara sıra...

Benim anılarım değişti.

Birinci katta bir dairede otururduk. Tom'un arabasını on sekiz merdiven çekiştirirdim. Yatak odası perdelerimiz kahverengiydi. Bu dairede daha önce devler yaşıyor olmalıydı: Ben bir kadına göre uzun sayılıyım, gene de bir rafa yetişmek için taburenin üzerine çıkmak zorunda kalırdım. Banyo da öyle kötü kokardı ki kışın bile pencere açık yıkanırdık, içeri kar dolardı.

Bu haşmetli yerin kirası da çok yüksekti. Daha ucuz bir yer bulabilirdik ya da Richard'ın annesinin şehir dışında bir ev alıp birlikte oturma önerisini kabul edebilirdik ne var ki Richard'ın iyi, merkezi bir adresin önemi üzerine bazı kuramları vardı, bir de yol da gidip gelmenin yorucu olacağı konusunda direni-

yordu. Kirayı bölüşmek için arka odayı bir dostun dostu olan sinirli, patlak gözlü, garip birine verdik. Oda-sında buhurdan yakardı da evin kokusu biraz hafiflerdi, ama Richard da bozulurdu.

Bütün gün bebekle tek başıma oturdum. Durumu bana benzeyen bir kızla arkadaş oldum: Sophie'nin Tom'la aynı yaşta ikiz oğulları vardı, kocası John'da gidon bıyıklı biriydi, muhasebecilik sınavlarına hazırlanıyordu. Sophie toplu, küçük elli ayaklı bir kızdı, Tombul, uslu bebeklerini taşıırken iki guguk kuşunu taşıyan bir çit kuşuna benzerdi. Bir zamanlar bir kumpanyada artistmiş. Hep o günleri özlerdi, o da benim kadar sıkılıyordu. Okul arkadaşımıyız gibi iyi arkadaş olduk, yağmurlu ya da parlak öğleden sonraları çocuklarımızı parka götürürdük ya da olmazsa evde oturur viski içerdik. O dönemde nasıl viski parası bulurduk, hâlâ akıl erdiremiyorum. Bebekler sofada oynarlardı. Bebekler ve sıkıntı, sıkıntı ve bebekler... Viski bitince yüzlerimizi boyar, giysilerimizi değiştirir, saçımıza biçim verirdik ama, bir türlü öğleden sonra bitmek bilmezdi. Hatırladığım temel şey bu kullanılmamış enerjidir. Bazı akşamlar çocukları kocalarımıza bırakır Palas'a ya da patinaj alanına giderdik, çayıra salınmış deli dana gibi döner dururduk'.

Kocalarımızdan sıkılıyorduk. Onlar akli başında genç adamlardı. Kitaplarını çizerler, çalışırlar, gelişmiş bir eylem ve sorumluluk dünyasına girmeye hazırlarlardı kendilerini. Biz ahmak kızlardık, durumumuz bizi aylaklığa itmişti, zorlamıştı-ya da bana öyle gelirdi-çocukluk oyunlarından birine evcilik oynamaya yöneltilmiştik. Bir takım erkeklere rastladık, çalışmadan geçinen aydın tiplerdi bunlar, köşe başındaki kahvede bulunurlardı, sonra patinaj alanındaki tıp öğrencileri, iki kadınla birden yatan bir zengin Avustralyalı...

Bir akşam gelip kendisini izlememizi önermişti. Daha otuzunda yaşlanmış, kederli, yumuşak yüzlü bir Yunanlı, bizi Belgravia'daki evine götürmüştü. Yüksek tavanlı, soğuk, solgun bir odada gramofon çalmıştık. Sevgi davalarına karışmazdık ama, el altından çevirdiğimiz bu tip işler vardı. Patinaj alanındaki buluşmalar kıkırdamalar, taksilerde öpüşmeler...

Richard, Sophie'ye yaklaşılmazdı. Onun beni'kullandığını 'söylerdi. Sadece onunla geçirdiğim zamanı kıskandığını düşünürdüm ben de. Öyle ya, Sophie'yle gezeceğime evde oturup O, ders kitaplarını çizerken çorap örmeli ya da dikiş dikmeliydim.

Sophie'nin bebekleri hastalandığında çağırdığı genç bir doktoru vardı. Bir öğleden sonra bebeklerin biri soğuk algınlığından yatıyordu, doktor geldi. Aslında, doktor gelip bakacak kadar hasta değildi ama, Sophie'nin canı sıkılıyordu. Doktor yatağa eğilirken ona işveli bakıyordu. Az sonra göğsünde anlayamadığı bir ağrı hissettiğini söyledi. Doktor bir iki ikircikli dakikadan sonra isterse bakacağını söyledi. Sophie dalgın bakışlarını doktorun üzerinden ayırmadan kazağını ve sut-yenini çıkardı. Çıplakken daha toplu görünen, aldatıcı bir inceliği olan kızlardandı. Güzel göğüsleri vardı. Doktor göğsünü dinledi, ağrıyla ilgili sorular sordu ve ellerinin titremesine karşın ağır başlılığını korumaya çalıştı. Meslek gereği bir ciddilik içinde görünmeye çabalıyordu ama, sonunda heyecanını bastırmak için oturmak zorunda kaldı. Göğsünde bir şey olmadığını yalnız bebeğin reçetesinin yaptırılması gerektiğini söyledi. Öğleden sonra dükkânlar kapalıydı ama, eğer Sophie onunla çıkabilirse hastaneden yaptırabilirdi. Acaba-gözünün ucuyla bana baktı, çocuklarla kalırmıydım?

O öğleden sonra bana karışık gelen birçok mesele

açıklığa kavuştu. Sophie'ye bir şey söylemedim, çünkü onun durumunu çok iyi anlıyordum, ama onun ereği cinsellikse benim öyle olmayabilirdi.

Yavaş yavaş ilişkimizi gevşetmeye başladım. Gebeliğin ilk aylarındaydım, artık patinaj yapmam uygun olmazdı. Gene sabahları kahve içiyor, çocuklarımızı parka götürüyor, kırkırdıyorduk Sophie'nin meselesini tartışıyorduk. Konuşmalarımız ilerledikçe öğrendim ki, bazı benim bilmediğim ilgi çekici cinsel davranışları sevgilileriyle gerçekleştirmiyordu, çünkü 'Jack için bir şeyler ayırmak' istiyordu. Aslında Sophie ev işleri alanında bir harikaydı. Çok iyi yemek pişirir, kocasına çocuklarına tapardı. Kocasına kışın balık yağı içirir, hastalanınca annesi gibi bakardı. Sophie'nin herhangi bir suçluluk duygusuna kapıldığını sanmıyorum. O zaman bunları sadece Jack'i sevdiği için yapıyordu. Sevgilerinden biriyle Jack duymadan buluşmasının güçlüklerini tartışırken Ah, Jack'i çok severim, onun üzülmesini istemem, derdi. İşte bu kadar tatlı, içten bir kızdı-Ne ondan önce ne de sonra onun kadar doğal, iyi, sevecen bir insana rastlamadım-Onu yadsımak bana zor geliyordu. Artık akşamları çıkmıyorduk ama, yaptıklarımızı saklamaya söz vermiştim.

Sophie'yle geçirdiğim zamanları başka bir şeyle doldurmam gerekiyordu. Ben de İşçi Parti'sine girdim. Richard'a söylemedim, biraz da buna Sophie engel oldu- politikayla ilgilenmek artık onun safdilliğini çok ileri götürmek olacaktı,-ama kendi açımdan düşününce de söylemedim. Richard bana eskisi gibi görünmüyordu, beklenmedik davranışlar içindeydi: Çorapları niçin dikilmemiş, gömleği niçin iyi ütülenmemiş diye mesele çıkaran bir aile ereği durumuna düşmüştü. Ben de biraz sinirli ve kızgın biri olup çıkmıştım: Onun

gözünde 'ev kadını' olmuştum, öyle ki bundan sonra benim yapabileceğim, onca dikiş, nakış öğrenmekti ancak. Elbette bunları düşünün düşünün ona haksız davranmaya başlamıştım: Aslında benim gördüğüm kadar değişmiş değildi.

Ve ben bunu kabul etmeye hiç yanaşmam ama, ondaki değişikliği Sophie'nin etkisiyle ortaya çıkarıyordum. Sophie'ye göre erkekler kurnazlıkla yönetilecek kuklalardı, eğer akıllıysanız ne isterseniz yaparlardı. Bu görüş bilinmeyen bir şey değildi; ne var ki, benim için yeniydi. İşte bu yeniliğinden ötürü onun taraftından bilinçsizce biçimlendiğimi sanıyorum: Richard'ın kandırılacak biri görmeye başlamıştım, bir kocadan çok, aptal bir düşman.

Kolaylıkla yalana baş vurdum, zaten aylar süren bir alışkanlığım da vardı. Belki de zihnimin gerisinde çocukça bir kendini beğenmişlik yatıyordu: Yerel politikada yapacak bir sürü sıkıcı yavan iş çıkıyordu ve eğer Richard kendisini haftada üç gece zarfında adres yazarak aldattığımı öğrense pek kızmaz gibi geliyordu bana. Kendimi kurabileceğime emin olmak istiyordum. ona ne yaptığımı söylemeden önce 'birisi' olmak istiyordum.

Elbette bu hep bir yanılsama olagelmıştır. Bir kez yalana başladınız mı, artık dönmek olanaksız duruma geliyor. Çünkü ilk yalanı niçin söylediğinizi açıklamaya olanak yoktur. Bir arkadaşım bana, kocasına Yahudi olduğunu söylemediğini anlatmıştı. Baştan söylememişti, çünkü bu konu onun için bütünüyle önemsizdi- ailesi dindar değildi;-ne var ki, evlendikten bir süre sonra kocasının çeşitli sınıftan insanlar üzerinde aşırı anlayışsız olduğunu anlamıştı. -Sadece Yahudiler için değil zenciler ve Katolikler için de acımasızdı. Artık

kocasına söylemeye korkuyordu, çünkü kendisinden kökenini ona güvenmediği için sakladığını sanacaktı.

Elbette ilkin bütün yavan işleri yaptım, ama doğruyu söylemek gerekirse bu işleri sıkıcı bulmuyordum. Toplantılarımızı yaptığımız tütüncü dükkânının üstündeki gösterişsiz oda bana yuvam kadar sıcak geliyordu. Garip bir biçimde orada kendimi yeniden bütünleşmiş hissediyordum, böylece Sophie'yle yaptıklarımıza bir aklî sapıklık gözüyle bakmaya başladım. Belki bu o kadar garip değildi. Teyzelerimin katı, görev ve bağlı yetiştirmeleriyle okul günlerim arasında büyük bir uçurum vardı ve şu geçen yıl, içine düşer gibi olduğum girdap, çocuğumu yıkarken ya da parkta Sophie'yle çene çalarken kendimi kopuk kopuk bir düşte hissediyordum.

O ara beklenen bir genel rejim vardı, bizim kazanamayacağımız da kesindi. Hükümete karşı bizim partinin tutumu konusunda bir sürü eleştiri yapılıyordu. Bu bir de bizim bölgemizin, tutucuların çoğunlukta olduğu bölgede bulunmasıyla birleşince, bizim gönüllü işçilerden yoksunluğumuzla birlikte durumumuzu da güçleştiriyordu. Gene de hava umutsuz değildi, çok meraklı bir olgudur, bir genel seçim yaklaştıkça en önemsiz kavgada bile bir heyecan yükselir. Bir mucize olmayacağını bilirsiniz ya olacakmış gibi davranmanın önüne geçemezsiniz. Biz de sanki köşeyi dönmünce başarı karşımıza çıkacakmış gibi sersemce bir duyguyla, seçimden birkaç hafta önce oy için ev ev geziyorduk.

Bir gün bizimle konuşmaya gelen adayımızın Kit teyzemi tanıdığı anlaşıldı, ona çok saygısı vardı, 1949 seçimlerinden sonra bir daha önerilmemesinin tek nedeni, içkiyi bırakmamasıydı. Teyzemden epey söz ettik ve galiba bizim başkan etkilendi. Ne olursa olsun bun-

dan sonraki toplantıda benim yerel kurul için adaylığı-mı koymamı önerdi.

Sonra birlikte bira içilen bir yere gittik bu konu-yu tartışmak için. Bizim zavallı parlamento adayımız gibi benim de seçilme şansım yoktu; ne var ki, bu bir başlangıç olacaktı. Ayrıca birkaç yıl önce ilk kadın başbakan olmayı tasarlayan birini küçümsemiş ola-bilirdim ama.... Öte yandan daha birçok ilgi çekici nokta vardı: En önemlisi, gereken parayı şimdiki yöne-tim kurulunun sağlamasıydı. İşin girdi çıktısını unut-tum: Bütün hatırladığım, ulusal bir kurtuluş söz ko-nusuymuş gibi tutkuyla tartıştığımızdı. Başkanımız matbaacıydı. Benden yaşlı, ama yakışıklı bir adamdı. Yani heyecanımın politik olduğu kadar cinsel bir yanı da vardı. Sonuç olarak durumumun gerektirdiğinden çok içtim: Kadınların çoğu gibi gebeliğin ilk üç ayını da ha ağır geçiriyordum. İçki doğrudan doğru etkiledi be-ni. Birahane kapandığında Başkan beni eve kadar ge-çirmekte diretti.

Richard evin merdivenlerinde bekliyordu, açık kapının önünde bulanık bir şekil... Başkan bana iyi geceler dileyip gidene kadar orda durdu. İçeri girdi-ğimde merdivenlerde kımıldamadan kaskatı duruyor-du, ben de ondan önce yukarı çıktım. Az sonra fırtına patladı.

Taşlaşmış yüzüyle: 'Kim o?' deyip duruyordu, ger-çeği bile söylesem inanmayacak durumdaydı. Sophie'-nin o akşam buluşacağı kimse yoktu, anlaşmamızı unuttuğundan mı, yoksa benim çalışmalarımı ciddiye almadığından mı, ona kalsa çok masumca nedenlerle bizim eve kahve istemeye gelmişti. Doğal olarak Ric-hard ona benim nerede olduğumu sordu, Sophia yap-tığını anlayarak onda olduğumu söyledi. O zaman Ric-

hard, Jack'e telefon etti ve bunun yalan olduğunu ortaya çıkardı.

İlkin, elbette Richard bana inanmadı. Bu da doğaldı her halde ayrı politik görüşlerde de olsalar, politik toplantılara katılmak için kocalarını aldatan kadınlara pek rastlanmaz. Ama benim gerçeği söylediğimi anlayınca hem şaşırdı, hem üzüldü. Bu benim içten bir utanç duymama yol açtı, pişman da olmuşum -sanki akıl ve duygu olmak üzere iki ayrı bölüme ayrılmıştım-. Biliyordum ki onun bu şaşırtıcı üzüntüsü sakınmam gereken bir şeydi: Çünkü o benim düşmanımdı ve beni yenik düşürmek için elinden geleni ardına koymazdı. Ona anlatmadığıma göre çılgın olmam gerektiğini söyledi. 'Tanrı aşkına ben neyim? Canavar mıyım ben? Bütün isteğimin senin mutluluğun olduğunu bilmiyor musun?' Bir yerde bu doğrudu böyle konuşması ona sevgi duymama yol açtı ve ağlamaklı oldum. Öte yandan biliyordum ki, eğer ona durumu daha önce söylemiş olsaydım tutumu bu kadar teslimiyetçi olmayacaktı. Çalışmalarımı bir dert durumuna getireceği binlerce yol vardı, evliliğimizi yıkar-mış da -ve hepsinin kötüsü- sadece saçmalıklmış...

Uzun süre konuşmasını sürdürdü -o zamanlar tartışmalarımızda harcayacak bol enerjiye sahiptik,- git-tikçe konuşma gerginleşiyordu. Bütün suçun kendinde olduğunu söylüyordu: İğrenç bir kocaymış o, işine öyle dalmış ki benim sıkıldığımı, sinirlendiğimi çünkü 'öğrenimimi yapamadığımı' fark edememiş ve eğer bundan sonra sadece ona dürüst davranırsam her şey düzelecekmiş. Sonra tutumunu değiştirmeye başladı meseleyi gerçek bir pişmanlıktan gizli bir öfkeye dönüştürdü. Beni ev işlerine gömmeye hakkı yokmuş, çünkü ben onu hiç kısıtlamaya kalkmamışım, sadece içten üzülmekle yetinmişim -bana dürüst davrandığı za-

manlar yaptığım gibi,- ona karşı tarifsiz bir sevgi duymaya başladım bu sözler üzerine ve artık susması için yalvardım. Olanlardan sorumlu bir o değildi. Ona güvenmemekle asıl ben aptallık etmiştim, kötü davranmıştım, saygı duymamak ve onu savsaklamakla. Ben kötü bir eştim. Yemek pişirmeyi, giysilerine bakmayı bile bilmiyordum. Burada şiddetle ağlamaya başladım, onun delik çoraplarını getirmeye koştum. O da göz yaşları içinde beni izliyordu. O yere batası çorapların umurunda olmadığını söylüyordu bir yandan da... Beni mutsuz görmektense çıplak ayakla dolaşırdı.

Bu ikimizi de güldürdü. Gülerek yatağa uzandık. güçlükleri, düşünce ayrılıklarımızı bu yolla unutacak kadar gençtik. Ne var ki, Richard gerçekten unutmamıştı. Birkaç gün sonra okuldan eve erken geldi ve 'durumumuz üzerinde ciddi olarak düşündüğünü' söyledi. Gene gösteriye başlamıştı. Şurası açıktı ki, bazı kadınlar bir yuva ve çocuklarla yetinmeye uygun değillerdi.

Uydurma gururuyla bunu yeni ve devrimci bir düşünceymiş gibi ortaya koyuyordu: Aslında bu düşünce artık geçerli değildi. Geçen savaş döneminde geçerliydi. Yıllarca cephane fabrikalarında çalışan kadınlarda ev işlerine dönme özleminin çok ağır bastığı görülmüştü. Bütün o dönemin düşünceleri bunu destekler. Basında ev işlerinin yaratıcılığını öven yazılar çıkardı, psikiyatristler ana sevgisinden yoksun büyüyen çocukların ilerde suçlu olabileceklerini belirtiyorlar, bu konuda toplumu uyarıyorlardı.

'Elbette.' dedi Richard, 'sen ancak yarım gün çalışabilirsin, çünkü Tom ve bebek var. En önemlisi bu. Ev işleri de var ama, en önemli mesele çocuklar. Eğer onlara birkaç saat bakacak birini bulabilirsek bu kadar sıkıntı çekmez onlar da. Bizim gerçek ihtiyacımız,

onları seven biri ve hep yanlarında bulunacak biri. Elbette bu evde bunun olanağı yok. Nonni'ye gitsek iyi olur derim. Bir iki dakika ikircikli bir tavır aldı. 'Biliyorum ona karşısın ama, belki haklısın da... Ne var ki, bu güçlükten kurtulmak için tek çıkar yol gibi geliyor bana... Bilirsin Tom'a tapar ve kendisi çok yalnız...'.

O da buna karşıydı, her gün şehir dışına gitmenin sıkıntısına katlanmak onun da işine gelmiyordu. Birden kafamda bir düşünce belirdi: Sakın bu evden ayrılmak istemesinin nedeni kiranın yüksekliği evin bakımsızlığı olmasındı. Benim kötü ev kadınlığım da onu bıktırmaya başlamış olabilirdi. (Onun bazı konular da ne kadar titiz olduğunu gördükçe şaşır kalıyordum: Toz ya da kötü yemek onu gerçekten rahatsız ediyordu.) Ne var ki o sadece beni düşünüyor görüldüğünden bu bana içtensizlik gibi geliyordu.

Hiç bir şey söylemedim, benim karşılık vermeyişimi kabul ettiğim anlamında aldı.

'Bahçemizin olması ne güzel değil mi?' dedi gönüllü bir tavırla. 'Tom'un sağlığı yönünden iyi, biz de zamanımızı daha iyi geçiririz. Sebze de yetiştiririz. Kuşkonmaz!... Viktorya tipi büyük bir ev olsun isterdim. Belki Nonni'nin ayrı bir dairesi bile olur. Viktorya tipi evlerinin pek alıcısı olmuyor, çünkü çoğu aile için büyük. Eh, belki ucuz da alırız bu durumda. Biraz onarır, bir de şöyle boyarsak tam yaşanacak yer olur böyle büyük evler, soluk alabileceğimiz bir sürü oda, modern bir kutu değil. Bir de uygun eşya uydurursak, değme keyfine...'.

Büyük, açık yürekli pozlarda bana martaval okuyora benziyordu. İçimde bir karmaşa hissettim ya, alırdırmadım. Hepsi bir yana, benim geleceğimi düşünüyor

du. Benim çıkarım için Londra'da, iyi bir yerde işine yakın evde oturma üzerine kuramlarını çiğniyordu.

Hele oraya varalım, her şey düzene girer,' dedi: 'Sen de evine bağlı bir kadın olursun.' Bana, çocuğuna olağanüstü bir armağan getireceğine söz veren uzlaşmacı bir baba gibi davranıyordu.

YEDİNCİ BÖLÜM

BİR OVAYA kurulmuş sıkıcı bir köyde durduk. İnsanlar köşe başlarında bekliyor, sıska köpekler çevreyi kokluyordu. Postanenin duvarında frengi ve T.B.'yle ilgili uyarılar vardı. Sadece bir tek otel gördük, onu da bir Fransız kadın çalıştırıyordu. Sözümona açıktı ama, ortada hizmet edecek kimse yoktu. Otel sahibi, hükümetin yabancıları sürmek istediğini söyledi. Bize iki oda verdi. Yemek salonu kapalıydı. Akşam yemeğini şehrin ortasındaki biçimsiz bir barda yedik. Duvarda, Müslümanlara içki vermenin yasak olduğu yazılıydı. Köşeye bir televizyon yerleştirilmişti. Bir Arap, Perry Mason yaşmaklı bir kadını sorguya çekerken, Flora kızgın bir tavırla bize, bazı Berberi kabilelerinde adam öldürenin verdiği kan parasının, öldürülenin cinsine bağlı olduğunu söylüyordu: 'Bir erkek öldürdüyseniz, kırk koyun verirsiniz. Yok, öldürdüğünüz kadınsa, yirmi koyun yeter!'

Richard bana gizlice göz kırparak: «Ne aşağılık şey!» dedi. Anlamamış gibi davrandım. Aslında böyle bir şeyi o da düşünemezdi. Ben, - John Stuart Mill'den ya da Mary Wollstonecraft'tan çok geri biri! Flora'nın söyledikleri insana gülünç gelebilirdi. Ne var ki, haklıydı. Richard'ın göz kırpması, rahatlığı, erkekçe kabarışı, onun haklılığını daha da sağlamlaştırıyordu. Kuşkusuz Richard her zaman için buyruğunda dört karıya sahip bir Müslüman olabilse, pek sevinirdi.

Yalnızca yolculuk süresinde bile, dikkatini çekmeye uğraşan iki kadınla birlikte olmak, onu nasıl da sevinçten uçuruyordu. Eğer yalnız olsaydık, kim bilir nasıl yakınırdı otelden. Oysa bu akşam barda olanca sevimliliği üzerindeydi, bize karşı çok ince davranıyordu. Kollarını hafifçe kalçalarımıza dolamış, görünüşümüzü övmekteydi. 'Kızlar!' diyordu bize, durumunun tadını çıkara çıkara: «Kızlar!» Neredeyse kendini haremde bir paşa sanıyordu galiba. Düşler içinde, durmadan övülmek isteyen yaşlı bir adamı düşündürdü bana.

Flora biraz huzursuz görünüyordu. Şarabını bitirirken, küpeleri kışkırtıcı bir biçimde sallandı. Sonra gözlerini masa örtüsündeki bir lekeye dikti. Richard'ın bana göz kırptığını görmüş müydü yoksa? Evli bir çift, arka arkaya durmuş, dövüşçüler gibi olsalar da düşmanlarına karşı birleşebilirler ama eğer bir başı naysanız bu zordur. Flora için üzülüyordum.

'Bu kadınları peçelemek,' dedim 'onlar böyle güzel oldukları için mi? 'Kadınlar bu konuda baş kaldırmazlar mı?'

'Yalnız Rif'de ve Cezayir'in kuzeyinde,' dedi Flora. Birden canlanmıştı, bardağını Richard'a uzattı, o da şarap doldurdu. 'Orta Marekeş'deki Berberiler çok daha gevşektirler -eski Akdeniz göreneklerine daha yakındır onlar. Rahattırlar gerçekten, sadece kendilerini aldatan karılarını, o da yakalarlarsa öldürürler.' Bana baktı, şaşmışa benziyordu, her halde ilgileneceğimi ummamıştı. 'Çoğu kez görmezliğe gelirler. Bazı Berberi kabilerinde gebeliğin epey sürdüğüne inanılır, kesinlikle dokuz aydan epey çok. Sanırım bu ilkin kısır kadınlara bir hoşgörü olarak konmuştu. Kocasına gebe olduğunu söyleyebilir, ama bu arada kadın rakipleriyle uğraşabilirdi, çocuk uyuyor denir-

di.' Güldü ve ilk kez benden bir sigara aldı. 'Doğal olarak bu inanış başka şeylere de yarar. Her halde Fransızlar buradayken kocası gidince yokluğunda doğan çocuktan da babalık hakkı alabilmek için. Adam birkaç yılı bile dışarda geçirse çocuğu kabul etmek zorunda kalacaktı.'

'Yararlı bir şeye benziyor.'

İkimiz de güldük. Flora güldüğü zaman çok güzel oluyor diye düşündüm ve aramızda birden doğan bu çekime sevindim. Fas'tan gelirken arabada çok sıkıcı, sevimsizdim biliyorum, belki de Flora kendisini istemediğimi sanmıştır. Bunun gerçek olmadığını göstermek için onunla canlı bir biçimde konuşmaya başladım. Dikkatle dinliyor, beni sorularla yüreklendiriyordu. Flora'nın benim grşlerime şu barda koka kola içen Arap'tan daha çok değer vermediğini biliyordum -belki de daha az çünkü onunkiler yazdığı kitap için yararlı olabilirdi,- ama ilgilenirmiş gibi yapacak kadar iyiydi, sonunda gerçekten nükteli, başarılı olduğuma inandım ve işi tanıdıklarımızla ilgili saçma sapan hikâyeler anlatmaya kadar vardırımdı. Bunları zaten bilen Richard kaşlarını atmış, sinek avluyordu. Bir grup geldi ve yanımızdaki masaya oturdu. 'Hadi, çıkalım, burası bunaltıcı bir yer,' dedi Richard.

Karanlık sokağa çıktık. Richard elleri ceplerinde nden yürüyordu. Flora'yla ikimiz arkada kaldık. Akşam artık iliyal olmuştu. Gülmekten gözlerim yaşarmıştı.

'O işe girmediğine yazık oldu,' dedi Flora.

'Hangi işe?'

'Hatırlarsın canım,' güldü, eski idostlar gibiydik. 'Yıllar önce elbette. Yıllar. Nedense birdenbire aklıma geldi.'

'Sen beni başka biriyle karıştırıyorsun.' Konuşma garipleşmeye başlamıştı.

'Hayır. Richard!..' Richard başını çevirdi, biz yetişene kadar bekledi. 'Richard, söyle şu karına!'

'Ne söyleyim?' Avcı gibi tetikte yanımıza sessizce yaklaştı.

'O işi!' Biraz sendelemekteydi, Richard'ın kolunu tuttu. 'Hay Allah, sarhoş oldum galiba. Çok mu içtik?'

'İkimiz bir şişeyi bitirdik,' dedi Richard.

'Yıllar önceydi. Bir partide. Elizabeth'in bir şeyler yapmak istediğini söylemiştin. Ev dışında bir çalışmaya ihtiyacı varmış.'

'Ne partisi?' diye sordum, ama duymazlığa geldiler.

'Bir sürü sıkıntıya girdim.' dedi Flora, kırılgan bir tavırla. 'Her çeşit insana telefon ettim. Sonunda bir iş bulup sana haber verdiğimde onun bu işi yürütemeyeceğini söyledin. «Yeni evle ve çocukla uğraşıyor» ancak o dedin.'

'Ne gibi bir işti bu?' Birbirlerine bakıyorlardı. Sanki bir camın arkasından konuşuyordum.

Ne var ki Flora ne dediğimi duymuştu. 'Haftalık bir dergide... Editörü tanıyordum. Bir sekreter istemişti. Sıradan bir kız değil, politikayla günün olaylarıyla ilgili biri. Sana uygun bir iş olabilirdi.'

Derginin adını niçin söylemedi ki diye düşündüm. Okumadığımı düşündü belki de...

'Sana söyleyemedim,' dedi Richard: 'Gerçekten olanağı yoktu. Üstelik bu işin seni yıpratacağını düşündüm.'

'Her neyse, ne zaman oldu bu olay?' Sıkıldığımı hissettim: Flora'yı o zamanlar benim hatırladığımdan daha çok gördüğümüz açıktı. Özür dilermiş gibi sözlerimi sürdürdüm. 'Belki garip ama, Okford'dan sonra

yalnız bir kez karşılaştığımızı hatırlıyorum. Çocuklarımız küçüktü. Hatırlıyor musun?’

‘Elbette.’ Flora’nın sesi yumuşak ve istekliydi. ‘Ne olağanüstü bir gündü. James senin o zamana kadar gördüğü en tatlı yaratık olduğunu söylemişti.’

‘James de kim?’

‘Pickthorne.’ dedi Richard. Konuşmakla büyük bir çaba harcıyormuş gibi sözcükler ağzından dökülüyordu. Birdenbire yersiz bir tehlike hissettim, gizli bir korku...

‘Oh, ondan sonra çok karşılaştık,’ dedi Flora. ‘Partilerde, şurda burda. Anlaşılan sen bana dikkat etmedin.’ Gülümsedi, ılık eli kolumdaydı. ‘Ben senin gibi bütün dikkatleri üzerime toplamazdım.’

‘Londra’dayken partilerden tiksinemeye başlamıştım. Bağırışıp duran bir sürü insan. Bağırmaktan başka bir şey hatırlayamıyorum.’

Hoşlandığımı düşündüm: Artık bunu kabul edecek yaştayım.’

‘Hep mutlu görünürdün. Değil mi Richard? Hem de çevresi en yakışıklı erkeklerle dolu..’

Kendimi kocaman, açılmış bir çiçek gibi gördüm, erkekler çevremde arılar gibi vızıldayıp duruyorlar.

‘İyi ama ben hatırlamıyorum.’

‘Oh, şekerim.’ Güldü, meydan okuyan çingiraklı bir kahkaha... ‘Seni deli gibi kışkırttığımı hatırlıyorum.’

‘Buna inanmam,’ dedi Richard. Sesi oldukça sertti, pek hoşlanmışa benzemiyordu. Kollarını birbirine kavuşturarak aramızda yürüdü.

Benim de inandığım yoktu. Flora’nın beni kışkırtabileceği hiç bir durum düşünemiyordum, Richard’ın yanında yürürken burnunun ucunu görüyordum. Hareketli haliyle yem yiyen bir kuşa benziyordu. Ka-

famda bir hayal canlandı, kuşa değil sincaba benziyordu, titrek burunlu, parlak gözlü, gevezelik etmekte...

'Richard karına karşı pek nazik davranmıyorsun,' dedi.

'İkinize birden zor oluyor.' Ona küçümseyerek bakıyordu, elimi sıktı.

'Güzeldi değil mi? Gün gibi güzel.' Sesi gitgide ölmekteydi.

Geçmiş tantanalardan söz ediyorsun' dedim. Bir zamanlar Bayan Hobbs'un Windmill'de olduğunu bilirdiniz?

'Ne? Aman Allahım!' Richard'ın inanmayan gülüşü havada yankılandı.

'Gerçekten.'

'İnanamıyorum.'

Şaşkınlığı ahmakça abartılmış gibiydi. 'Sanırım gençliğinde çok güzeldi.'

Sesimdeki üzüntüyü fark etti ve alaylı bir tavırla sordu: 'Niçin onlarla ilgili konularda bu kadar duygusalsın?'

'Ben mi?'

'Evet, sen.'

Kolu sertleşti. İkimiz de düşman gibi kaskatıydık, patlamaya yer arıyordu. Flora'nın yanında tartışmak istemedim -böyle basit bir şey için bana küçük düşürücü geldi- 'Mutlular ve birbirlerini seviyorlar. Bayram çocukları gibi birlikte eğleniyorlar.'

Richard homurdandı.

Flora duygusal olmayan bir sesle 'Niçin tanışmadık ki?' diye sordu.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

DAĞLARLA çöl arasında sadece bir tek yol var. Yani onları bir daha göremeyeceğimizi sanmak -benim düşünmeden yaptığım gibi- aptalca bir şeydi.

Ama koşulları önceden tahmin edemedim. Onların arabalarıyla geçtiğimiz o uzun, pis yolda şaşmaya zaman yoktu. Sadece boğazdaki tıkanıklık, düşme anında insanın kendini donmuş gibi hissetmesi.

Ben kapımı açamadan önce, Richard arabadan çıkmıştı. Sıcak insanın yüzüne vuruyordu. Kızıl alaca karanlıkta düşse kalka onun peşinde koştum.

Bayan Hobbs arabanın bir köşesinde yatıyordu, başı şasinin altında, bedeni gerilmişti. Ak bir kayaya benziyordu, oraya yuvarlanmış. Bacakları ak bir gömlekle örtülüydü, ayakları görünüyordu: Pembe, tombul, bej sandallar... Ona baktım. Bütünüyle anlamsızdı, yarıda girdiğiniz bir film gibi.

'Başka bir şey düşünemedim,' dedi Bay Hobbs. 'Tek gölgeli yer burası. Arabanın için fırın gibi.'

Ceketini arabanın kapısına gererek çadır gibi bir şey yapmıştı, şimdi görüyorum, bayan Hobbs'un bacaklarında bir gömlek.

'İyi değil misiniz?' diye sordum. Saçma, önemsiz sorular geliyordu aklıma.' Arabaya ne oldu?'

'Araba bekleyebilir,' dedi Richard. 'O nasılsa dışarda. Her halde sıcaktan bunaldı.'

'Tuz tabletleri,' dedim. Bay Hobbs bana baktı. Solgundu, uzun yüzü boş ve aptalca görünüyordu.

Flora bagajı açmama yardım etti. Tuz tabletleriyle birlikte bir şişe de maden suyu bulduk. Her şey toz içindeydi. 'Sence iyileşir mi?' diye sordu Flora. 'Ne biçim yermiş...'

Hiç gölgeli bir yer yoktu. Çölü kum sanırdım, meğer taşmış, kırmızı taş ve gıcır gıcır toz ve sonsuz, taş bir gökyüzü. Dağlardan inerken solgun, örselenmiş otlar görmüştük. Kurumuş nehir yataklarında pembe zakkumlar, kara ve alçak göcebe çadırları vardı... Buradaysa boşluktan ve taştan başka hiç bir şey görünmüyordu..

Bayan Hobbs'un bütünüyle akli başında değildi. Flora tutup, ben de yüzünü silerken bir şeyler mırıltı anıyordu. Bir tuz tabletini suyla karıştırıp içirmek istedim, ama fincanı ağzına yaklaştırmak inleyerek başını geri çekmeye çalıştı.

'Çok ağır, tutamıyorum,' diye soludu Flora. Bay Hobbs aldı onun yerini. Ağır, bükülen başı omzunun üzerinde tutmaya çalıştı. Flora onu kaldırırken eteklerini buruşturmuştu. Bay Hobbs eteklerini çekti, düzeltti ve elini tuttu. 'Bir şey yok sevgilim', diye fısıldıyordu, 'Şimdi iyileşeceksin.'

Bana umutsuzca baktı. 'Çok sıcak, onu getirmemeliydim.'

Saçının ayrımından dökülen ter gözlerine akıyordu. Bay Hobbs onu tutuyordu. Ben eğildim ve karısının alnını mendilimle kuruladım.

Acıyla gülümsedi. 'Kendimi hiç bağışlamayacağım.'

'Bir şeyi kalmayacak,' dedim. 'Bir şehre vardık mı nasılsa otelde soğuk hava tesisatı vardır. Arabanın nesi var?'

'Karbüratör tıkanmış,' dedi Richard. 'Çok sürmez

ama, onun burada kalmaması gerek. Flora'yla ikiniz onu alıp gideceksiniz.'

Flora arabayı bize doğru sürmekteydi. Ardı sıra gül rengi bir toz bulutu kalktı.

'Onu kaldırmamız gerek,' dedi Richard.

Flora arabanın kapısını açık bırakmıştı. Bay Hobbs, karısını kaldırmaya çalıştı, soluk soluğaydı.

Richard: 'Biz kaldırırız,' dedi. 'Elizabeth...'

Eğildik, ak ağaç dalları gibi kolları omuzlarımızdaydı. Nonni'ye de kriz geldiğinden ağırlığı kalçalarımıza vererek taşımayı öğrenmiştik. Ne var ki bu kadın Nonni'nin iki katıydı. Bileklerimizi dizlerinin altından geçirdik, gergin kollarımıza içinde bir beden olan bir çamaşır yığını gibi yayıldı, iğrenç bir cinayetin kurbanı gibi... 'Şimdi daha kolaylaştı,' dedi Richard. Arabaya doğru yöneldik, birlikte çalışmaya alışık eşya taşıyıcıları gibi birbirimize yol göstermekteydik. Soluk soluğa, geniş bedenini arka kanepeye yerleştirdik. Dizlerini indirmeye çalıştım. Ben de kapıya sıkışmıştım. Kolu hâlâ boynuma yarı dolanmış, kaslarım ezilmişti. Çok dayanamadım, soluğum sızlanıyormuşum gibi çıktı. Düş gören köpekler öyle inilderler ya bazen...

Bay Hobbs arabanın öbür yanında karısının omuzlarını düzeltiyordu. Çıplak, yumurta biçimi bir kafası vardı, yanlarda ördek kuyruğu gibi yumuşak bir tutam saç... Karısını kanepeye yasladı. Kadın, giysisi kadar aktı.

'Siz gitseniz iyi olur,' dedi Richard, 'Kendine gelir gelmez şu tuz tabletlerinden yutturun. Kalp hapları da var mı?'

'Çıkarken almıştı. Şimdi de bileğindeki altın saata baktı,- evet bir saata kadar gene alabilir.'

Bana çaresizce baktı. Hepsi bana bakıyorlardı,

Richard kaşlarını çatıyor, Flora kara gözlüğünün ardından incelemekte kuşkusuz.

‘Sen götür onları,’ dedi Flora. ‘Ben Richard’la kalırım.’

Richard başını salladı. ‘Becerebilir misin? Gerçekten de en iyisi bu.’

Direksiyona oturdum, arabayı çalıştırdım. ‘Şansın açık olsun’ dedi Richard pencereden.

Bayan Hobbs arka kanepede uzanmıştı, kocası da kenarda oturuyordu, karısının başı kucağındaydı. Araba sarsıldı, kalktı.

Bay Hobbs: ‘Size nasıl teşekkür edeceğimi bilmiyorum,’ dedi.

‘Ben sadece yanınızda olduğumuza seviyorum.’

‘Ne oldu anlayamadım. Aslında hiç makinadan anlamam ya.’

‘Richard’ın da işi değil bu,’ dedim ters bir tavırla. İnsanın bir karbüratörü temizleyememesi gülünç bir şeydi. Sonra aynadan onun yüzünü görünce bir çocuğa vurmuşum gibi utandım.

‘Bizim arabamız yok,’ dedi boynunu bükerek. ‘Evde, çok az gezeriz.’

‘Şöföre ne oldu?’

‘Erfaud’da yitirdik onu. Galiba oraya kadar gitmek istiyordu. Ama şirketin suçu yok.’ Titizlenmişti. ‘Ben kendim buldum onu. Bütünüyle özel bir anlaşmaydı.’

Güneş açık pencereden çıplak koluma vuruyordu. ‘Yanacaksınız,’ dedi. Karısının bacaklarını örttüğü ak gömleğini kolumun üzerine koydu.

‘Bayan Hobbs sizden çok söz etti,’ dedi. ‘Hep bir kızı olsun isterdi. Oğlanları sevmediğinden değil, onlar da taparlar analarına elbette. Bu yolculuğa çıkmasını istememişlerdi. Keşke sözlerini dinleseydim. Hangi akla hizmet etim bilmem.’

Kendini suçlayıp durmasını dinlemenin bir anlamı yoktu. Onu konudan saptırmak için 'Erfoud nasıldı?' diye sordum. 'Gerçekten çöl değil mi orası?'

Niçin oraya gitmemeye karar verdiğimizizi hatırlamadım.

'Güzel,' dedi, yavaşça ve utanarak konuşuyordu. Sanki bu, kabul etmekten utandığı duygusal bir yargıydı...

'Ne ummuştunuz?'

'Çok ötelerde!..'

Gözlerimiz aynada karşılaştı.

'Boşluk!' dedim. 'Önünüzde uzanana binlerce mil. Dünyanın ucundaymışsınız gibi.'

'Sanki başka bir dünya. Elbette, bu konuda bir şeyler okudum. Flecker ve Shelley.' Issız kumlar. 'Ozymandias'ı bilirsiniz.. Ama gerçekten ne olduğunu anlayamazsınız. Hiç bir şey anlaşılmaz ki. Edebiyatın ona bu konuda bir şey vermeyişine şaşırmaşa benziyordu. 'Penceremizden sıra sıra tepeler görürdük, ne var ki sabaha hiç bir şey kalmazdı, sadece şiddetli bir akıntı gelip her şeyi götürmüş gibi dalgacıklar ... Bana öyle gelirdi ki -oh, bilmiyorum.' ikircikliydi. 'Sanki yaptığım hiç bir şeyin önemi yok da.. Sadece ben burdayım dünyanın bir parçası, onunla bütünleşmiş derler ya... Çok garip bir deney.- Ruhsal aslında,' dedi. Tumturaklı konuşuyordu, biraz tuhaf bir konuşma. Sonra kendi kendinden sıkılmış gibi öksürdü ve doğal, şakacı tavrını takındı. 'Bayan Hobbs'a gelmiyorlar neyse ama, korkuyorum. Sineklerden çok huylanır.'

Karısı dizlerinde kıpırdadı. Fısıldayarak eğildi: 'İyice misin sevgilim? Ah, yavrucuğum...,

İnliyordu.

'Biraz su verin bakalım,' dedim.

Şişenin kapağını açarken bir ses çıktı.' Biraz daha yavaş gidemez misiniz?'

Önümde uzanan sonsuz, dümdüz çizgiye bakıyordum, hızı azalttım.

'Biraz içti. Tamam sevgilim. Bayan Jourdelay bizi götürüyor. Hayır konuşma, sadece dinlen. Baba burada, sana bakıyor.' Sesini kısarak sordu: 'Daha çok var mı?'

'Bilmiyorum.' Haritayı gözümün önüne getirmeye çalıştım. 'Kırk mil kadar...'

İçini çekti.

'Çok değil canım, dedim.'

Bu taş çölünde yavaş yavaş ilerliyorduk. Önüme baktıkça bütün dünyanın döndüğünü hissedebiliyordum. Adam'ı düşündüm ve her şeyin değişik olduğu bir ortamda onunla bir konuşma düşledim. Flora'yı ve Richard'ı düşündüm. Flora'ya diyordu ki: **Elbette, Elizabeth işi düzeltir. Böyle şeylere çok uygundur, umulmadık durumlarda ona her zaman güvenebilirsiniz. Dışardan tembel görüldüğünü biliyorum ama, içinde korkunç bir enerji vardır. Kaynayan bir pınar gibi. Bilemezsin. Gizli bir gücü vardır onun.**

Belki konuşan Richard değil de başka birisiydi.

Flora'yı ve onun başarısız evliliklerini düşündüm. Pickthorne kalın dudaklı, ağır, buldok suratlı bir adamdı. Hukuk danışmanı mı muhasebeci mi ne, öyle bir şeydi. Gerçekten bana 'Tatlı yaratık' demiş miydi ki? Pek inanamıyorum. **Elizabeth hiç güzelliğine inanmaz!** Biz konuşurken Pickthorne şimdi adını hatırlayamadığım kıızıyla oynamıştı. Niçin Flora'ya sormamıştım? O bana Tom'la Oliver'den söz etmişti, ama beni ilgilen-diren tek şeyin çocuklarım olduğunu sandığından böyle davranmıştı. Bir büyük hanım gibi, küçümseme duygusu ağır basan bir ilgilenme. Belki kendisi kızından

söz etmekten gerçekten hoşlanırdı. Gerçekten ikinci kocası kızı göz koymuş muydu? Şimdi kaç yaşındadır o? Tom'dan büyüktü - on sekiz vardır her halde. Tom'la nasıl başa çıkarız üniversiteye giremezse?

Elbette Fiora çekicidir ama, Elizabeth'in daha gerçek bir albenisi vardır. Ve buna gerçek bir tanık gösteremezsek de, Elizabeth daha açık, kesin bir zihin yapısına sahiptir...

Richard insanları bir sınav yöntemiyle sınıflardı. Yeni evlendiğimizde benim arkadaşlarımdan birine yol verirken 'Şöyle böyle insanların zihinleri ikinci sınıftır,' derdi. Onun arkadaşları hep 'birinci sınıf' zihinli kişilerdi. Bende, beni aklî bir hendekten, bir sıkıntı cehenneminden kurtarmış gibi bir duygu yaratırdı. Arkadaşlarımla aptal insanlar olduğumu sanmıyordum ama, onları bana öyle göstermişti. Niçin onu dinlemiştim ki?

Elizabeth'in derdi, aşırı alçak gönüllü bir kişi olmasıdır. Düşündüklerinin bir değeri olduğuna inanmaz. Çok sadedir gerçekten...

Gökyüzü bulutlandı, çölden yükselen bulut birkaç dakika içinde bütün gökyüzünü kapladı. Soğuk, sert bir aydınlık bulut yığınları içinde derin kuyular açtı, sonra bu kuyular doldu ve ortalık karardı. Birdenbire yağmurla sıcak bir rüzgâr çıktı, sanki birisi bir ocağın kapağını açmıştı. Olabildiğince çabuk, pencereleri kapattık, ne var ki ıslanmıştık. Arabayı kumlu bir sis çevreledi. Kum, dolu taneleri gibi pencerelere çarpıyordu. Arabanın içine de girdiler, gözlerim sulanıyordu. Bir elim direksiyonda ötekiyle gözlerimi korumaya çalışırken, az daha hemen kavramasaydım bir çukura yuvarlanıyorduk.

Bay Hobbs sıkıntıyla: 'Görebiliyor musunuz?' diye sordu.

Yolu görmek zor olmasına karşın onu rahatlatmak için 'Karanlıkta kullanmaktan iyi,' dedim.. Oysa tam o anda araba ya çöle saparsa diye korkuyordum. Ara sıra direksiyon çekiyor, gözümüze çarpmayan bir hendeğe yuvarlanmaktan güç kurtuluyorduk. Siliciler yağmur ve küçük taşlar yüzünden zor çalışıyordu. Ateş altında kalmıştan farklı bir durumumuz yoktu.

'Kocanız iyidir umarım,' dedi Bay Hobbs.' Arabayı benim kullanmamı ister miydiniz?'

'Geldik sanıyorum!,'

Çölün ötesinde yapılar görünmeye başlamıştı. Uzun, alçak kerpiç bir duvar boyunca ilerledik. Hâlâ yağmur yağmaktaydı. İri damlalar halinde, ama yapılar ortalığı aydınlatmıştı. Yavaşladım, çocuklar arabanın yanına koştular. Bağırان, sıçrayan narin kuşlar gibiydiler. Küçük bir halk bahçesinden geçtik. Ağaçları budamışlardı, sonra bir kemer ve otele giden yola saptık, otel orta çağdan kalma surların üzerinde bir oyuncak gibi duruyordu. Hemen arabanın çevresini görevliler sardı. Hep sıçramakta olan balerinler ortasında kalmışa benziyorduk.

Birisi arabanın kapısını açtı, dışarı çıktım. Yer ayaklarımın altından kayıyordu sanki. Otele girdim. Herkes ince giysileriyle masalarda otururken ben üşüyordum. Bayan Hobbs'a yardım edecek birini bulmak istediğimden masaya yaklaştım, ne var ki onu getirmişlerdi bile. Gözleri açıktı, korkmuş görünüyordu, ağzı kasılmıştı. Soğukkanlılıkla, 'yoksa ölüyor mu,' diye düşündüm.

Yukarı çıkardılar. Büyük, demir yataklı, ağır döşemeli bir odaya soktular. Pencereleer panjurluydu, elektrik yanıyordu. Bir havlu ıslatmak için musluğa yöneldim.

Karaya vurmuş ak bir balina gibiydi yatakta. Ben

yüzünü silerken bir şeyler mırıldanıyordu. 'Tabağımın altındaki kum,' dedi sanırım. Bana bilinmeyen bir simge gibi geldi, gülümsedim. 'Bir dakika! Şimdi sizi rahatlatacağız,' diye konuştum.

Bay Hobbs, özür dilermişcesine: 'Takma dişlerini çıkarmak istiyor sanıyorum,' dedi. Adam o işle uğraşırken ben de sandallarını gevşettim.

Kadının yüzü morarmıştı. Tuz tabletleriyle kendi haplarından iki tane verdik. Yutarken başı bir yana bükülüveriyordu. Bir adam bavulları getirip odanın ortasına bıraktı. Bay Hobbs bir gecelik çıkardı, birlikte giysilerini soyduk. O ara, sanki kendini görmeye dayanamıyormuş gibi gözlerini kapatıyordu. Yatağa kıvrılmış, çaresiz, inleyen biri. Bay Hobbs dişini geri verdiğiğinde, kadın gözlerini açmış bana yıkık bir gülümsemeyle bakarak: «Beni bu halde gördünüz,' diye mırıldandı.

'Ne önemi var ki?' deyip elini tuttum. Bay Hobbs saçını düzeltti, arkasına yastıklar yerleştirdi.

'Ne çekilmez bir derdim ben!' derken daha düzgün konuşuyordu, yüzüne de renk gelmeye başlamıştı.

'Böyle söyleme sevgilim,' dedi kocası. Bir yeni damat gibi, kadının yanağına hafifçe dokundu. 'Bizi biraz korkuttun, hepsi bu. Bayan Jourdelay'in çok iyiliğini gördük.

'Elizabeth!' dedim.

Gülümsediler. 'Bağışlayın beni. Aptal, çaresiz, yaşlı biriyim,' diye fısıldadı Bayan Hobbs. Ve ben göğsümde bir ağırlık hissettim. Yaşlı ve hasta olduğundan ötürü niçin özür dilemesi gerekiyordu ki? (Bayan Abercrombie bile, bir gün Amy yokken giysilerini değiştirdiğimde utancından çocuk gibi ağlamıştı.)

‘Doktorun gelmesi gerekmez mi?’ dedim. ‘Gidip birini çağırayım.’

‘Yabancı değil mi? Hayır, iyiyim. Basit bir şeydi, geçti. Şimdi gerçekten kendine gelmişe benziyordu. Parça parça da olsa, yanakları pembeleşmişti, gözleri de düzelmişti.’ Şimdi iyiyim, Ama burası korkunç bir ülke, değil mi? Bu yoksul halk, bu sıcak.. Ve millerce hiçlik.. Düşünmek bile insanı bir hoş ediyor. Dünyanın sonu gibi.’

‘Konuşma sevgilim,’ dedi bay Hobbs. ‘Dinlenmelisin. Biliyorsun, böyle olduğun zamanlar çok konuşursun.’

‘Ölmediğime şükür,’ dedi kadın. Ama Bay Hobbs üstünü örterken boyun eğerek gözlerini kapattı. Kocasını yatağın kıyısına oturarak elini tuttu: ‘Hadi artık, dinlen sevgilim.’ dedi.

Onlara imrendim. Richard’ın görmesini istedim.

DOKUZUNCU BÖLÜM

YATAKTA uzanıyoruz, pencere açık. Yıldızlar parlamakta, odayı bu kadar görebiliyorduk, yoksa tümüyle karanlıktı.

«Niçin bana o işten söz etmedin ki?»

‘Bunu mu düşünüyordun? Takma kafanı canım.’

‘Sadece düşündüm ben de..’

‘Oh, bağışla beni.’ Doğruldu, yastığını düzeltti ve gene yattı. ‘Yürütemezdin sen o işi. Kesinlikle ne zamana rastlar hatırlayamıyorum ama, Oliver küçüktü, sen de hastaydın iyi biliyorum.’

‘Gene de bana bir söylemen gerekirdi.’

‘Neye yarardı ki?’ İçini çekti, karanlıkta sadece bir ses ve rahatı kaçmış bir göğüs geçirmeydi. ‘İşi öğrenseydin de giremezdin, huzurun kaçırdı bir de, o kadar... Öteden beri hiç bir şey yapmamanın suçluluğuyla ezilir durursun. Bu benim de kendimi suçlu hissetmeme yol açıyor. Flora’ya da bu yüzden sormuşumdur her halde, Durakladı, esneyerek, ‘Oldu mu?’ dedi.

‘Hıı..’

Elimi tuttu. ‘Amma da berbat yatak ha.’

Elele sessizce uzanıyorduk. Dışarda biri bisikletle geçiyormuş gibi bir ses duyuldu.

‘Çok yorgunum,’ dedi.

Flora’yla birlikte bizden üç saat sonra gelmişlerdi, otel yöneticisinin önerisiyle nerdeyse onları kar-

şılamak için bir kamyon gönderilecekti. Meğer karbüratör gene tıkanmış, onlar da düzeltene kadar beklemek zorunda kalmışlardı. Flora doğruca yatmaya gitmişti, Richard yemeğe kalmıştı. Ne var ki, o da çok yorgun olduğundan bir şey yiyememişti. Benimle ancak şimdi konuşuyordu, o da ne kadar yorgun olduğunu söylemek için.

Bacaklarını açıp sırt üstü yattı, yatakta payından çok yer kapladığına aldırış ettiği yoktu, horlamaya başladı.

Uyandığımda gökyüzü tertemizdi. Hava hem sıcak hem de kuruydu, ağzım kurumuştu. Biraz su içmek için kalktım, sonra pencereye yöneldim. Dışarda bir balkon vardı, alçak pencereden çıktım ve balkonun parmaklığına dayandım.

Kasbah'ın terasları tepeden aşağı doğru bir orta çağ şehrinin sokakları gibi birbirine bağlantılı olarak inmekteydi. Tüm şehir aynı kırmızı topraktan yapılmış bir duvarla çevriliydi. Bir ucunda turnaların yuvalandığı küçük bir kule vardı. Duvarın ötesinden hurma bahçeleri görünüyordu. Sonra değişik renkte otlar ve daha uzaklarda düz, koyu sarı çöl... Hava titreşiyordu, sadece uzaktaki o sıcak ince dumanın içinde değil, şu alçak duvarda, yakınımda da bir çeşit titreşimin parlaklığı gözlerimi almaktaydı.

Her yer çok sessizdi. Öyle ki, bir atın nal sesleri boş gökyüzünü dolduran büyük bir gürültü gibi geldi bana. Ses, otelin öbür ucundan geliyordu, o yana doğru gittim.

Otel bir gemi köprüsü gibi yukarı kurulmuştu. Bu yandan Kasbah'ın dışındaki Fransızların kurduğu yeni şehri görebiliyordum. Pişmiş topraktan kırmızı duvarlar, bir çocuk oyuncağı kale gibi mazgallıydı. Kırmızı, düzenli alanlar, ortasında palmyeli bir gezi olan

kırmızı bir cadde. Kara bir at, arka ayaklarını bir tay gibi kaldırarak dörtnala gidiyordu. Caddenin sonunda bir adam belirdi. Bağırarak ak kollarını sallıyordu, giysisi çamaşır ipindeki bir çarşaf gibi dalgalanıyordu. O yavaşlayınca at, bir avluya girdi tırıs giderek dölanmaya başladı. Caddede daha çok adam belirdi ve avluda birbirlerine yaklaştılar. Temiz havada gülerek birbirlerine bağırırlarken sesleri saf, yüksek ve belirliydi. Bu arada at, kırmızıya karşı kara, başı eğilmiş bir portre gibi durmaktaydı. Küçük ve zarifti, incelen bacakları, sol dizinde ak bir çizgi vardı. Adam avluya girdi ve ötekiler yanaşmadan ata bindi, sonra da dörtnala çılgınca atı sürdü. Avlunun girişinde sopalarını sallayan üç kişi duruyordu. İlkın adam atı dörtnala onlara doğru sürdü. Ne var ki, birkaç adım kala durdurdu, çevresindeki yabanıl kalabalığı yarmadan önce durakladı. Ben sürüp gitmesini istiyor gibiydim - ama nereye gidecekti ki?- Yakaladıklarında üzıldüm, oysa o duruma razı görünüyordu, kendini yakalayan boynuna vurdukça başını öne arkaya savuruyordu. Gerçekten özgürlüğü istemiyor gibiydi, o verirse alacaktı özgürlük hakkını sadece. Bunda hem acı hem de gülünç bir şey vardı.

ONUNCU BÖLÜM

BİRÇOK şey yapmaları gereken, ama aslında hiç bir şey yapmak istemeyen kişiler gibi ben de Oliver doğduktan sonra çeşitli önemli rahatsızlıklar geçirdim. Belki de Richard'ı Flora'nın önerdiği işi yürütemeyeceğime inandıran buydu.

Olaylar açısından belki haklıydı. Nonni'nin parasıyla aldığımız ev pek öyle Richard'ın istediği kadar büyük değildi. Sadece altı yatak odası vardı, ama mutfak ve kilerler bir ordunun konaklayacağı kadar büyüktü. Elbette kesinlikle buradaki koşullara baş kaldırırlardı az sonra. Böcekler ve nemden başka bir de tuhaf, zararlı bir koku vardı, sızan kanalı bulmak aylar aldı, sonra gene aylarca onarımla uğraştık. Bahçe de bir dolu yabancı ot vardı, Richard bir kuşkonmaz yatağı kazdı ama, otlarla uğraşmak kadın işi diyordu. Oliver çok ağlayan bir çocuktü, çünkü Nonni'nin belli saatlarda besleyip arada ağlamasını öneren bir çocuk bakımı anlayışı vardı. Bunun sonucu çocuk hep açtı ve daha çok ağlıyordu.

Belki Nonni'nin görüşlerini kabul etmeyebilirdim. Ne var ki, politikayla ilgili konulardan başka yerde kendimden emin değildim. Ona gelince; güçlü bir kadındı. Çünkü, yerleşmiş inançlarından kuşkulanan aklına bile gelmiyordu. O da bir Sophie'ydi yalnız daha yaşlı ve daha vurucu. İki kocadan ayrılmış, son sevgilisi de onu bırakmıştı. Kendini çok erdemli biri

olarak görürdü, çünkü ne sigara ne de içki içerdi. Odadan odaya koşup pencereleri açarak 'Perdeleri sarartıyor,' diye bağıırırdı.

Aslında onu severdim, ne var ki beni yoruyordu. Her şeyi planlamaktan hoşlanırdı: Yemekleri, alışverişini ayrıntılara varana kadar... Burada da Sophie gibiydi. Aşırı meraklı bir ev kadını. Hep şilteleri altüst eder, bana da peçeteleri kolalayıp, sofaya her gün taze çiçek koymamı söylerdi. Eşyasının bir bölümünü getirmişti. Üzerlerinde bir leke gördü mü başını sallıyor, göğüs geçirerek nasıl onları bakınca yüzünüzü görece kadar cilaladığını anlatırdı.

Bir kez dayanamayıp: 'Bu iş için aynalar var,' demiştim ama, sadece bir kez. Çünkü tepkisi çok şaşırtıcı olmuştu. Göz yaşları içinde amacının beni eleştirmek olmadığını, zaten onu sevmediğimizi, onu hiç kimsenin sevmediğini, eşyasından başka özen göstereceği bir şeyinin olmadığını söylemişti.

Sanırım, Richard'la benim ona karşı iyi davranmadığımızı vurgulamak istemiyordu ama, 'ilk planda' olmadığı da bir gerçektir. Oysa onun pohpohlanmaya ihtiyacı vardı. Belki de erkekten erkeğe dolaşmasının nedeni, aşkın ilk günlerinin heyecanını ve abartmasını yitirmeye katlanamayışıydı.

O zamanlar elli yaşlarında, sağlam yapılı, renkli yüzlü, kısa kara saçlı, güzel bacaklı bir kadındı.

Teyzelerim onun karşısında donakalırlardı. O giydiği korsesinin yapılışını, kendisine en yakışan kol yeyi ancak ülkenin ekonomik durumunu ya da Birleşmiş Milletlerin geleceğini tartışırken gerekli bir ciddiyetle konuşuyordu. Bu biçimde konuşma teyzelerime öyle yabancıydı ki Nonni'ye bir Merihli'ye gösterecekleri şaşkınlık dolu anlayışı gösterirlerdi. Lilian teyzemle Kit teyzem, artık giysileri dökülmeye yüz

tutunca en yakın dükkâna giderler ve üzerlerine uyan ilk giysiyi alırlardı. Tartışmaları ancak giysinin dayanıklılığı konusunda olurdu. Ev işleriyle ilgili konuşmalar da onlara göre değildi. Yerleri cilâlamaktan söz etmenin ne gereği vardı ki? Onlar hayatta böyle bir şey yapmamışlardı. Benim ne yaman bir ev kadını olduğumu göstermek için Nonni onlara -Nonni teyzelerimin beni değerlendirmediklerini sanırdı yani bana ne kadar güzel olduğumu ya da başka övücü, gönül alıcı sözler söylemedikleri için- peçeteleri çok iyi kolaladığımı söylemişti. Lilian teyzem de 'Ne gereği var bu kadar zora girmenin?' demişti. Eğer böylece daha uzun süre temiz durduklarını söyleseydi, teyzelerim akla uygun bulurlardı. Ne var ki havada bir eleştiri kokusu sezerek -aslında böyle bir şey yoktu teyzem sadece öğrenmek için sormuştu,- o ünlü kahkahalarından birini atmış, kendisinin, yeni evli bir genç kadının hayatın küçük gerekliliklerini güzelleştirmesinin iyi bir şey olduğunu düşündüğünü söylemişti.

Nonni zengin bir hurdacının kızıydı, adam ayrıca rahipmiş de. Bir sigortacıyla evlenmişti -Richard'ın babası.- Sonra da uğruna iki çocuğuyla karısını bırakan bir hukuk danışmanıyla.. Ama evi aldığımız ve kendi giysileriyle pahalı korsalarını aldığı para hurdadan geliyordu. Buna karşın babası ilk kocasından ayrıldıktan sonra onunla konuşmamış ve tek çocuğundan uzak yaşama pahasına da olsa kararında diretmiş, vasiyetsiz ölmüştü.

Richard'la ilk karşılaştığımda bana büyükbabasının rahip olduğunu söylemişti. Gerçeği duyduğumda şaşırıp kalmıştım. Ben bütünüyle sınıf kavramından nefret etmiştim ve yok sayarsam kaldırılabileceğimi düşünüyordum. Richard'a böyle bir konuda yalanın sadece yanlış değil, çok da aptalca olduğunu söyledim.

Ne var ki onun kendine saygıdeğer bir köken kurmak istemesindeki nedeni göremediğim için aslında aptal olan bendim. Elbette büyükbabasından utanmazdı ama, yetişmesi acınacak bir biçimde geçmişti: Bir sürü amcalar -babasıyla hukukçu arasında bir kaç kişi vardı- bu hayatta kararlı hiç bir şey yoktu. Biz evlendikten sonra bir gün bana, okulda çocuklara annesinin âşıklarından birinin, Versay'ın bir bölümünde çektiği fotoğrafı büyükbabasının İrlanda'daki rahip evi diye gösterdiğini söylemişti.

Ona züppelikten utanmayı kabul ettirdim. Belki de sadece gerçek duygularını benden saklamayı. Ama hep -bunun için kendisiyle çok mücadele ettiğini sanıyorum- annesinden utandı. En çok da bunu teyzelerim bize geldiğinde hissetti. Nonni onlara giysilerden ya da biraz olsun gönüllerini şenlendirmek için- Nonni'ye göre erkeksiz yaşadıklarından sıkıntılı ve üzgündüler- gördüğü son filmde söz ederken Richard teyzelerimin şaşkın, dikkati yüzlerini incelerdi. Teyzelerim elbette Nonni'nin hayatını 'trajik' bulurlardı, çünkü onun için üzülmüyorlardı. Bundan ötürü onunla konuşurken doğal sertliklerini törpüleyip ilgilendiği konulardan söz etmeye çalışırlardı. Bu da uzun süre susmaları demekti. Çünkü ona söyleyecek hiç bir şey bulamazlardı. Richard da onların bu suskunluğunu Nonni'yi küçümsemelerine verirdi. Ortada bir neden yokken kızarır-bozarır, tırnaklarını yerdi.

Onun bu sıkıntısı çok aptalca bir şeydi. Her şeyi daha da keskinleştirmekten başka bir işe yaramıyordu ki... Ben onun acı çekmesine dayanamadığımdan ne olursa olsun Nonni'nin tarafını tutuyordum. Tutkuyula, teyzelerimin gündelik olaylarla ilgisiz ve can sıkıcı olduklarını söylüyor, Nonni'ninse çok daha 'gerçek', 'hayata yakın' olduğunu savunuyordum.

Bir türlü kabul edemiyordum ama aslında Nonni'yi can sıkıcı ve zor bulmaktaydım. Kendi kendimle mücadele edip duruyordum. İşte o dönemde kendimi üçüncü bir kişi olarak düşünmeye başladım: **Elizabeth sevecen ve saygılıdır, hep kendini başkalarının yerine koyar.** Bu insana çocuksu gelebilir -aslında bir çok yerde çocuksuydum ya, hani kendi kendilerine bir şey beceremeyen, hep dünyayla kendileri arasında denge kuracak birileriyle olmuş genç kadınlar gibi,- Ama bana Nonni'yle daha iyi geçinmem konusunda yardım etti, aslında duygusal meselelerde hiç de bilgisiz değildi, onu kırmak çok kolaydı.

Beni severdi -bir özelliğim olduğundan değil, doğal olarak sevecen bir kadındı- ve mutlu olmamı isterdi. Bir işe girmek konusunda konuşmaya başladığımda ilkin, «Gerçekten istiyor musun canım Richard'la senin tam oturduğunu düşünüyorduk - sanki ben reşelmişim 'ama gene de çok istiyorsan, biraz para kazanman iyi olacak sanırım.' demişti.

Onun bu hoşgörüsü beni biraz tedirgin etti. Geleceğim için bundan daha büyük tasarılarım vardı. Ne var ki, Nonni çocuklara günün bir bölümünde bakmayı kabullendiyse de iş bulmak çok zordu. Belki aptallığımdan ötürüydü, ama çok şey ummuştum. Ne konuda neler ummuştum, bu da kesin değildi. Yalnız, gerçek ürkütücüydü. Niteliksizdim, okulu bitirmemiştim, bir sekreterlik eğitimi olsun görmemiştim. Az zamanda anlaşıldı ki, umutlarıma uygun hiç bir yol bana açık değildi. Bu gerçeğe vardığım zaman sanki dünya başıma yıkıldı.

Ben de sıkıntılı, çocuklarına düşkün bir anne oldum. Büyük bir bahçemiz vardı, ama ben çocukların çevresinde değişik şeyler bulunması gerektiğinde dıretiyordum. Hiç onları evden çok uzaklara götürmez-

dim. Aslında bunu Nonni gezilere katılmasın diye yapmayı tasarlamıyor değildim. Çünkü çoraplarını böğürtlenlere takıp yırtmasından, uzun topuklarıyla yürüyememesinden bıkmıştım.

Bizim bahçenin sonunda bir nehir vardı, yanında da araba, evler... Evler bir kereste tüccarınındı, adam sağlık tedbirleri almayı ve toprağı kurutmayı bir türlü kabullenmiyordu. Arada para cezası vermek ona daha ucuza geliyordu. Herkes böyle göçmen İtalyanlar, hırslılar ve serserilerle dolu bir mahalleyi buralarda istemiyordu. Sonra bir posta soyguncusu geldi -kız kardeşi ve üç çocuğuyla birlikte.- Yerel gazete ateş püskürüyordu, bu rezillerin güzel banliyömüzde ne işleri varmış, hem malımız hem de ahlâkımız tehlikedeymiş..

Ben posta soyguncusunu hiç görmemiştim -Tom oynardı çocuklarıyla, üstelik bu yüzden bitlenmiş, Nonni de deliye dönmüştü.- Kız kardeşini tanırdım, Elsie ağzının kenarından sigarası düşmeyen, zayıf, kıtık, gibi sarı saçlı bir kadındı. Hep boynunu uzatır, dumanı gözlerini kırparak konuşurdu. Sevimliydi ama, neşeli değildi, zaten şimdilerde kardeşi içerdeydi, para durumu da çok kötüydü. Çocuklar suyun kenarında sürüklenen çöpler arasında oynarlarken nehrin kıyısına oturur hafif, renksiz sesiyle; 'Nereden para bulacağım bilmiyorum, gerçekten bilmiyorum,' derdi.

Kirayı veremiyordu, kereste tüccarı kesinlikle istemekteydi. Ama Elsie hiç bir şey yapamıyordu -ne yapabilirdi ki? Kiracıların şişirilmiş fiyatlarla alışveriş etmeye zorlandıkları mahallenin dükkânına borcu vardı. Yardım görmüştü ama, öyle boğazına kadar borca batmıştı ki, bu gibi yüzeyde yardımlar onun durumunu hiç bir biçimde düzeltemezdi. 'Bu dünyada bir şey olmaz' derdi Elsie, sözlerine içini çekerek başlar son-

ra öksürür ve bir sigara daha yakardı. 'Yüreğini yitirirsin, gerçekten öyle, bir bir daha derken.'

Bütün ilericiler gibi -belki haklıyız- onun durumunu koşullarına bağlıyordum. Her şeylerini bağışlayacak kadar kötü durumdaydılar. Arabası sitenin en kötü yerindeydi. Yağmur yağdı mı çevresi çamurla dolardı, üstelik çöplüğün bitişiğindeydi. Çocukları hep ağrı sızı içindeydiler. Ama o üstü kapalı, yaz ishali derdi. Sitedeki en sağlıklı yaratıklar farelerdi.

Başkana gidip durumu anlatması için çok zorladım. Gideceğini söylüyordu, ama hep sözde kalıyordu. Sadece ilgisizliğinden değil çok da korkaktı. Başkan onun kafasında karışık bir kavramdı, polis ve hükümet karışımı bir şey.

Benim ödevim açıktı. Eğer teyzelerim beni bir şey için hazırlayarak yetiştirdilerse işte bu çeşit bir yöneltmeydi bu. Başkan toplantılarına gittim, sorular sordum ve yerel basına yazdım. İşçi Danışmanları çağırdım, onlar da site koşullarının ürkütücü olduğunda birleştiler. Onlarla ilişkiyi sürdürdüm, meselenin gündemde olduğunu ama sabırlı ve anlayışlı olmam gerektiğini söylediler, işin baskısı karşı konulmaz durumdaydı. Meseleyi dert edindim sonunda böyle dert edenlere uygulanan geleneksel yöntem bana da uygulandı: Önümüzdeki yerel hükümet seçimlerinde kendi bölgemden adaylığımı koymamı önerdiler.

İşe dalmanın -ki burası kararlı bir tutucu bölgeydi- iki nedeni vardı. Biri, herkesin beni tanıması, bu araba sitesi için çalıştığımı bilmesi ve çoğunun da bu uğraşımı sitenin bahçemin bitiminde olmasına bağlamalarıydı. Benim politik rengim ne olursa olsun doğal olarak onların yanında olmalıydım. Çünkü sitenin dağılmasını istiyordum. İkinci neden de son zamanlarda, Başkanlıktaki temizleyicilerden birinin getirdiği karşı-

mızdakilerle ilgili bir babalık davasıydı. Elbette ahlâk-sal açıdan büyük bir kızgınlık yarattı - kadının tarafın-dan değil pek, çünkü adamın 'kendini düşürdüğü' dü-şünülmüyordu. Şimdi bunu kabullenmek biraz irkiltse de insanı, doğrusu 'kampanya sırasında bu korkunç olaydan epey yararlandık. Seçime kişisel olayları ge-tirmek istemediğimizi söylüyorduk ama, elbette kurul üyeleri 'özel durumlarından' yararlanmaya yanaşmaya-cak kadar sorumlu kişilerdi, bunun önemi açıktı.

Richard çok kızdı. Politikanın pis bir oyun oldu-ğunu bildiğini ve benim nasıl böyle bir oyuna katıldı-ğımı bir türlü anlayamadığını söylüyordu. Bunu ah-makça bir tavır olarak düşündüm. Rahat rahat birinci mevki kompartımanda otururken makinistliğin zorluk-larından yakınan kişilerin tavırları gibiydi.

Bir kez kurulda siteyi zorla ele geçirmeyi öner-dim. Bu işe onları razı etmeye çalıştım. Aslında ke-sin tavırlı biri olsaydı, bu işin çoktan yapılması gere-kirdi.

Haftada birkaç akşam işim oluyordu. Richard me-sele çıkaracak diye korkuyordum ya neyse seçimim uygun bir zamana denk geldi. Richard son zamanlar-da Londra'nın güneyinde büyük, yeni bir okula atan-mıştı, onun da akşamları toplantılar ve televizyon programlarıyla geçmekteydi. Halkın ilgisini çekmek gerekiyordu. Sonra Richard'ın bir meseleyi koymakta ve savunmakta üstüne yoktu, yakışıklılığından ötürü televizyonda da iyi görüntü veriyordu. Bu durumda o da eve pek zaman ayıramadığından kendimi suçlu his-setmiyordum.

Ailem beni çekiyordu. Nonni'nin dostluğundan bi-le hoşlanıyordum, akşamları eve geldiğimde çay ya-par sonra oturur, Tom'la Oliver'den söz ederdi. Onla-rın güzelliklerinden, akıllarından, olağanüstü gelecek-

lerinden... O zaman bütün yorgunluğum geçer, enerji-
mi yeniden kazanırdım. Yönetim kurulunda ek bir gö-
rev almıştım. Yasaya uygun yollarla siteyi sürmek için
bir komite kurmaya zorlamıştım onları -bu sonraları
bir özel üyelik kurulunun çekirdeği oldu.- Bunca uğra-
şının içinde gene de sebze bahçesini kazmaya ve ço-
cuklarla güzel yürüyüşler yapmaya zaman ayırabiliyor-
dum.

Hayatımın bu mutlu dönemi aptalca bir olayla so-
na erdi. En azından durum, olayın gelişimi aptalcaydı.

Haziran'da bir akşam yemekten sonra Tom'la ne-
hir kıyısında bir yürüyüşe çıkmıştık. Aslında onun bu
saatta uyuması gerekirdi, ama hava çok sıcaktı. Ric-
hard da evdeydi ve mızızlanmasına kızmıştı. Çocu-
ğu alır biraz gezdirirsem yatıştır, böylece de daha ko-
lay uyur diye düşünmüştüm.

Sitede herkes dışarı dökülmüştü, kimi küçük bah-
çesinde oyalanıyor, kimi de sümsük sümsük dolaşı-
yordu. Birkaçı ben geçerken gülümseyerek selâm ver-
diler. Ben de bir şeyden kuşkulandıktan yürüyüşümü
sürdürdüm. Nehir kıyısında Elsie de bana katıldı, sı-
caklarda ne yaptığımı sordu.

Bir süre hiç konuşmadan, yalnız beni düşünceli
bir tavırla izleyerek yanımda oturdu. Para isteyecek
sandım. Ona para vermek mesele değildi; ne varki ki,
bunu söyleyiş biçimi çok canımı sıkıyordu. Acaba haf-
ta sonuna kadar ödemesi koşuluyla, ona bir iki kâğıt
verebilir miydim? Sanki hayatta borcunu ödemiş de!
Her halde sıcak başıma vurmuş olacaktı. Yoksa, pa-
rayı geri vermek koşuluyla istemesinin, onurunu ko-
ruyacak tek yol olduğunu bilmeyebilir miydim? Ka-
fanda onunla öfkeli bir konuşma tasarladım.

Ama bu defa mesele para değildi. 'Biliyor mu-

sun?’ diye söze başladı «Senin için, bizi kurulda harcadı, diyorlar...»

Ne demek istediğini sordum.

‘Boş versene, bilmezmişsin gibi...’ Bana kurnazca bakarak içini çekti: ‘Kendi çıkardığın zorla satma kararını bir de bilmezden geliyorsun. Arabaları temizlemek için siteyi satıyorlarmış, ha? Oyun bahçesi yapacaklarmış buraları.’

‘Deli olma! Böyle bir şeyin gerçek olmadığını biliyorsun.’

‘Bana yalancı olduğumu mu söylemek istiyorsun?’

‘Hayır. Hep insanlar meseleye yanlış yerinden yaklaşıyorlar demek istiyorum.’

İnatla sözlerini yineldi. ‘Bu sabah boşaltma buyruğu alan aileler var, ne haber?’

‘Ama nedenini açıklayan bir mektup da aldılar yanı sıra. Bunu da biliyor muydun?’

İnanmayarak başını salladı, kurulun kararının sadece bir iki arabayı kovalamak olduğunu açıkladım. -hem de içlerindeki ailelere başka ev sağlayarak-. Ancak böylece buraya doğru dürüst bir yol yapılabilirdi. Gözlerinde anlaşılmaz bir bakış vardı. ‘Sen benim üstüme varma, ben söylüyorsam senin hatırın için söylüyorum. Bütün site ayaklandı, bıktı artık herkes, sana diyeyim. Buralara nasıl gelebiliyorsun bilmiyorum, ben olsam üstelik çocukla, hiç içim almazdı.’

Beni uyarıyordu, sonunda anlamıştım. İnsanın sinirlerini oynatan bir kahkaha attım. ‘Aptallaşma, Elsie.’

Zayıf omuzlarını silkti, eteğindeki sigara külünü düşürerek kalktı: ‘Ne dersen de. Ben olsam henüz fırsat varken tüyerdim,’ dedi ve şöyle bir omzunun üzerinden baktı.

Ben de aynı yöne baktığımda, durmuş bizi süzen bir grup adam gördüm. Elsie duyamadığım bir şeyler mırıldandı ve uzaklaştı. Grubun uzağından, kendi arabasına doğru yürümekteydi. Adamlardan biri ona bağırdı, bu kez Elsie adımlarını sıklaştırdı, güç belâ koşuyordu. Adamlar pis pis güldüler. Sonra dönüp bana baktılar.

Tom'u çağırdım. Bir şey olacağını sanmıyordum ama, hava çok sıcaktı. Böyle sıcaklarda insan kendini tutamaz. Tom hemen geldi, elini tuttuğumda arkasına baktı. Korkudan sararmıştı, gözlerinin altında mavi lekeler vardı.

Doğruca adamların önünden geçmemiz gerekiyordu. Biz onlara yaklaşırken hepsi seslerini kesti, ama biz geçer geçmez bir ses yükseldi: 'Sizi evinizden atsalar n'apardınız, hanfendi?'

Kimin konuştuğunu görmek için başımı bir hayli geç çevirdim. Yüzleri ifadesiz ve donuktu.

'Sizi evinizden atmak isteyen yok,' dedim.

Durup bana baktılar. 'Sizi evinizden atmak isteyen yok,' diye yüksek perdeden, cızırtılı bir ses benim sözlerimi yineledi.

Öfkeden titriyordum. Olabildiğince serinkanlı, heyecansız bir sesle: 'Aptallık etmeyin. Eğer size bir söyleyen olduysa...' diye başladım.

Gene o ses: 'Atallık etmeyin. Aptallık etmeyin.' demekteydi, açıkça beni ciddiye almıyorlardı. Sesin sahibi gelişmiş bir oğlandı, aşırı sinirliydi. Hepsi onun gibi davranıyorlardı. Tartışmada hiç yarar yoktu.

Eğer içlerinden bir ikisi eve gelirlerse, meseleyi açıklayacağımı, ne olup bittiğini belirteceğimi söyledim. Bacaklarım titremeye başlamıştı, artık öfkeden değil korkudan. İkimizi de rahatlatmak için Tom'un elini sıktım ve yürüdük.

Başımızın üzerinden birinin attığı çamur önümüzde yere saçıldı. Aldırmayıp yürümem gerektiğini biliyordum. Ne var ki, çok kızmıştım. Onlara bakmak için döndüğümde taş toprak yağmuruyla karşılaştım. Gene de yaptıklarından utanmalarını söyleyecek kadar soluk alabildim, ağızımdaki toprağı tükürdüm. Dehşetli bir öfkenin ortasıdaydım. İşte o sırada Tom yanımda bir yaygara kopardı. Eğilip baktım, alnında kan vardı! Her halde başına taş gelmiş olacaktı.

Çocuğu kucağıma aldım ve bizim bahçenin arka kapısına giden taşlı, bozuk yolda koşmaya başladım. Arkamızdan gelen yoktu. Bahçe kapısını açınca dönüp baktım. Başarmış bir grup havasında ilerde durmaktaydılar: Gine de çocuğu yaralamak istediklerini sanmıyorum.

HAYIR, «Tom'a vurmak istemediler. Küçük ve saçma bir kaza işte,» diyordum. Biraz Tom'u rahatlatmak, biraz da Richard'ın onun yanında kötü bir durum yaratmaması için böyle konuşmak zorundaydım. Olayı anlatırken bana çok az karşılık veriyordu. Sonra da muslukta Tom'un yüzünü yıkarken kıpkırmızı suratında maskeli bir öfkeyle yanımda öylece dikildi durdu.

Aslında sıyrık önemli değildi. Kanama hemen durdu ve Tom'un sızlanmaları da hafifledi. Üstümü başımı düzeltmem gerektiğini söyleyerek çocuğu Nonni'ye verdim. Eğer Richard öfkesini çıkaracak idiyse, yalnız kalmamız daha iyi olacaktı.

'Tamam artık!' dedi çocuk gider gitmez. 'Bu iş burda biter!'

Sesinin aptalca tonu ve tuhaf bir biçimde kızarmış, şiş yüzü beni güldürdü.

Arkamdan banyoya gelirken 'Tanrım!...' diye bağınyordu. Olanları duymayan kalmıyacak mı? Kim bilir benim için ne düşüneceklermiş! 'Siteye gitmek ha! Hiç mi aklım yokmuş?..'»

'Canım, olacakları nerden bilebilirdim?' dedim akıllıca. Bu derece aptal olabilecekleri düşünülebilir mi?'

Ama Richard'ın aklı başında değildi. 'Hayır! dedi. 'Asıl düşüncesizlik sende. Evet, bütün mesele burada ya! Kendinden başka hiç kimseyi düşünmedin. Kocanı, çocuklarını boşladığın yetmezmiş gibi, bir de ayaktakımı arasına giriyorsun. Üstelik, Tom'u da sokuyorsun. Herde bu akşamı nasıl hatırlayacak dersin? Ah! Benim kendime aldırıldığım yok. Ben, hiç bir şeyim, kişiliğim yok benim. Senin kafana bir çatı sağlayan aptalın birinden başka neyim ki?.. Ama Tom... Onu olsun bu işlere sürüklemeseydin bari...'

'Bana baksana sen! Gülünç olmaya başladın. Ne yani, ne oluyor? Boşlanmış falan değilsiniz!

Neredeyse ağlayacaktım. Saldırılan bendim, Richard değildi ki!

'Gerçekten mi?' dedim. 'Gerçekten bana saldırılmadığını mı sanıyorsun? Belki de öyle. Şu pis bencilliğine öyle bir saplanmışsın ki, kendinden başkasını görecektir durumun yok.' Bana gerçekten nefret ediyormuş gibi bakmaktaydı, omuzlarımdan yakalayıp banyo aynasına doğru sürükledi. 'Şu suratına bak, bak diyorum sana!'

Aynada kendimi güçlkle tanıyabildim. Kirden başka, çökmüştü de ayrıca. Gözlerim, bu pis ve yıkılmış suratla öfkeyle parlıyordu.

'Büyücü karılara benziyorum,' dedim onu güldürmeye çalışarak.

Ellerini omuzlarımdan çekti ve sertçe konuştu:

'Bunu söyleyen sensin, ben değil. Eve gelmekle iyi mi ettiğini sanıyorsun? Ne geldin, geceyi de dışarda geçirseydin.'

'Ama sen de öyle yapıyorsun,' diye karşı koydum. Gerçekten şaşırımtım, çünkü şimdiye dek benim eylemlerim konusunda çok akıllıca davranmıştı.

'Niçin ama?' diye konuştu. 'Eve gelmiyorum, çünkü eve gelmenin hiç bir nedeni yok. Bundan gelmiyordum işte. Karım yok evde. Şöyle derli toplu bir ev kadını bile değilsin. Nonni pişirmediği zaman yediğimiz yemeklere bir bak. Köpeğin önüne koysan yemez. Benim ayakkabılarıma bak! Altı delik olmayan bir tek ayakkabım yok.'

Banyonun kenarına çöktü ve ayağından ayakkabısını çıkarıp burnuma uzattı. Tabanında bir pençe vardı. Gözlerime baktı, öfkeden kendini kaybetmişti. Sahne bütünüyle o kadar saçmaydı ki... Üstelik yapacak hiç bir şey de yoktu. Kendimi tutamayıp gülmeye başladım, katılırcasına gülüyordum.

Ayağa kalktı ve üzerime doğru geldi. Bir an için ayakkabısıyla vuracak sandım ama onu yere attı ve yakamdan tutup sarsmaya başladı. Karşı durdum, bununla birlikte zayıf davranıyordum. Bir histeri krizi geçirmekteydim ve sanırım biraz da heyecanlanmıştım. Beni yere yuvarladığında, başım banyoyla duvar arasına girmişti. Çok rahatsız bir durumdaydım, yine de gülmekten kendimi alamıyordum.

Banyo kapısında Tom ağlıyordu. 'Babam annemi dövüyor,' diye bağırdı. Merdivenlerden inerken ağladığını duyduk. Richard doğruldu, üstünü başını düzeltti ve elini kaldırdı.

Hâlâ gülüyordum. Ya geçirdiği öfke krizinden ya da garip bir namus duygusuyla -annesi ona hayvan desin de her şeyi kabullenen biri sanmasın tek, razıydı!

Beni dövdü. Birden ağızıma vurunca başım banyo duvarına çarptı.

Kendimi kaybetmişim, bütün hatırlayabildiğim, Ronni'nin başucumda ağlaması. Sonra Richard ona kendi işiyle uğraşmasını söylüyor ve zavallı Tom hıçkırıp duruyor... Tom'un hıçkırıkları o uyuduktan sonra bile kulağımdan gitmemişti, Richard yatağa oturduğunda bile sanki hâlâ onun sesini duvarların ötesinden duyuyordum.

RİCHARD çok üzgündü. 'Ne olduğunu bilmiyorum sen geldiğinde çok korkmuştum, öyle kan ve pislik içinde. Ve sanırım son aylarda sana gücenmiştim. Sanki senin için yokmuşum gibi geldi bana.'

Soğuk ve gösterişli bir tavırla -Beni dövmekle ah-lâksal yönden güçlendirmişti,- eğer gerçekten çekilmez bir kadın olduğumu düşünüyorsa ayrılmamızın gerektiğini söyledim.

Tahmin ettiğim gibi bu onu korkuttu. Kendi çocukluğundan ötürü boşanmadan korkuyordu. Ellerimi yakaladı, göğsüne bastırdı ve bir daha böyle bir şey söylemeyim diye yalvardı. Çok üzgündü bütün suç ondaydı. Ben olağanüstü bir kadındım, benimle gurur duyuyordu, ne yaptığıma aldıracağı yoktu, istersem Londra belediye başkanı olabilirdim, yeter ki ondan ayrılmayaydım da...

Aklı başından gitmişti, ağlayacak gibiydi, birden utandım çünkü ayrılma meselesini onu korkutmak için ortaya atmıştım.

'Londra belediye başkanı olmak istemiyorum,' dedim. 'Bunun hatırına bir şey yapmam, kurulda olmaya da aldırdığım yok, sadece şu berbat arabalar için bir şeyler yapmak istemiştım. Zavallı Elsie...'

Elsie'nin durumunun ne kadar acınası olduğunu anlattım. Eğer bir gidip görse durumu anlayacaktı ve ben de ne yaparsam ödevim olarak gördüğümünden yapıyordum. Doğrular adına ter dökerek çalışmak ödevimdi. Ne var ki konuşmaya başladığım andan beri bunun bir bölümünün yalan olduğunu biliyordum: Politikanın oyunlarından, heyecanından, verdiği duygulardan, sınırlı da olsa gücünden hoşlanıyordum. Bunu kabul eder etmez de bana değersiz bir şey gibi gelmeye başladı.

Richard, ben hiç konuşmamışım gibi kendi monoloğunu sürdürüyordu: 'Biliyorum, üstünde durmamalıydım, kendi hayatın üzerinde hakkın var doğallıkla, bu öyle bir şey ki, evet sen hiç akşamları Londra'ya gelmedin, hep işin olurdu. Bunu biliyorum ve niçin olduğunu anlıyorum. Ne var ki, her şey birbirine bağlı, sen de bilirsin ya. Yani insan başkaları tarafından esir alınmak istemiyor...'

Bana yıkılmış bir durumda bakıyordu. Ahmakça gelebilir ama, yıllar sonra biz Marekeş'e gelene kadar, o zaman onun bana ne demek istediğini anlamamıştım. Dinlemediğimden değil, ne dediğini çok iyi duyuyordum ama ben kendi düşüncelerimle uğraşıyordum ya da daha çok duygularımla -şu anda ikisi de içinden çıkılmaz bir biçimde karışmışlardı- ve onun dedikleri hâlâ içimde sürüp gitmekte olan karmasanın sadece arka planıydı.

Richard'a baktım. Bambaşka bir insan gibiydi. Daha yaşlı, yıpranmış ve huzursuz. Bu görünümünün gerçekten acı çekmesinden ötürü olduğunu düşündüm. Benim işimi bırakmamı özlüyordu. Ne var ki, benim haklarıma duyduğu saygı bunu söylemesine engel oluyordu. Bu bana çok dokundu. Nasıl kendi aptalca tutkularımı Richard'la çocuklarıma yeğ tutacak kadar so-

rumsumuzca davranabilmişim? Bu tutkular benim ailemin mutluluğu yanında ne kadar hafif kalmaktaydı. Richard haklıydı, bir yerde onları değil sadece kendimi düşünmüştüm. Benim bu araba sitesi üzerine eğilmem bir çeşit kendini önemsemeydi ve benim bu korkunç bencilliğimden ötürü Tom sadece başına bir taş yemekle kalmamış, kim bilir bu olay çocukta ilerde ortaya çıkacak ne çöküntüler yaratmıştı. Zavallı Tom, benim zavallım, zavallı bebek. Doğmadan önce onu istememiştim ve onu bakım yönünden savsaklamadığım halde gene de çoğu annelerin çocuklarını sevdikleri gibi sevmemiştim. Sofie'nin çocuklarını nasıl sevip okşadığını hatırladım. Ben böyle bir şey yapmayı becerememiştim. Bilinçsiz bir hoşlanmadan ötürü değil, belki içimden onu dünyada yapmayı tasarladığım olağanüstü şeylere bir engel olarak görüyordum. Tom acı çekecekti, kendi suçu yoktu bunda, aptal bir kızın ayakbağı olduğundan ötürü. Geç konuşmuştu, yoksa onunla konuşmadığımdan mı? Peki şimdi ne olmuştu, o harcandığını düşündüğüm yeteneklerime?

Bir devrim yapılıyordu sanki.

'Bırakacağım,' dedim.

Evlilikten söz ediyorum sanmış olmalıydı, şimdi anlıyorum. Bana söylediklerinden ya da söylediğini düşündüklerinden sonra bu olağan sayılırdı. Kendini yatağa attı, başını göğsüme koyarak, ahlayıp oflamalar arasında gelecekte iyi bir koca olacağına değgin sayıp dökmeye başladı. Onuru üzerine söz veriyordu, bana tapıyordu. Çok utanıyordu, ama kendisini bağışlayacağımı umuyordu. Onun bu gösterilerine şaşmıştım -ne vardı yani, sadece beni biraz tartaklamıştı- oldukça konuyla ilgisiz olarak eski artistlerin hayata yenilerinden ne kadar daha yakın olduklarını düşündüğümü hatırlıyorum, öyle kendilerini sahnede şiddet-

li bir üzüntüyle yerden yere atmalar falan ne kadar gerçektir.

'Aldırma' dedi, 'beni kırmadın. Ama aklıma koydum. Kuruldan ayrılacağım. Artık tadı kalmadı. Senin ya da çocukların yüzünden değil,' Konuşurken hep Tom'u dinlemeye çalışıyordum duvardan. 'Eğer bu işi sürdürürsem başka bir şey yapamam. İki hayatı birden yaşayamaz insan. Sizi boşladığımı söylerken haklıydın. Çok bencillik ettim.'

Richard bana bakıyordu. Soluk bile almıyor gibiydi. Sonra beni öptü ve 'Sen bilirsin.' dedi. 'Ben seni ikna etmeye çalışmayacağım.'

'Ben zaten kararımı verdim sevgilim,' dedim.

Beni gene öptü ve bir içki getirirse iyi olacağını söyleyerek odadan çıktı. Kendi kendime dinginlik içinde uzandım. Eskiden kendimi ikiye ayrılmışım gibi hissediyordum, oysa şimdi karar verilmişti, fizik rahatlığın ılık kıyılarında dolanmaktaydım. Yeniden doğmuş gibiydim. Artık kendimi aileme verebilirdim. Bundan sonra kendi hayatımı yaşamak konusunda bencilce isteğimden ötürü onlara acı çektermeyecektim. Hayatım onların, benim ödevimse açıktı. Elbette çok aptaldım. Çünkü bu anın duygusallığından uzaklaşınca bana bu kararı bir çeşit gururun verdirdiğini anladım. Kendimi doğruyu uygulayan biri olarak görmem gerekiyordu. Duygusal yönden rahatsızlığa hazır değilim -ya da başkalarının neler hissettiğini bilmeye- Böylece ben de bir yerde ailemi boşluyordum. Daha fazla kendime ait bir hayat istediğimi kabule gücüm kalmamıştı. Bunun üzerimde bir olduğundan başka görünme ya da kendine önem verme gibi durması gerekiyordu.

Eğer Richard'ın sonraki aylardaki tutumu daha başka olsaydı belki de kendi iki yüzlülüğümü fark edecektim. Bana çiçekler getirdi, yemeğe çıkardı, tiyat-

roya götürdü, karısı değil de metresiymişim gibi bana büyük bir incelikle davranıyordu. Onun bu inceliğinin ancak bağımlı ve güçsüz birine gösterilebileceğini düşündüm -bir tutsağa ya da kafeste kuşa.- Birdenbire utandım ve ev kadınlığı konusundaki çabalarımı git-tikçe arttırdım. Artık Nonni'ye Richard'ın sevdiği yemekleri bana öğretmesi için yalvarıyor ve akşamları o eve geldiğinde derli toplu görünmeye çalışıyordum.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

B U DÜNYA erkeklerin dünyası,' dedi Flora.

Richard, dizanteriden yatıyordu. Flora'yla hurma bahçesinde dolaşıyorduk. Küçük tarhlara açık yeşil renkli arpalar ekilmişti. Yarı Arapça, yarı Fransızca konuşan birkaç çocuk da bizi izlemekteydi. Flora, kızların hepsinin evde çalıştıklarını açıkladı.

'Bu çeşit toplumda,' dedi sonra da 'Kadınlar gerçekten çok zor durumdaysalar da, tartışma konusu olabilecek ilgi çekici bir nokta var: Bazı Berberî kabilelerinde insanın ummayacağı birtakım haklar verilmiştir kadınlara: Boşanma sözgelişi; çoğu kez kadının elindedir. En azından, hakları kesinlikle belirlidir. Evde kadınlar kâğıt üzerindeki bütün haklarına sahiptirler. Ne var ki, işi uygulama sırası geldi mi, her şey bir tutuculuk havası içinde kaybolur! Kadınlar için tıpla ya da hukukla ilgili mesleklere girmenin ne kadar zor olduğuna bir bak! Kitabımda değinmek istediğim bir nokta daha var: Burada, Kuzey Afrika'da sana daha önce de söylediğim gibi, kadınlarını kapayanlar zengin sınıflardır. Yoksulların bunu yapmaya güçleri yetmez. Bu durumda, kapatılmadan en çok acı çeken, genç ve çalışan sınıfın ev kadınlarıdır. Gün boyunca, kadın bütününü her şeyden yoksundur ve akşam kocası geldiğinde sadece erken yatmaktır istediği...'

Gerçekten bu işleri bu kadar ciddiye mi alıyor, yoksa böyle 'konuşmak onun bir alışkanlığı mı diye merak ettim. Yalnız hepsi bir yana, bazı konular üze-

rinde belli görüşler önermeye, meseleleri derinden duymaya hak kazanmıştı. Şimdi de öğretici bir tonla, sanki ben bir salonda oturup onu dinleyen biriymişim gibi kişiliksiz bir şiddetle: 'Bir yerde İngiliz kadınları da mecazi anlamda peçelidir bilirsın,' demekteydi.

Böyle bir noktaya değinmenin hiç aklıma gelmeyeceğini söyleyebilirdim ama, kendimi tuttum. Yapabilirdim gene de bir çeşit oyun gibi. Bilirim, evde bir tavır vardır -erkekler insandır, kadınlara gelince onlar sadece kadındır.- Elbette bu, kadınları peçelemekle özdeş değildir.

'Bunun sadece bir tavır olduğunu da sanmıyorum. Öyle kişiler tanırım ki -aydın kişiler, oğullarını üniversiteye, kızlarını da sekreterlik okullarına gönderirler.'

Okalıptüs ağaçlarının altından geçtik. Eğer bizim de Richard'la bir kızımız olsaydı, bu konu üzerinde tartışırmıydık diye düşündüm.

'Genellikle anlamsız bir şey, değil mi? İlke sayılmaz?'

'Böyle davranmaya hakları olduğunu sanıyorlar. Eğitim görmüş genç, evli kadınları evde oturup yakındırmaktan çekindikleri yok.'

'Genç erkekler de yıpratıcı işlerinden yakınıyorlardır her halde ya, nedense pek bunları duymuyoruz.'

'Ama kimse onlara bu fasarya işlere girin ve bundan da hoşlanın demiyor ki...'

'Evde örme yün giyecekler bebek için çok iyidir ve bunları yapmak da çok zevklidir.'

'Yemek yapmak da yaratıcı bir iştir. Beş dakikada tadına doyumaz yemeklerle herkesin gözlerini parlatırsın...'

Flora'nın gülüşü yanaklarını çukurlaştırdı ve onu

daha da güzelleştirdi. Niye onunla birlikte gülmek zorunda olacaktım ki, diye düşündüm.

‘Erkekler için de zor. Her sabah aynı trenle aynı sıkıcı işe gitmek kolay olmasa gerek.’

Flora suratını astı. Sıkıcı bir işte çalışan kadın ya da erkek, bildiği kimse yoktu. Dar yolda önümden yürüdü. İnce bacakları, güzel dizleri vardı. Küçük bir oğlan eteğimi çekti, baktım. Güneşten yanmış, gülümseyen bir yüz gördüm.

‘Birinin çocuklara bakması gerekir,’ derken; sabırsızca elini salladı. Ne demek istediğini anladım. İnsan istedikten sonra her şey düzenlenebilirdi. Hem artık çocuk sahibi olmak da bizden geçmişti. Unutulmuş işlerdi bunlar. ‘Asıl küçük şeyler mesele oluyor,’ dedi. Kollarını, bacaklarını daha da kahverengi gösteren mavi bir gömlek giymişti. Yolun sonunda, dönüp kendisine yetişmemi beklerken, bana onu ilk kez görüyordum gibi geldi. Yüzü kollarından daha solgundu, üst dudağında hafif bir gölge vardı, dudaklarını boyamamıştı. Bana şöyle bir değer biçermiş gibi baktı. Korktum ondan. Keşke benim de ona ne olduğumu belli edecek göstermelik bir şeyim olsaydı diye düşündüm. Ne bileyim, bir kitap falan olmasa bile bir yazı... Örneğin, tanınmış bir gazetede yayınlanmış: On sekizinci yüzyıl okuru için İskandinavya, sözcelişi... Terapötik tedaviden sonra insan kromozomlarındaki anormallikler... Bu başlıklar aklıma nereden gelmişti bilmiyorum. **Elizabeth, gerçekten kromozom anormalliklerinde ustadır. Hiç ummazsınız, çok sadedir ama, on sekizinci yüzyıl İskandinavya’sında okur kitlesinin nasıl oluştuğunu İngiltere’de ondan iyi bilen yoktur.**

Flora, ‘İlk kocam,’ dedi; ‘erkekleri kadınlardan yemeğin sonunda ayırırdı.’

‘Niçin ona dayandın ki?’

‘Böyle, hanımlar ve beylerle eğlenmenin oldukça önemli bir iş olduğunu düşünmüştüm.’

Bana dostça davranmaya çalışıyordu, sırasında kendinin de insanca, şaşkın durumları olduğunu göstermek istiyordu.

‘Onu bunun için mi bıraktın?’

Başını salladı, koyu renk gözlüğünü taktı! ‘Erkekliğini yitirdi. Ben ondan çok kazanmaya başlayınca... Bunun onu kadınlaştırdığını söyledi.’

‘Amma da ilgi çekici bir durum.’ O biçimsiz, gü-rültülü kahkahalarımın birini attım.

‘Hepsi bu değil. Uyuşamıyorduk. Sonunda her şey dostça çözümlendi. Ne var ki, evin bütün eşyasını o aldıktan sonra... Kat benimdi biliyorsun, ama eşyaları o almıştı. Eh, bu durumda çocuğun arabasından başka evde ne varsa götürdü. Arabayı da, çocuk içinde uyuduğu için bıraktı. Ampulleri bile aldı. Lalage’yi ve bir paket de mum bıraktı. Ne kadar nazik, değil mi?’

Bu gizleri öğrenmekten sıkılmıştım. ‘Lalage güzel bir ad,’ dedim.

‘Tabii, onun açısından mesele anlaşılmayacak gibi değil. Cinsel yönden benimle bir ilişkisi kalmamıştı, niçin bana şunu bunu bıraksın ki?..

‘Lalage’ye düşkün müydü?’

‘Sadece bana karşı silâh olarak... Yeniden evlenenene kadar... Gebe kalan bir kız arkadaşı vardı -ama bana karşı erkekliği yoktu!- Sonra evlendiler, doğal olarak.’

‘Güç zamanlar geçirmiş olmalısın.’

‘O kadar da değil. Bir kez gittikten sonra alıştım. Kıskanç bir insandı: Neredeydin, ne yaptın? Kıskanç insanlara dayanamam.’

'Bu, sana değer verdiğini göstermez mi?'

'Ama çok aŗaęılık bir düzeyde... Malmıŗım gibi.'

 amurdan duvar yapan bir adamın önünden geçtik. Adam, bal ığı alıp kalın tahtalara sıvıyordu. Pis bir yola geldik, pembe organzadan giysisi dalgalanan bir kadın bize doğru yürüyordu. Tombul kollarında g m ŗ bilezikler vardı. Bu insanlar kim diye d ŗ nd m. Ben kimim? Birbirimiz için bir Şeyler ifade etmeliydik. Canlandırılmıŗ, yürüyen nesneler olmanın ötesinde bir Şeyler olmalıydık. Ama sadece beynimde kaynayan g neŗle, sanki içimde biri aęlıyormuŗ gibi acı ve korkutucu bir duygu vardı.

'Richard kıskanç bir adam mıdır?'

'Kıskançlık etmesi için neden yok ki..'

'Sen kıskanç mısın?'

'Benim de kıskanmam için bir neden yok.' Neydi bunun öğrenmek istediği?

'Oh, o yakıŗıklılıęıyla mı?'

'Bizim sessiz bir hayatımız vardır biliyorsun,' derken, korkum büyüdü. Birdenbire, eğer bunu ona açık-larsam, kendini daha emin hissedeceğini d ŗ nd m. 'çok  alıŗıyor, sonra bahçe var, çocuklar, annesi, benim de teyzem var. İki yaŗlı hanım ve iki  ocuk, insanı yeterince uęraŗtırır. Bahçeyi de sever. Hem de çok... G llere dadanan yeŗil sineklerle uęraŗır.'

'Daha bir sessizleŗmiŗ gibi geldi bana. O canlılığı kalmamıŗ.   km ŗ m  biraz, ne dersin?'

'Eh, herkes yaŗlanır.'

Her Şey bizden habersiz olmuŗtu. Richard böyle büyük bir okulda müdürlük edebilecek kiŗilerin en genciydi. Bu, çok zaman önce olmuŗ, gazetede fotoğrafları  ıkmıŗtı. Londoners Diary'de de k  k k bir yazı. Hayranlık duymuŗtum. Sanırım hiç bir genç kadını, baŗlangı ta kocasının iŗini ciddiye almanıŗtır. Richard

işe başladığı gün öyle sinirliydi ki, sabahleyin kahvaltı bile edememişti. Sonra birdenbire gazetelerdeki başarılı, ağır, güçlü görünümlü adam oluvermişti..

‘Öğretmen olmakla akıllıca davrandı mı dersin? Gazetecilikte ya da televizyonda da bir iş bulabilirdi.’

‘Böyle bir şey istediğini bilmiyordum. Yalnız başlangıçta para sıkıntısı çekmiştik, eve çok para harcamak zorunda kalmıştı.’

«Hangileri?’

Fırtına kopmak üzereydi. Gökyüzünü kara bulutlar kaplamıştı. Otele çıkan yolda hurma ağaçlarının tepeleri eğilmekteydi. Caddenin altında bir dükkân gördüm. Bir tek odacık. Ak saçlı, yaşlı bir adam, üzerinde terazi, kutular ve çeşitli baharat olan bir tezgâhın arkasında duruyordu.

‘Arkadaşlarımız işte...’ derken, Flora bana baktı, sözünü ettiği kişileri tanıyıp tanımadığımı anlamak istiyor gibiydi. ‘Malcom Muggeridge, Kingsley Martin.’

Düşündüm: Kadınlar neden hep ilgilendikleri erkeklerden söz etmek isterler ki? Onların karlılarıyla bile... Beni anlamayacak kadar aptal mı sanıyor ne? Yoksa aldırıyor mu? Ailemi, yerinden oynamakta olan bir kayanın üzerinde bir şeyden habersiz gülümserken görüyor gibiydim. Düşündüm: Flora tehlikeli, çünkü korkmuyor!

‘Yaptıklarından hiç söz etmez,’ dedim. ‘Eve gelmeden önce, hep yapacak hafif bir işi olur.’

Flora: ‘Elbette, o sana her zaman sadık kalmıştır,’ dedi.

‘MAREKEŞ’DE Flora’yı göreceğimizi biliyor muydun?’ dedim.

Richard hâlâ yataktaydı. Gözlerini ovuşturarak döndü, zoraki konuşuyordu.

‘Nereden aklına geldi bildiğim?’

‘Öyle değil. Ben sana biliyor musun diye sordum sadece.’

Mavi pijamalarının üzerinde yüzü parlak, sağlıklı görünmekteydi. Felsefî bir meseleye dalmış gibi derin düşünüyordu. Hayır dese, inanmayacağımı düşündüm. Hayır dememesini diledim.

‘Bütünüyle değil. Ama geleceğini biliyordum.’

Yüreğim duracak sandım, düş görüyordum sanki. Ama Marekeş’de bir otel odasının muşamba döşemesinde çıplak ayaklarımla durmaktaydım. Kocaman, etli ayaklarım vardır. Sol ayağımın küçük parmağında da bir nasır.

«Niçin bana söylemedin?’

‘Önemli değildi.’ Gözlerini kırıştıtararak, çocuk gibi gülümsedi. Highgate’de bir partiden dönerken arabadaki tartışmamızı hatırladım. Ne üzerineydi tartışma? Tanıdığı kızıl saçlı, iriyarı, dar giysili bir kız. Karşılaştığımızda, ‘bu mu senin kolay anlaşılmaz karın?’ demişti. Açık renk boya sürdüğü dudaklarını gererek gülüyordu. Güzel, düzgün dişleri vardı. Richard, bütün akşam onunla konuşmuş, arabada da: ‘Onu burada gördüm,’ demişti. ‘İşte o senin nefret ettiğin aptalca partilerde... Hani herkes ayakta çene çalar. Niçin sana söyleyecekmişim, sormadın ki. Hem ne önemi var? Partide karşılaştığım biri! Önemli değil!’

«Geleceğini sana ne zaman söyledi?’

‘Aman... Şu ya da bu zaman.’ Göz göze geldik. Homurdandı.’ ‘Statesman için hazırladığım şiiri hatırlıyor musun? Bana onun için telefon etmişti, bir şeyler içtik. Bir program yapmak istiyordu, ama ben katılamadım. Biz de tatili nasıl geçireceğimizi konuş-

tuk. Adam Springer'le Marekeş'e gideceğini söyledi. Şurdan burdan söyleştik işte. Hepsi bu.'

'Aynı zamanda burda olacağımızı biliyordun ama!.'

'Galibâ.' Pijamasının ceketini çıkarırken gerindi. Sıkıntı belirtisi... 'O Adam denilen gençle Fas'da sıkılacağını söyledi.'

Düşündüm: Niçin bunu kabul etmiyordum? Üzüntüden kaçınmak için bütün eski evlilerin de yaptıkları bu değil midir? Biz birbirimizle gerçekten çok rahatız. Yıllar önce geçmiş bir olayı düşünmek de ne oluyor? Tarih bu artık. Bana dik dik bakıp; 'bunu ortaya çıkarmakla ne yapmak istiyorsun sanki,' diyebilirdi. Chris Almighty, sana o zamanlar da söylemiştim, değil mi? Bitti bu iş çoktan, sen bunu anlayamadıysan benim suçum ne?..'

Richard gözlerini kapayarak inledi. Sonra kalkıp banyoya girdi ve gelip yatağa uzandı. Yanına oturdum, koluma vurdu.

'İyiye gidiyor,' diye konuştu. 'Saatlardan sonra bu ilk kez. Ama insanı güçten düşürüyor.'

'Yarına kadar bütünüyle iyileşir misin?'

'Kesinlikle. Kaygılanma. Sen çık, güzel bir yemek ye. Belki ben de kalkar gelirim.'

'Gelmeye çalış, ama önce uyu.'

Örtüyü çenesine çekti ve hafifçe gerindi. Giysilerimi alıp duşa girdim. Duvar da bir ayna vardı, durdum şöyle bir kendime baktım. Bedenim hâlâ güzel. Kararımda birkaç doğumdan kalma iz var, ama bacaklarım güzel ve pürüzsüz. Hiç de kötü değil.'

Bornoza sarınıp odaya girdim. Richard, ağzı açık uyuyordu. Düşündüm: Kıskançlık çirkin, bayağı, pis bir duygu. Richard'la sevişmek istemedikten sonra onu niçin kıskanacaktım ki? Bu sadece sahip çıkma, gurur ve korkuydu. Yaşlanma, yalnız ölme korkusu.

Terlemişti. Yorganı boynuna dolanmıştı. Uyanma-
sın diye yavaşça çektim, mendili kolonyayla ıslatıp al-
nını kuruladım.

Uykusunda gülümsedi. Yatağın kenarına oturdum
ve ona aklımdan bir mektup yazdım.

'Sevgili Richard.

Mantıklı olalım ve gerçeği kabul edelim. Çocuk-
larımız büyüdü, artık bize ihtiyaçları kalmadı. İle on-
lara bir bütün olarak görünmemiz gerekli değil. Biyo-
lojik işlevimizi de bitirdik. Bundan sonra üreyecek de-
ğiliz. Bu sadece hayatın bir bölümüdür ve bizi artık
ilgilendirmez. Niçin bizi bir arada tutsun ki, değil mi?
İnsanlar evli olmakla değişmenin ve yaşlanmanın önü-
ne geçemezler. Biz şimdi bambaşka insanlar olduk,
ihtiyaçlarımız da değişti. Hepsi bu. Bir sürü temellen-
dirilmiş yakınmanın ve kendini yargılamaların gereği
yok. Boşanma konusunda ne düşündüğünü biliyorum
ama, bunun üzerinde uzun boylu düşünmekte bir yarar
görmüyorum. Bu sadece bir çocukluk dayanıksızlığı-
dır. Çocuklar küçükken bir geçerliği olabilirdi; ama
artık iki akıllı insanın yaşamalarını birlikte sürdürme-
leri için bir neden yok ortada. Elbette gene her şey
eskisi gibi olabilir, yalnız yollarımız ayrılırdı. Yine de
bu, meseleye bir çözüm getirmez. Böyle bir duruma
kendimizi uyduracak kadar akılcı değiliz. Özgür olabi-
lirdik ya da yeniden evlenebilirdik, yeni kişiliklerimi-
ze uyacak birileriyle. Kuşkusuz bu senin için daha ko-
lay olurdu-orta yaşlı bir adam kendini ilgilendirecek
bir kadın bulmakta orta yaşlı bir kadından daha şans-
lıdır,-ama ben bu şanssızlığı kabullendikten sonra sen
daha ne diyebilirsin ki? Bana destek olmanı isteyecek
değilim. Evi alabilirsin. Zaten senin evin. Bahçeye de
meraklısın. Ben gideceğim. Bir oda, bir de iş bulaca-
ğım. Kendi kendime destek olmanın zamanı geldi.

Bunu yapmak hoşuma bile gidecek, yani kendini suçlu hissetmenin nedeni yok...'

İyi bir mektuptu aslında, biraz cafcacıydı ama... Ağlamaya başladım. Richard kolunu uzattı ve beni yanına çekti. Uyku arasında 'tasarlanmış' bir şey yok,' dedi, 'İnan, doğru. Flora buraya gelene dek söylediklerini unutmuş gitmiştim. Sonra hatırladım elbette; ama sana söylemedim, çünkü daha önce söylememiş olmam bir tuhaf kaçacaktı. Böyle olacağı belli ya!..

Ağlamaktan burnum akmaya başlamıştı. Kalktım, pijamasının cebindeki mendili verdi bana. Burnumu sildim. 'Kim bilir ne haldeyimdir.' dedim.

'Her zamankinden pek farklı değil,' diyerek güldü. 'Bana çok sağlıklı ve güzel görünüyorsun. Ama korkarım, bu salak herif sevişmeye düşkün değil. Senin de pek aldırдың yoktur hani...'

Sorar gibi baktı bana. 'Evet diyebileyim isterdim, hem de nasıl düşkündüm, isterdim de şimdi sevişmek... Ama çok onurluydum ya da korkak...

'Gerçekten, hava da çok sıcak...' dedim.

İçini çekti. Bornozumunu çıkarırken beni izliyordu. 'Kalçanı bir yere vurmuşun, "dedi". 'Orası değil; hah, işte orası...' Giysilerimi banyoya götürdüm. Yalnız giyinmek istiyordum.

Kapının arasından seslendi: 'Marekeş'e gider gitmez Flora'yı ekebiliriz. Şimdi bile olmaz değil. Bir araba tutabilir. Biraz zor olur ama...'

'Aptallık etme,' derken odaya girdim ve hızlı hızlı saçlarımı fırçalamaya başladım.

'Onun için gerçekten üzülüyorum.'

'Şimdi de mi?'

'Evet, hissediyor ki -hissettiğini sanıyorum- uzun süre çekici bir kadın olarak kaldı. Şimdi somut bir şey yapmaya ihtiyacı var, dikkate değer bir şey. Bu kitaba

o kadar önem vermesi bundan. Kitabı yazmak istiyor; ne var ki, aynı zamanda korkuyor. Bir çeşit çelişki, görüyorsun. Hem başarı için, hem de başka şeyler için kaygılanıyor.

‘Onun yeterince başarılı olduğunu sanırdım.’

‘Merdivenin dibinden öyle görünür. Tepede dengeyi sağlamak - ya da tepeye yakın-beceriklilik isteyen bir iştir.’

Düşünerek konuşuyordu. Bana kendi üzerine konuşuyormuş gibi geldi ama soramayacak kadar öfkeliydim. Niçin Flora için üzülecektim? Hepimizde bu iç belirsizlik, bu sallantılı öz yok muydu? Niçin onun bundan ötürü saygı görmesi gerekiyordu?

‘Çok zor zamanlar yaşadı,’ dedi.

‘Öyle mi?’

Yataktan kalktı, arkama geçti. Aynada yüzü omzumun üzerinde belirmişti. ‘Kahpelik etme, Elizabeth!’ dedi ve kulağımı ısırды, ama şaka değil de gerçekmiş gibi...

Richard yemekte bize katıldı, sakınarak yiyordu. Bir şişe şaraptan sonra, Flora ikinci evliliğinden söz etmeye başladı. Öğleden sonraki dizinin eksik kalan bölümleri... Hayatının hesabını gözden geçiriyordu, nereye vardığını anlamak ister gibi... Flora’nın da önemsiz kırılmalardan acı çektiğine inanmak bana güç geldi. Kimi ilişkilerin üzerinde duracağını hiç sanmıyordum.

Arthur Dove’u bıraktığında ailesi epey huzursuzluk yaratmıştı. ‘Öncekini onurlu bir yanlışlık olarak kabullenmişlerdi sanırım.’ dedi. ‘Kendilerini tutmuşlardı. Ama ikinci başkaydı. Annem korkunç mektuplar yazdı. Ne kadar kırılmıştı, şaşırdım kaldım! Sanki daha on dört yaşıdaydım! Yıllar boyu benim için babamın kahrını çektiğini söylüyordu. Onun geçmişi

bana sağlam bir ev hayatı sağlamıştı. Şimdi de nasıl ödediğim ortadaydı. Bunu Lalage'ye nasıl yapabilmis-tim? 'Bu, çocuğu gübre yığının'a atmakla birdir.' de-mektedir. Annem çok iyi bir bahçivandır da...

Flora güldü ama gözlerinde yaşlar da vardı, biraz sarhoştı. 'Ve en gülüncü, elbette ona Lalage ve Art-hur üzerine hiç bir şey anlatmayı göze alamamam. sanki korunması gereken çocuk, annemdi! Hem de benimle öyle yakından ilgili değildi. Benden hayatı bo-yunca nefret etmiş gibi yazmıştı.'

'Ana babalar çocuklarına çok kötü davranabilir-ler,' dedi Richard. Sonra yavaşça, Flora'nın eline do-kundu.

Anneleri üzerinde tartıştılar. Ben bu konuşmanın dışındaydım. Benim annem, benim şimdiki yaşımdan küçük, eski bir fotoğraftaki üzgün bir kadıncağızdı. Yemekten sonra hayatlarındaki sıkıntıları birbirlerine aktarsınlar diye onları başbaşa bıraktım, barda otur-makta olan Hobbslara katıldım.

Bayan Hobbs daha iyiceydi. Rengi yerine gelmiş-ti, ama parlak, canlı bir şey gitmiş gibiydi. Bana kızıyor-muşım gibi davranıyordu. Sevecen bir gururla giysimi övüyor, çocuklarımı soruyordu. 'İki yetişkin çocuğun annesine hiç benzemiyor; değil mi, baba?' Gülümse-di, ne var ki çinî mavisini gözleri kaygılıydı.

Tasarılarımızdan söz ettik: Hepimiz Querzzazate'ye gidiyorduk. Richard, Bay Hobbs'a; gene arabaları bozulursa konvoyla katılacağımıza söz vermişti. Zago-ra'da çöle inmek istiyordum. 'Yapma canım, beni din-le, hiç hoşlanmayacaksın' derken Bayan Hobbs'un el-leri bir fırtınada çırpınan küçük, çaresiz kanatlar gi-biydi önünde. 'Açıklayamıyorum, ama bana korkunç bir duygu verdi. Pencereden bakıyorsun bir rüzgâr çı-kıyor. Daha sonra baktığında her şey bambaşka... Bir

garip oldum. Birdenbire artık hiç bir şeyden emin olamayacağımı anladım.

Görüşünün ötesinde bir şeyden etkilenmiş gibi bitkin bir hali vardı.

Bay Hobbs: 'Gene bir şeyler yaşadın sevgilim,' dedi. Cnu izleyerek sandalyesinde eğildi. Çocuğumuz güneşten kızarmış ve soyulmuştuk, o altın gibi yanmıştı. Uzun, Norman yüzüyle bir hanedan kitabından fırlamış bir resme benziyordu. Bileğinde altın bir saat vardı, kayışın yanlarından altın tüyler çıkıyordu. 'Hastaydın sevgilim ve bu seni korkuttu.' Hasır sandalyesinde öne eğildi, onun çırpınan elini kendi ince eline aldı.

'Belki de hep bundan oldu. Benim ahmaklığım,' dedi Bayan Hobbs.

Evlilik böyle olmalı diye düşündüm: Karanlıkta iki kişinin birbirini rahatlatması. Gün ışığında sevgiye gerek yok. Bunu Richard'a söylemeliyim ki birbirimizi bırakmayalım.

Gözlerim yaşardı Flora gibi... Zayıfım, duygusal bir aptalım.

'Biraz yorgun görünyorsun canım,' dedi Bayan Hobbs. 'Daha iyileşemedin pek.. Niçin bir konyak almıyorsun ona, baba? Hoşuna gider.

Bay Hobbs hafifçe alaylı bir gülümsemeyle: 'Şimdi ister miydiniz?' diye sordu.

'Bir tane içeyim,' dedim.

Bara gitti. Bayan Hobbs arkasından baktı ve alçak sesle; 'Çölde nasıl bir duygu duyduğumu sana anlatabilmek isterdim. Öyle geldi ki, birdenbire öleceğimi anladım. Ben hiç bir şeydim, sadece kumlar ve uçan tozlar vardı...' Bana, o anda beliren bir umutla baktı: 'Çok hastayım, biliyorsun,' dedi.

Ara sıra ölümü tartışırdık, olgun ve dengeli bir

biçimde ama. 'İnsan bir kez kırka vardı mı, ölümüyle her an karşılaşma olanağı vardır,' derdi Richard. Eğer bir insanın ölümcül bir hastalığı varsa, bunu ona söylemek gerekir diye düşünüyorduk. Doktor söylemezse biz birbirimize söyleceğimize söz vermiştik. Bu akılcı bir insanın haysiyet meselesiydi.

'Gerçekten hasta olsaydınız böyle bir yolculuğa çıkar mıydınız?' dedim. 'Bu korkunç sıcakta yolculuk çekilir şey mi?'

Umut pırıltısı silinmişti. Benimle konuşabileceğini gerçekten düşünmüş müydü? Gözleri beni ürküttü. Kör, mavi çiçekler gibiydiler. "Baba da böyle söylüyor," dedi. Ama bana kaygıyla baktığını görüyorum. Onun üzülmesini istemediğim için de neşeli görünmeye, durumu böylece sürdürmeye çalışıyorum.'

Canlı bir tavırla, tıpkı bir hemşire gibi konuştum: 'Kaygılanacak hiç bir şeyiniz olmadığına eminim.'

Hafifçe göğüs geçirdi. 'Her zaman olduğundan başka görünmek yoruyor insanı,' dedi. Orda çöldeyken, artık olduğundan başka türlü görünmeye değmez gibi geldi bana...'

ON İKİNCİ BÖLÜM

SÜVEYŞ meselesi olduğu sıralarda gebeydim. Bu bebeği istemiştim. Tom'la Oliver, daha kısa pantolonlu küçük çocuklardı ama, ne de olsa büyüyorlardı. Tabaklar dolusu fırınlanmış fasulyeler, portakal suları ile beslerdim onları.. Toplar, yaralı dizler, bisikletler, bahçenin patateslerinin unuyla yapılmış ekmekler, yatma zamanlarında okuduğum saçma şiirlerle büyüyordu çocuklar. Onlar yatınca arkadaşlarımız gelirlerdi, Mutfakta, mum ışığında yemek yerdik. Birçok genç evliyle arkadaştık. Çocukları olmayan kimseler bize garip gelirdi, unutulmuş bir dünyanın yaratıkları gibi... Eğitim ve bombalar üzerine tartışırdık. Ciddi bir neşemiz vardı ve çok çalışırdık, kadınların hiç birinin dışarda işi yoktu ama, gene de çok çalışırdık. Kadın olmak gün boyu süren bir işte çalışmak demektir, derlerdi.

Pazarlığı bozmuyordum. Eğer ara sıra seçimlerde semti dolaşır zarfların üzerini yazar, bildiri dağıtırsam, kendimi gizli bir içkiyi kaçamak içen bir alkoliğe benzetiyordum. Bu, bütünüyle öznel bir benzetmeydi. Richard, şimdi benim hayatıma egemen olmayan ve onu rahatsız etmeyen bir ilgim olduğundan kıvançlıydı. Ayrıca, politik görüşlerinin benimkinden ayrı oluşu da ona anlayışlı ve akıllı bir kişi olduğu duygusunu vermekteydi. Görüşlerimi dostlarımızın karşısında belirtmemden çok hoşlanırdı, çoğunluk da bunu hissederdi, heyecanlandığım zaman çok güzelleştiğimi söylerdi.

Buna önem verdiğimi hatırlayamıyorum. Tartışmalarımız başka konular üzerine olurdu: Faturalar, çim biçme makinasını dışarda yağmurun altında kimin bıraktığı. Yani hiç önemli şeyler değil...

Hayatımızda çatlak yoktu. Ya da anlaşılmak için olanlara dikkat etmez görünüyorduk.

Süveyş üzerinde hiç anlaşılamıyorduk yalnız. Bunu tartışmıyorduk da.. Ben kendi görüşlerimi belirten bir gazete alıyordum, kahvaltıda tedbirli bir sessizlikle oturup kendi görüşlerimize dalıyorduk.

Albert Hall'da bir karşı koyma mitingine gitmiştim. Çok kalabalık vardı. Şarkı söylüyor, bağıryorlardı. Hepsinin de kafaları iyiydi; ama durumu hafife aldıklarından değil, çünkü hepsi sıradan politik tartışmaların üzerinde bir duyguyla çıkmışlardı. İnsanların saygıyla karşılayacakları açıkça belirli bir ahlâksal çıkış içindeydiler.

Bu duygu durumun sonucu, birçok eğlenti de yapılmaktaydı. Salonun ortasındaki üç Mısırlıyı coşturarak 'Nasır'ı isteriz,' diye bağırdık. Sonra 'Mısır'a tazminat... 'Eden gitmelidir,' sloganları arasında 'Kızıl Bayrak'ı söyledik. Şarkı söylerken gözüme tanıdık bir yüz çarptı ve 'William' diye bağırarak ona doğru yöneldim. Bana şöyle bir baktıktan sonra gözlüğünü düzelterek sevinçle güldü. İlk önce çok yaşlanmış buldum onu, ama az sonra alıştım ve pek değişmediğini fark ettim. Lisede birlikteydik, çok yakın arkadaştık, bir ara birbirimizi sever gibi bile olmuştuk. O günlere duyduğum özlemle ağlayacaktım nerdeyse, Kalabalıkta sıkışıp kalmıştık. William gülerek beni tuttu. 'Nasıl-sın, Elizabeth? Richard nasıl? Hâlâ sana zorbalık ediyor mu?'

William da Richard'ın ikinci sınıf akıllı dediği ki-

şilerden biriydi. Söylesem mi diye düşündüm, ama sonra bundan hoşlanmayacağına karar verdim.

'Neyle bitirdin?' diye sorunca şaşkın şaşkın baktı. Haklıydı ya, on yıl sonra surulacak soru değildi elbette bu. Karşılık vermedi, çünkü heyecan çok artmıştı, ellerinde pankartlarla bir grup genç bağıırıyordu. Polis onları kalabalıkta bir yol bulup dışarı çıkarana kadar bekledik.

'Ne yapıyorsun?' diye sordu. William mühendis ti ya da biyolog... Hatırlayamadığım için utandım.

'Ben postacıyım. Haberleşme işleri. Bilmek istemiyorsun. Çok hoş olmuşsun. Rose Potter'i hatırlıyor musun? Onunla evlendim. Üç oğlum var.'

'Benim de iki.'

Sanki bundan başka önemli bir şey yokmuş gibi birbirimize biyolojik işlevlerimizi bildirdik. Kalabalık, salondan dışarı taşmaktaydı. Biz de arada ilerliyorduk. İtişip kakışma beni kaygılandırdı. Bebek bakımından tabii ama, William'a bir şey söylemedim; çünkü beni koruması gerekir gibi bir duyguya kapılmasını istemiyordum. Bir kahveye gittik. Öğrenciyken zamanımızın çoğunu bu tür yerlerde el ele tartışarak geçirirdik. 'Sevgili Elizabeth, yine eski alışkanlığımıza döndük.' dedi William ve elimi tuttu. İkimiz de sevinçten, heyecandan hafiflemiştik. William bu mitingin, savaş sırasında Aneurin Bevan'ın konuşmasından sonra hatırladığı en iyi politik eylem olduğunu söylüyordu. William, Aberdareliydi. Onu ilk tanıdığımda oranın aksanıyla konuşurdu. Şimdiyse konuşmasının bir Londra lıdan fark edilir yanı kalmamıştı.

Ne var ki konuşurken gene eski havasına giriyordu. İstekli, canlı, kemiksiz burnunu buruşturup kısa ve kalın parmaklı elleriyle hareketler yaparak. 'Ülkenin bu meselede ikiye ayrılışı gibi bir durum, Münih'ten

beri hiç görülmedi,' diye devam etti. 'Hem bu sadece politik bir bölünme de değil. Git bir birahaneye, ortalığı dinle! Herkes, ötekilerin zararsız hale getirilmesi için bağılıyor. Bu olağanüstü bir şey. -Birbiriyle konuşmayan aileler biliyorum, sözgelişi babam. İnanamadım ya.- Geçen hafta gittiğimizde oturmuş, eski üniformasının düğmelerini parlatıyordu. Bana 'hain!' diye bağırdı.'

Birbirimizin hikâyelerini dinledik Bu, anlatılmaz bir heyecandı, yeniden genç olmak gibi bir şey... Ben, son treni kaçıncaya dek konuştuk. Bunun üzerine beni eve bırakacağını söyledi. Genç değildik, otuzumuzda vardık. Benim kocam, iki çocuğum; William'ın da Rose Potter'i ve Surbiton'da iki oğlu vardı. Richmond Park'ın yakınlarında bir yerde arabayı durdurduk, ana yolun kenarına çektik, sigara içerek ışıkları izledik. William sevişmek istedi. Bu öyle kararlı bir girişim falan değildi. Bir tutkudan çok, dostluk havasındaydı. Kabul etmedim, çünkü bebek için kaygılanıyordum. Ama bunu William'a söylemedim.

"Bu sadece bir düşünceydi canım," dedi: "Seni gücendirmek istemem."

"Boşuna, sevgili William," diye karşılık verdim. Eve gidene kadar elimi bırakmadı.

Bizim binada mutfaktan başka hiç bir yerde ışık yoktu. Nonni akşam gazetesinin yarış sayfasını okuyarak bekliyordu. Gözlüğünün üzerinden bakarak: 'zavallı Richard çok merak etti,' dedi.

'Yattı ama, değil mi?'

'Ah, Evet. Uykusuzluğa dayanamaz. Sana kahve yapayım.'

Ona mitingi anlattım. Yanakları kızardı.

'Aşağılık bir şey!' dedi. 'Aşağılık. Bir sürü pis hain!'

Dik dik baktım. Bu gibi meselelerle yan tutacak kadar ilgilendiğini bilmiyordum. Ayağa kalktı, mutfakta dolaşmaya başladı. Orda burda gördüğü fincanları, tabakları toplayıp bulaşık çukuruna koyuyordu. 'Sana artık diyecek sözüm olmadığını Richard'a söyledim. Ama çenemi tutamıyorum işte' dedi. 'Sormak bana düşmez.'

'Elbette.' dedim. Başım dönmekteydi. Birden kendimi çok yorgun hissettim. 'Elbette düşündüğünü söylemelisin, herkes söylemeli.'

'Sen, pek hoşlanmazsın ama... Ah, ben senin görüşlerini bilirim: Benimkilerden de, Richard'ınkilerden de ayrı. Ama herkes istediği gibi düşünmekte özgürdür. Bundan başka söyleyecek bir şeyim yok. Burda başka bir şey var: Sosyalist düşünceler beslemek ayrı şey ülkeye ihanet etmek ayrı. Bunu yapmaya hiç kimsenin hakkı yoktur. Benim görüşüm bu. Böyle düşünmeyenleri bir duvarın önüne sıralayıp kurşuna dizeceksin. Kurşuna dizmek, laslında az gelir bunlara. Bana kalırsa biz bu ülkede bu gibi kimselere çok yumuşak davranıyoruz. Bu zevzekçe, yumuşak tavrı bir yana bırakıp, biraz Hitler gibi davranmalıyız.'

Musluğu açtı, kapların sesi duyuldu.

Yavaş ve akıllıca konuşmaya, gülümsemeye çalışarak: 'Ama böylesi gülünç,' dedim. 'Böyle düşünemezsin. Ayrıca, biz Mısır'la savaşta olmadığımıza göre, ortada hain diye birileri de yok... Benim gibi düşünenler, çok mantıklı bir yolla, sadece hükümet'in eylemine karşı duruyorlar. Mısır'a saldırmalarının yanlış olduğunu düşünüyor ve daha çok zarar yapılmadan bu işe bir son verilmesini istiyoruz. Tek yol budur...'

Döndü. Yaşlandıkça yüzü yuvarlaklaşmıştı, gözlüğüyle öfkeli bir baykuşa benziyordu.

'Bana, ihtiyaç olmadığını söyleme. Bilirim sizin düşüncelerinizi. Beni deli eden, de bu...'

'Ah, Nonni...' derken, Birden büyük bir heyecan ya da korkuyla yüreğimin çarptığını duydum. Zihnimin derinliklerinden hafif, uyarıcı bir ses, 'konuşmayı sürdürmenin gülünç olduğunu söylemekteydi. Çünkü Nonni'nin düşüncesini değiştiremezdim, değiştirmem de hiç bir şeyi değiştirmezdi.

'Her şeyi bırakmamızı istiyorsunuz,' dedi. 'Bütün haklarımızı, dünyadaki yerimizi. Temiz, düzenli İngiliz halkından utanıyorsunuz. Sürünmemizi, kendimizi alçaltmamızı istiyorsunuz.'

Akıl ortadan kaybolmuştu. Birden kendimi büyük bir öfke krizi içinde buldum. Sadece Nonni'yi değil, bütün cahil ve aptal kişileri karşımda görüyordum o anda. Birbirleriyle aklın ve doğrunun güçlerine karşı işbirliği yapıyorlar, böylece dünyayı zehirliyor, yıkıp geçiriyorlardı..

Masaya, üzerindeki fincanları deviren bir yumruk atarak bağırdım: 'Ama böyle bir nedenden ötürü savaşa girmek de dürüstçe bir şey değildir. Sen ahmak, cahil bir kadınsın; kafanla değil barsaklarınla düşünüyorsun.'

'Benimle böyle aşağılık bir tarzda konuşma. Bu sözlerini de şu güzel ülkemizi pis yılanların kaynaştığı bir fesat yuvasına çevirmek isteyen akıllı dostlarına sakla!'

'Sen de o ağza alınmayacak sözlerini kullanabilecek bir salak durumuna düşme!'

'Pis sözler kullanmak diye buna derler işte. O pis sözleri kullanarak bizim şanlı mirasımızı unutmak!...'

'Saçma, saçma, saçma!' diye haykırdım. Kafamın tası atıyordu.

'Tükürüyor,' diye bağırırmaktaydı. 'Bilinmeyen savaşının mezarına tükürüyor!...'

'Ne oluyor burada?' diyen Richard, pijamalarıyla kapıda duruyordu. 'Tanrı aşkına, Elizabeth! Eğer bu karşı koyma mitinglerine devam etmek zorundaysan, karşı koyma işini orda bitirip bizi burda rahat bırakamaz mısın?'

Sesini ters, olumsuz tonu beni kışkırttı. Ülke iç savaşın eşiğindeyken, uykudan uyandırıldığı için kendini yakınmakta haklı bulması ürkütücü bir şeydi.

'Senin rezil anan,' diye homurdandım, devam edemedim. Beni kısıvrak yakalayan, tir tir titreten bu öfkeden korkmuştum, odadan çıkmak istedim. Masanın çevresini dönerken kendimi acıyla bir köşeye attım ve göz yaşlarına boğuldum.

'Ama Nonni...' diye fısıldayan Richard, hiç de sinirlenmişe benzemiyordu. Eve giderken yolda sokak dalaşına rastlamış biri gibi, olanları hiçe sayan bir üstünlük havası içinde konuşuyordu. 'Hay Allah! Size rica ettim, biraz daha yavaş olamaz mısınız canım?'

Nonni titriyor, çenesi de durmadan işliyordu. Yaşlı ve ezik bir görünüşü vardı. 'Artık insanın dayanma gücünü aştı bu durum. Bütün bu komünist safsatalarını dinlemek, ha!...'

Komünist mi? Öyleyse, sen de bir faşistsin. Hem de cana kıyan bir faşist!' diye bağırdım, Richard hafifçe omuzlarımdan tutarak beni kapıya doğru götürdü. 'Haydi. Sen çıkıp yat, ben onu yatıştırırım,' dedi.

Kendimi çok bitkin hissediyordum: Merdivenlerden sürüklenerek çıkarken, 'ölü gibi' deyiminin ne anlatmak istediğini iyice anladığımı hatırlıyorum. Giysilerimi üzerimden atıp çamaşırlarımla yatağa girdim. Yüreğim bir yarıştan çıkmışım gibi atmaktaydı ve sırtımda da bir ağrı vardı.

Richard o sırada içeri girdi. Ay ışığında yatağın ucuna oturdu ve başını ellerinin arasına aldı. Az sonra: 'Gidip özür dileyecek misin? Evden ayrılacağını söylüyor. Benimse, elimden bir şey gelmiyor,' dedi.

Bu haksızca öneri, bana öyle bir anlayışsızlıkla dolu geldi ki karşılık veremedim.

Bir süre bekledi. Sonra: 'Neyin doğru, neyin yanlış olduğunu tartışmanın sırası değil, sadece yaşlılığını ve gidecek yeri olmadığını düşünmek gerek,' diye mırıldandı.

Yavaşça yataktan kalktım. Korkunç bir öfke içindeydim. Sanki yüreğim tutuşuyordu; elim ayaklarım buz gibiydi. Kapının arkasında asılı duran geceliğimi giymek bile büyük bir çaba harcamamı gerektiriyordu. Bu durumda, Richard'a karşı daha büyük bir öfke duyuyordum. Çünkü ne derece hasta olduğumu anlayıp bana yardım edemeyecek kadar kendi havasındaydı. Güç belâ sabahlığımı giydim ve yavaş yavaş Nonni'nin odasına doğru yürüdüm.

Bavulu yatağın üzerinde açık duruyordu. Söylenerek çekmecelerden aldığı öte beriyi içine tıktırtırmaktaydı. Elleri öyle titriyordu ki, çekmecelerden aldığı şeylerin çoğu yere düşüyordu. Kaba davrandığım için üzüldüğümü söylediğimde, bana bakmadı. Sadece çekmeceleri açıp eşyaları yerlere atarak söylenmesini sürdürdü. 'İyi, iyi rahat olun. Eşyalarımı toplar toplamaz gidiyorum. İstenmediğim yerde oturacak insan değilim,' diye söylenince, dediğimi duymadı mı diye kuşkulandım.

Ama ben seni istiyorum, Nonni!!' dedim. 'Ne olur, bana inan. Çok üzgünüm, seninle öyle konuşmamalıydım.'

Hiç aldırmadı. Ondan nefret etmeye başladım.

Özür dilemek zorunda kaldığımdan değil-çok yaşlı ve üzgün görünüyordu, ben de bu yüzden çok üzgündüm. Konuşmak için korkunç bir fizik çaba harcadığım halde, beni dinlemediğinden, sanki ağzım yapışkan, katı bir maddeyle dolmuştu. Kesinlikle gitmeye kararlı olduğunu anladım. Beni cezalandırmak için böyle bir sahne düzenleyecek hayal gücünden yoksundu. Aslında biraz hayal gücüne sahip olsaydı, bu kadar haince davranabilir miydi? Birden çaresiz, yılgın ve çok hasta hissettim, düşmemek için kapıya tutundum. İnlemiş olmalıyım, çünkü rol yapıp yapmadığımı anlamak ister gibi bana soğuk soğuk baktıktan sonra yüzü birden değişti ve koşup yanıma gelerek beni yatağıma götürmek üzere koluma girdi.

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ELBETTE herkes -bir kişiden başka sanırım, Kit teyze- benim Richard'ı çocuğu yitirmemin üzüntüsünden! ya da aklımı yarı yarıya oynattığımdan ötürü bıraktığımı düşündüler. Ne var ki gerçek bu değildi ya da gerçeğin bütünü...

İnsanların büyük politik bunalım anlarında nasıl kuvvetle hissettiklerini, kendi taraflarının doğru olduğu kanısıyla ve karşı tarafa nefret ve kinle nasıl sürüklendiklerini, hatırlamak, benzeri bir olay olmadıkça zordur. Sanırım Süveyş bunalımı, yalnız ülkeyi değil, Richard'la beni de dönüşü olmayan bir noktaya getirdi. Ayrı dinlerdeki insanlar gibi, karşıt politik görüşleri olanlar da birlikte yaşayabilirler; ama bu, günün birinde çatışmanın uç noktasına kadar sürer, sonra birinden birinin çekilmesi gerekir. Ne varki ikimiz de böyle bir şeye yanaşacak kimselerden değildik.

Çok önemli bir konu üzerinde ahlâksal olarak kesinlikle doğru bir değerlendirme yaptığınızı bilmenize karşın, başka birine bunun böyle olduğunu kabul ettirememek kadar acı veren durum yoktur. Yattığım yerde Richard'la konuşuyor, açıklıyor, kanıtlıyor ve sonunda boşuna uğraştığımı fark ederek ağlıyordum. Richard'da en küçük bir değişim yoktu. O kadar ki, deli ya da kötü olduğunu düşünmeye başladım. Belki de her ikisiydi.

Şunu açıklamalıyım ki, hiç bir zaman bana 'anlayış göstereceğini' ummuyordum. -Nonni'ye göstereceğini

söylüyordu- Çünkü hastaydım ve kendisine de söylediğim gibi, onu hep gösteriş olarak ahlâklıymış havalarında davranan akıllı bir insan' olarak görmüştüm. Öfkeme gelince: nerdeyse dinselidi. Kendini adanmış bir dindar gibi, onun günah işlemiş ruhunu kurtarma kavgasında idim.

Düşüncemi paylaşmayacağını, ama hoş göreceğini, yalnız bu meseleyi sürüklememeye göz yummayacağını, çünkü bizim sözümüz ya da davranışlarımızla olayların akışının değişmeyeceğini söyleyince çok kızdım. İşte onun gerçek tavrı buydu: Kendini bağlamayan, sessiz bir hayat istemekteydi. 'Sen, Pontius Pilate gibisin,' diye bağırdım, 'Ahlâksal bir boşluk.'

Birlikte yaşamanın olanak dışı olduğuna karar vermek üç günümü aldı. Bütününü uyumsuzduk, daha fazla rol yapmanın anlamı yoktu. Çocuklar komşu daydılar. Bir öğle sonrasıydı. Nonni alışverişe çıkmıştı. Uzun zamandır ortada yoktu. Uzanıp onu düşündüm: Dünya param parça olurken korsanlarıyla uğraşıyordu. Yataktan kalktım, çantamı hazırladım, Richard'a, ondan ayrıldığımı belirten bir not bıraktım. İstasyona yürüdüm.

Teyzelerim pek uzakta oturmuyorlardı, ama biçimsiz, sapa bir yerdeydi evleri. İki tren, bir de otobüse binmek zorunda kaldım. Oraya vardığımda çok kötüydüm. Sersemlemiş, bitkinlikten abuk sabuk konuşmaktaydım. Ama, sanırım Richard'la aramızda olup bitenleri anlatmış olmalıyım. Çünkü eski odamda yatarken, Lilian teyzemin telefonda konuştuğunu duydum:

'Hayır,' diyordu: 'Hayır, gelmesen daha iyi olur. Evet evet. Kuşkusuz, ben sana haber veririm.'

Uyudum ve uykumda boğuluyorum sandım. Yüreğim duracaktı. Lilian teyzem beni pek zayıf gördü. Yarım kilo daha günlük sütü çoğalttı. O kadar çok süt

alıyorlardı ki, dolap süt ŐiŐeleriyle doluydu. Ćini testilere boŐaltıp ağzını mslinle rtyorlardı.

Sütten başka bir de ekmek ve fırında fasulyeyi çok tketiyorlardı. Sebze ve et yemiyorlar; yer cilâsı, deterjan, mobilya temizleyicisi ve dezenfektan alınıyorlardı. Ev, tozlu; ama huzur içindeydi. Ateşin başına oturup radyodan haberleri dinliyor ve fırında fasulye yiyorduk. Richard'ı tartışmıyorduk. Sadece hükümet'in eylemi ve Macaristan'dan gelen korkunç haberler üzerinde konuşuyorduk. Kendimi gene teyzelerimle olduğum zamanlardaki gibi hissetmeye başladım: Kişisel meseleler önemli değildi. Her Şeyi silip süpüren büyük tarih nehrinde bizler sadece birer noktaydık.

Onları bir süredir görmemiştim. Lilian teyzem çok zayıflamıştı. Derisi sanki biçimsiz bir giysi gibi üzerinden sarkıyordu. Hatırladığımdan daha da ses-sizleŐtiđini düşündüm. Bunun nedeni, Kit teyzemin daha çok konuşmaya baŐlamasıydı. Kit teyzem, günlerini birkaç kadeh konyak çekmek art arda sigara içmek, haberleri dinlemek ve para saklamakla geçiriyordu. Parayı yastıkların arasına, vazolara, halının altına saklıyor sonra da nereye koyduğunu unutuyordu. Bu önem-siz gariplikten başka-yaşlıların genellikle tuhaflaŐtıklarını bilirdim-deđiŐen bir yanı yoktu: Gündelik işlerle ilgisiz, ama öteki meselelerde çok anlayışlı ve dünya da ne olup bittiği konusunda konuşmaya da çok istekli...

Bir ğleden sonra Lilian teyzem yatıyordu. Kit teyzeme Richard'ın Süveyş meselesinde 'öbür yanda' olduğunu ve onu artık bırakmaya karar verdiğimi söyledim. Soğukkanlılıkla karşıladı. 'Tutucu biriyle hiç bir zaman evlenmemeliydin,' dedi. 'Yağla su birleŐemezler. Çocuklar zehirlenmeden almalısın ondan.'

Bulunduğum durumda, bu çok alkıllıca bir uyarı gibi göründü. Ne yapmamız gerektiğini ve benim çocukları nasıl yetiştireceğimi tartışmaya başladık. Zaman zaman, içimde bir şeylerin yanlış olduğuna ilişkin bir duygu belirliyordu ama, bu uzak şaşırtıcı bir biçimdeydi. Sanki biri yolun öbür yanında piyano çalıyor, ben de rastlantıyla işitiyor ve gene rastlantıyla yanlış bir notayı fark ediyordum. Kit teyzem öncelikle yapacağım en iyi şeyin, öğretmenliğe hazırlanmak olduğunu söyledi. Sonraları, belki de önümüzdeki seçimde, parlamentoya girmem için bir fırsat çıkabilirdi. Parlamentoda bir sandalye sahibi olabilmek, benim için pek olacak şey değildi ama bilinmez, belki de şans yardım ederdi. 'Biliyorsun canım, hâlâ biraz sözüm geçer. Bir süredir ortalarda yokum ama, gene de bu yorgun savaşçıyı hatırlayanlar olduğunu söyleyebilirim,' diyordu Kit teyzem.

Bu hayalle gözleri kamaşarak kendine bir konyak hazırladı. Üzerinde yünlü bir erkek robdöşambırı vardı, kollarını kıvrırmıştı, buna rağmen çok uzun geliyordu. Sigarasının külleri gri bir fırtına halinde durmadan ortalığı kaplıyordu. Birden, geldiğimden beri onu hiç doğru dürüst giyinmiş görmediğimi fark ettim. Bizim çabamız hep geleceğe yöneliktir,' dedi: 'Bu hilekâr gidiş, daha bir süre gücünü yitirmeyecek. Bizse gelecek için çalışmayı sürdürmeliyiz. Gözler yıldızlarda ama ayaklar yerde...'

Yolun sonunda çocukların gideceği bir okul vardı. Tavan arasındaki odayı onlara göre hazırlayabilirdik. Bardağını boşalttıktan sonra hemen yukarı katı gözden geçirmemiz için direndi.

Tavan arası, kâğıt parçalarıyla doluydu: İlimli sosyalist partisinin pankartları, eski parti bildirileri, miting duyuruları, basılı konuşmalar, Times'in, Guardi-

an'ın New Statesman'ın eski sayıları. Kit teyzem, tenke bir kutunun üzerine oturdu, kollarını sıvadı ve bana baktı. 'Oyun'u oynayacak mıyız canım?' dedi.

Oyun'u, Lilian teyzem ben okul çağındayken dünya olayları üzerine bilgimi artırmak ve bir tarih bilinci vermek için uydurmuştu. Başka aileler iskambil ya da domino oynarlarken, biz pazar akşamları ateşin başına oturur Times'dan başlayarak sırayla eski liderleri okurduk. İş, onları seçmekteydi. Böylece oyuna sonradan katılanlar, liderlerin yaşadıkları zamanı, bulmakta ve nereye danışacaklarını kestirmekte güçlük çekeceklerdi.

'Başlayayım mı?' diye sorarak gülümsedi Kit teyzem.

Lilian teyzem kapıda belirtmişti. 'Ne yapıyorsun, Kit?' dedi. 'Burada sigara içmeye kalkarsan evi yakarsın.'

Kit teyzem bir gazete alarak dizinde düzeltti. 'Elizabeth, Richard'ı bıraktı!' dedi. 'Anthony Eden'in haklı olduğuna inanıyormuş.'

Lilian teyzem bana baktı. Sonra çok ince bir tavırla: 'Kit! Niçin aşağı inip çayı ocağa koymuyorsun?' dedi. 'Zamanıdır, fırıncı da bu sabah güzel şeyler getirmiş.'

'Çörek mi?'

'İkişer tane hem...'

Kit teyzem kalktı. Çevresine şaşkın şaşkın bakındı. 'Üşüyorum,' diye yakındı. 'Buraya niçin geldiğimizi hatırlayamıyorum bile...'

O gidince Lilian teyzem: 'Her halde senden duymam daha iyi olur. Nedir bunlar?' dedi.

Kit teyzemin durumu beni ürkütmüştü. Richard'la daha fazla yaşayamayacağımı düşünmekle yanılmıştım.

Lilian teyzem bekledi. 'Başka türlü görünmenin anlamı yok,' dedim. 'Hayatım bom boş. Mutluymuş gibi görünmeye çalıştım. Sen başka türlü düşünebilirsin ama, ben mutlu değilim.'

Kit teyzemle konuşurken, durumu daha açık seçik koyuyordum ortaya. Olgunca ve akıllıca kararlar veriyordum: Richard ve ben, bütünüyle uyumsuzduk, birbirimizi köstekliyorduk, yol yakinken ayrılmalıydık. Ne var ki, Kit teyzem deliydi. Yoksa bende mi deliriyordum!..

'Richard hiç seni aldattı mı?'

'Bilmiyorum. O kendi hayatına sahip, benze hiç bir şeye. Ben hiç bir şeyim. Sadece patates soyan bir çift el ve aynadan bir yansıma. Ben yokum aslında.'

Lilian teyzem, 'On sekizinci yüzyılda anatomistler ruhu aramak için bedeni parçalarlardı.' dedi. 'Ama onu hiç bulamadılar. Seni üzen şeyin de aslında Richard'la hiç ilgisi yok.'

Ağlamaya başladım. 'Onu bırakmak istiyorum. Benim hayatımın neye benzediğini bilmiyorsun. Ben bir ev kadınıyım, bir çeşit köle yani, ne düşündüğümün önemi yoktur, yalnız peynir tatlısının nasıl kabardığı ve onun gömleğinin düğmelerinin eksiksiz olması önemlidir. Ev kadınları insandan sayılmazlar, güzel görünürler ve demet demet çiçekler getirirler onlara. Hanımlar, ne var ki onları ciddiye almazsınız, onların kısa akılları önemli şeyleri kavrama yeteğinde değildir. Richard'ın Süveyş üzerine ne düşündüğünü biliyorsunuz, ama o beni gerçekten dinlemez- bu benim neler hissetmeme yol açar sanıyorsunuz?'

Teyzem bu patlamayı şaşkın bir dikkatle karşıladı. Sonra: 'Onun neler hissettiğini sanıyorsun bakalım?' dedi. 'Bebeğini yitirmenin nedeni kesinlikle o

mitinge koşturmandı. Çocuk onun da çocuğu, bunu hiç düşündün mü?’

‘Onun bu umulmadık şiddeti suratıma bir tokat yemişim gibi göz yaşlarımı durdurdu.

‘Hiç aldırıldığını söylemedi ki.’

‘Elbette söylemz. Seni azarlayamayacak kadar iyi bir insan. Ahmahça yakınmalarından başka ona karşı hiç bir şeyin yok. Eğer bunlar da her zamanki konuşmalarından bir bölümse seni dinlememesine hiç şaşmam. Herhangi bir sıkıcı, şımarık genç kadından daha fazla dinlenmeye değmezsin, sızlanıp duruyorsun çünkü evlilik hayatının tek düzeliği seni sıktı. Bu benim kuşağımdan bir kadın için gerçekten çok kışkırtıcı. Ben otuz yaşımdayken oy hakkımız yoktu, dünyada bir yerimiz olması için kavga vermek zorunda kaldık. Şimdi sizin oy hakkınız var, ama çoğunuz kullanmak zahmetine katlanmazsınız. Evet, bir eve, çocuklara bağlanmak sıkıcı. Ne var ki, bu hayatı seçen kendisin. Hepsi bir yana öyle de hevesliydin ki okulunu bitirmeyi bile bekleyemedin.’

Bunun bütünüyle doğru olmadığını söylemek istedim, o dönemde benim seçme hakkım yoktu. Ama teyzemin yorgun, gri bakışları beni durdurdu: Başlangıçta gerçeği onunla paylaşacak kadar kendisine güvenemeyişimin onu kıracağıın düşündüm. Flora’yla annesi gibiydik, öyle ahmakça bir durum ki, bana yakınlık duymasını sağlayacak bir kanıtı ortaya koyamıyordum.

Bütün yapabildiğim okulu bitiremediğime pişman olduğumu mırıldanmaktı. Sızlanmalarımın onu kızdırdığını görüyordum, ama sıkılmak ve kendimi yıpranmış hissetmek öyle basit, önemsiz bir şey değildi. Evet, şimdi oy hakkımız vardı. Ama hâlâ yemekler pişmek, çocuklar bakılmak istiyordu. Üstelik bu ağır, sıkıcı iş de toplum tarafından ‘gerçek iş’ olarak kabul edilmi-

yordu. Öyle pis bir durumdaydık ki hem yıpranıyor ve tutsak oluyor hem de bir iş yapmıyor gözüyle bakılı-yorduk. Richard'ın istediği gibi bir kadın olmaya içten-likle çok çalıştım- olmam gerektiğini sandığım kadın gibi. -Ne var ki bunun havasız bir hücrede yaşamak-tan farkı yoktu, Richard'ı da gardiyan gibi görüyordum artık. Zamanla herhangi bir şeyi yapabilme yetenek-lerimde gerileme belirdi ve bu gittikçe artmaya baş-ladı, sadece akıl yürütme yönünden değil istemi kul-lanabilme bakımından da dumura uğramıştım.

Beni sonuna kadar dinledi. Çok incelikle davranı-yordu -ya da belki sadece yorgundu.- 'İyi canım,' dedi. 'Eğer gerçekten ondan ayrılman gerektiğini hissediyorsan elbete bize düşen sana elimizden geldiğince yardım etmektir. Tom'la Oliver'i ne yapacağımızı bil-miyorum. Kit güç günler yaşamakta, biliyorsun. Ama elimizden geleni yapacağız. Yeteneksiz olmaya başla-dığına gelince, Tanrı seni korusun aptal çocuğum, önünde hayatın var...'

Ertesi gün Richard geldi, saat 10'da. Yalnız Lili-an teyzem yataktan kalkmıştı. Teyzem beni çağırınca aşağı indim ve oturma odasında Richard'ı buldum. Yü-zünde hoşnutsuz bir ifadeyle taşmış kül tablalarını, pis kafesi, odanın ortasına atılmış minderleri ince-le-mekteydi. Ben odaya girince hemen durumunu deği-ş-tirdi ve bana gülümsedi.

'Oyun mu oynuyordunuz?' Çocukların yastıklar-la oynadıkları bir oyundan söz ediyordu. 'Hayır, dedim, yastıkların dağılmasının nedeni, dün gece yatma-dan önce, Kit teyzemin parasını aramaya kalkmasıydı.'

Ne demek istediğimi çözememiş gibi bir tavırla konuşmamı sürdürmemi bekledi. Sesimi çıkarmayınca yanıma gelip ellerimi tuttu ve önceden hazırlanmış bir

söylevin sıradan, iş gereği havasıyla 'Seni kırdığım için çok üzgünüm,' dedi. 'Beni bağışladın mı?'

Aşağıdan alması beni etkiledi. Özür dileyen kişiler kendilerini şiddetle haklı çıkarırlar. Katı bir tavırla, bağışlanacak bir şey olmadığını" söyledim.

'İyi,' dedi. 'Bu iş burada bitirelim. Eve geliyor musun?'

İkircikliydim. Ne söyleceğimi tahmin etti mi bilmiyorum. Ama benim' ikimizin de kabullenerek üzerinde konuşmak zorunda kalacağımız bir şeyi söylememi önlemek ister gibi çabuk çabuk konuşmaya başladı.

'Seni seviyorum, gerçekten seviyorum, biliyorsun. Bundan başka hiç bir şey umurumda değil. Sen ve çocuklarım, biraz da işim, gerisi boş. -Senin üzerinde durman gereken de bu- Ödev duygusu ya da acıma değil, buna benzer başka bir şey de değil, çünkü bunların aslında bir önemi yoktur, belki sen öyle sanmazsın ama... Ben seni tanırım,' dedi ve bir aktör gibi gözlerini kırıştırarak kurnazca gülümsedi.

'Çocuklar için mi konuşuyorsun?'

Başını salladı. 'Nonni kriz geçirdi. Pek kötü değil, doktorlar fazla hareket etmemesini söylüyorlar. Seni çok istiyor, bebek için kendini suçlu hissetmekte.'

Soluk alamadım. 'Onun suçu yoktu.' dedim.

'O öyle sanıyor. Kendi kendine işkence ediyor.'

'Gidip hazırlanayım.'

'Emin misin? Düşünmek istemiyor musun?'

'Hayır, gereği yok. Seçme hakkım yok, var mı? **İsteksiz olma, soğukluk etme, isteksiz köpek!** Eve dönmek istiyorum,' dedim.

'Sevgilim.' dedi. Beni öptü. Gözleri yaşarmıştı.

Gülümsedim. 'Çok kalmam. Git, Lilian teyzemle konuş. İyi olduğunu sanmıyorum' Kendimle öyle uğra-

şıyordum ki, ona sağlığının nasıl olduğunu soramadım bile. Yapabilirsen, bir Şey var mı öğrenmeye çalış.'

Yukarı çıktım, bavulumu yatağın üzerine koydum ve çekmecelerden öte berimi toplamaya başladı. Biraz ağladım. Nonni için mi? Bebek için mi? Kendi bencil özgürlüğüm için, benim güzel özgürlüğüm.

Elizabeth aptaldır, kendine düşkün köpek. demek-teydi içimden bir ses. Gözlerimi sildim ve gülümse-yerek aşağı indim.

HİÇ HAYATIMDA gerçekten büyük bir karar verdiğimi sanmıyorum,' dedi Bay Hobbs, 'Olaylar sürükledi beni. Ailem, öğretmen olmamı isterdi, tutup kuru temizleme işine daldım.'

Arabayla Zagora'ya gidiyorduk. Bayan Hobbs, sıcaktan ötürü Ouerzzazate'deki otelde kalmıştı, Richard'la Flora da Belçika kralının kutlama töreni için oradaydılar. Flora, kadınların dans edişini görmek istemişti de... Zagora yolu dağların arasından geçiyordu, girintili çıkıntılıydı. Çok sıcaktı. Bu konuşmaya nasıl girdiğimizi hatırlamıyorum.

'Öğretmenliği bıraktınız, ha? Önemli bir karar olmalı bu.' İyi bir öğretmen olurdu diye düşündüm. Yumuşak, dikkatli, soğukkanlı.

'Pek o kadar da değil. Kayınbabam ölünce, işe birinin bakması gerekiyordu. Bayan Hobbs çok yönlü bir kadındır, ama sayılara gelince kafası çalışmaz. Anlarsınız, iş sadece şunun bunun kirli giysileriyle ilgili değildi. Ne var ki, bana bu fırsatı verenlere sağ olsunlar demem gerekir. İş aldığımda gelişmekteydi, bu da bence matematik bir meseleydi. En azından ben öyle gördüm. Matematik benim konumdu şimdi, sadece doğal yeteneklerimi bir başka alana yönleltiyordum.'

'Bunda pişman oldunuz mu?'

'Niçin olacaktım ki?' İçtenlikle şaşırmış gibiydi. 'Benim ailem, bir öğretmen aylığının yeterli olduğunu

düşünürdü, çünkü hep alçak gönüllü koşullarda yaşamışlardı. Bayan Hobbs da lüks düşkünü değildi, ama hiç sıkıntı çekmemişti. Biliyorsunuz, sahnedeysen Londra'da çok rahat bir hayat yaşamıştı. Ne var ki ailesi her zaman arkasındaydı. Onun da 'Büyük Umutları' vardı. Doğal olarak, göz önünde bulundurmam gereken ilk şeyin, onun rahatı olduğunu hissettim. Görüyorsunuz, benim için karar verilmişti bile. Bana artık bir adım atmak yeterdi. Karanlıkta bir sıçrama daha doğrusu. Her şeyi berbat da edebilirdim. Niye böyle bir şey olmadı o zamanlar, anlamıyorum. Aslında Bayan Hobbs güçlüklerle karşılaşmış, ama bunu bana sonraları söyledi. O ara hiç bir şey dememişti. Bunun için onu hep yüceltmişimdir. Benim deneysiz ellerimde o küçük varlığın tümü batabilirdi, ama o tek söz etmedi ve benim de kafamı başarısızlık düşüncesi ile hiç karıştırmadı. Gençlik güveni her halde ya da başka bir çarem olmadığını hissetmek, yapabileceğim başka bir şey yoktu.'

Onun hiç bu kadar çok konuştuğunu duymamıştım. 'Sanırım haklısınız,' dedim. 'İnsan belirli bir seçim yapamıyor sırası gelince. Sadece aradan zaman geçip de geriye dönüp baktığınızda bütünüyle değişik bir yöne girdiğinizi görüyorsunuz. Belki de bizim yaşımıza geldiğiniz zaman.' Bu sözü onun hoşuna gitsin diye söylemiş olabilirim.

Bir şeyden hoşlanınca kendine özgü bir biçimde çenesi geriliyordu. 'Belki önemli olan aradaki yoldur,' dedi. 'Gerçekten benim yaşıma geldiğinde anlayabilirsin bunu.'

Sanki Bayan Hobbs'un 'Baba filozoftur,' dediğini duyuyordum. Gene bir kilometre taşında olduğumu hissettim, bir şeyin başlangıcındaydım. Adım atmak için beklemekteydim.

Bay Hobbs'a baktım. Hâlâ hoşnutlukla gülümsüyordu, arabayı keskin bir dönemece saptırdı. Önümüzde alabildiğine bir taş vadisi uzanmaktaydı, üzerinde parıldayan hava oynaşıyordu.

'Bir kez Richard'ı bıraktım,' dedim. 'On yıl kadar önce. Annesi hastalanınca döndüm. Bunu düşünerek yapmadım, olayın gelişine uydum. Ya da o dönemde bana öyle geldi. Şimdi merak ediyorum, belki dönmek istedim gerçekten. Ama bunu kabul etmek istemedim. Ya gururdan ya da sorumluluk istemediğimden. Ben de seçme zorunda kalmadığımdan yakınmıyor, olaya katılmaya zorlandığıma seviniyordum...'

Özür diler gibi öksürdü. 'Doğru davrandığına eminim. Önemli olan budur. Ne yaptığın, niçin yaptığın değil.'

'Ama itici nedenlerin de önemi var. Eğer yersiz nedenlerden ötürü bir şey yaparsan kötü olur. Demek istiyorum ki bir evliliği öyle olması gerektiğinden ya da durumu sürdürmek için ayakta tutmak, eğer sevmiyorsanız...'

Sevgi neydi ki? Sırtınızı bir düğün çiçeği tarlasına dayamak mı?

'Bugünlerde duygular ve itici nedenler üzerine çok konuşulduğunu biliyor musunuz? "diye sordu" Ben bir sürü yeni roman okurum. Anladığıma göre, insanların çoğu kendilerine gereksiz yere işkence ediyorlar. Aslında ödev, çok daha kolay bir kavramdır.'

Bu gülümseyen yaşlı adamdan sıkılmıştım.

'Duygusalılığı tüketmek istemiyorum' dedim. 'Eylemlerin doğru ya da yanlış olduğunu görmekten başka bir şeye hayat hakkı tanımayanlardan değilim! Bir şey hissetmek istiyorum.'

Bazı insanlar kırkında ölürlər. aBlmumundan ya-

pılma mumyalar gibi yaşamışlardır. Ben böyle olmak istiyorum.

'Kocanızı niçin bırakmıştınız?' derken, Bay Hobbs un öyle bir 'Kocanız' deyişi vardı ki, ondan hoşlanmadığını hemen anladım. Bu da nedense beni sevindirdi. Şimdi pek hatırlayamıyorum. Duyumlar unutulur sadece zihninizle hatırlayabilirsiniz. Bir hikâye gibi. Sanırım, artık birbirimize söyleyecek bir şeyimiz kalmadığını düşünmüştüm. On yıllık evliydik. Herkes Bunun kötü bir zaman olduğunu bilir. Otuzumdaydım. Kırılmıştım. Ah! kadınların kırılacağı öyle çok şey var ki... Bir iş makinası olmak, alçaltılmak.-Hepsi saçma aslında.- Güldüm, birden sıkılmıştım. 'Korkarım, kendimi çok ciddiye alıyorum.' dedim.

'Sen kendini ciddiye almazsan, başkaları hiç almaz. Kendi önemine inanmak gereklidir.'

'Siz inanır mısınız.'

'Ben yaşlı bir adamım, bana yan yan baktı. 'Siz daha ilgi çekicisiniz,' dedi. Sonra bunun çok aşırı bir iltifat olduğunu düşünmüş olacak ki hafifçe kızardı.

Yol, önümüzde baş döndürücü bir sonsuzluk görünümünde uzanıyordu. Vadinin en sonunda pembemsi toprak duvarlar gördük. Bir vahanın yeşillikleri. Tozlu köye girdik. Arabanın dışında güneş ağır bir el gibiydi. Önceden aldığımız şarap, ekmek ve peyniri çıkarıp bir palmiye ağacının altına oturduk. Bay Hobbs, Ömer Hayyam'dan rübailer söylecek mi diye merak ettim. Şarap, çay kadar sıcaktı, peynir de erimişti. Ekmeğimize sürdük. Çocuklar çevremize toplandı. Yerde karıncalar kaynaşıyordu.

Çocuklar iri gözleriyle bizi izliyorlardı. Bay Hobbs onlara peynir ekmek verdi. 'Bu sıcakta başka bir şey yenmez.' dedi. Çocuklar daha çok yanaştılar. 'Balık ekmek de yiyebilirdik' dedi. Bay Hobbs sıkılmışa benzi-

yordu, başkalarının açlığıyla ilgilenmek utanılacak bir şeymiş gibi. Küçük bir çocuk, elinde kaya parçalarıyla geldi. Bir tanesi istiridye kabuğu gibi kıvrıktı ve içinde solgun bir ametist pırıldamaktaydı. Bay Hobbs elini cebine soktu. Kayayı satın aldı ve bana verdi. Nereden çıktığı belli olmayan bir sürü çocuk daha belirdi. Kuşlar gibi üzerimize atıldılar. Evinin önünde durmakta olan daha büyücek bir oğlan, öfkeyle kollarını sallayarak onlara bağırdı. 'Sizi rahatsız ettikleri için üzgünüm.' dedi. İyi yetişmemişlerdir. Burdan sonra yol bozuktur, haberiniz olsun.

'Gidebilir miyiz?' diye sordum. Sıcak azalıyordu, üzgün değildim, ama geri dönmek zordu.

'Dağ kaydı, diye devam etti, az önceki genç çocuk. Kahverengi beyaz yollu bir bornoz giymişti, zayıftı, tatlı ve akıllı bir yüzü vardı. 'Askerler uğraşıyorlar ama, bugün yol açılmaz,' dedi.

'Aslında geceyi Zagora'da geçirmeliydik yol düşündüğümünden daha uzun bir zaman aldı. Ben de bundan korkuyordum,' derken, Bay Hobbs yüzüme utanarak baktı. İçin için eğleniyordum. Acaba benimle uzlaşmak istediğini hissedeceğimden mi korkuyor, diye düşündüm.

'Belki iyi olurdu. 'Karınız merak etmese...' diye mırıldandım.

Onayladı. 'Gece onu yalnız bırakmak istemem. En kötü zamanları geceye rastlıyor. Uyanınca da korkuyor.'

Çocuğa teşekkür ettik, İngilizcesinden ötürü kutladık ve arabaya yürüdük. Verdiği bilgiye karşılık bir şey armağan etsemiydik diye düşündüm, ama çocuk çok onurlu görünüyordu.

'Karınız çok hasta mı?' diye sordum birden.

'Sandığından çok,' derken ikircikliydi. 'Bu konu üzerinde konuşmuyoruz. Umudu olması önemli.'

'Ben böyle düşünmüyorum,' diye karşılık verdim. Yemeğimizden kalanları topladı. Boş şişeyi bardakları ve peynir kâğıtlarını arabanın arkasındaki bir kutuya koydu. Sıcaktan sersemlemiştim, şarap da biraz başımı döndürmüştü. 'Gerçekten, başka türlü düşünüyorum. İnsan ölümle yüz yüz gelebilmelidir. Bu çöl köyünün ortasında, güneşin altında dikilerek tutkuyla bağırdım.

'Hâlâ çok gençsin,' dedi. Tantanalı bir sözdü ama, nedense ikircikli bir tavırla söyledi. Elime dokundu: 'Başına güneş geçcek,' dedi. 'İnsan güneşin ne kadar yakıcı olduğunu hemen anlamaz. Arabaya girsen iyi olur.'

Başka bir şey daha söylecek gibi geldi; ne var ki devam etmedi. Belki söylemeye dili varmıyordu, belki evliliğinin özel bir mesele olduğu kanısındaydı. Buysa beni rahatsız etti. Arabayı hareket ettirirken: 'Bana ne anlatıyordunuz, on yıl önce ne olmuştu? Böyle davranışınız iyi sonuç verdi mi?' gibi soruları, sıralayınca; katı, alaylı bir sesle karşılık verdim:

'Oh! Hem de nasıl...'

Alçak gönüllü bir dürüstlikle: 'Lütfen kızmayın, deyince birden üzüldüm. Bir dakika durdu, sonra konuşmasını sürdürdü 'Bilirsiniz, bizim kuşak böyle konuları başkalarıyla tartışmaya alışık değildir. Ben bunu yenileyici buluyorum.'

Kızdığımı belirtmek istemedim. Gerçekten, iyi gitti. Şimdi de artık birbirimize alıştık, birbirimizin hayatında yer alan birer eşyayız!'

'Bu da bir tavır değil mi? Yani birlikte gerçekten mutlusunuz demek istiyorum.' Bu konuya çok önem vermiyormuş gibi kaygıyla konuşuyordu. Ne iyi adam

diye düşündüm. 'Elbette' diye devam etti! Şimdiki evliliklerin daha değişik yönleri var. Bugünlerde insanların evliliklerine bir yön verdiklerini biliyorum. Bizim alıştığımız, birçok şeye dikkat etmiyorlar bile. Sözgeleşi, sadık kalmak gibi... Daha başka şeyler de var doğal olarak...'

Elleri direksiyonda hafifçe titriyordu. Richard olsa, 'pis moruk,' derdi. Nedense, sadık kalmayı kabul etmek utanç verecek kadar eskimiş bir şey görünmekteydi. Şimdi cinselliğin toplumsal açıdan tutucu olduğu düşüncesindeyiz. Diktatörce davranışların ve birçok sakat noktanın nedeni, insanın kendini baskı altına almasıdır. Bu elbette doğru olabilir. 'Sanırım, artık yalnızca fiziğin önemli olduğuna inanamayız,' dedim.

'Öyleyse nedir önemli olan? İçten bir araştırma amacıyla soruyorum.'

Güldü. Böyle gözüpük bir konuşmaya katıldığı duygusu onu sevindiriyor gibiydi. Bir zamanlar çok çekici bir adam olsa gerekti. Sonra oirden aklıma Adam geldi. Belki o da benim için böyle düşünmüştü.

'Yalnız kalmamak sanırım. Birbirini tutmak,' dedim, 'Siz de başka şeyler söyleyebilirsiniz.'

Bundan fazla söyleyecek bir şeyim yok ki diye düşündüm. Edilgin bir kişiydim, bir ince dal gibi akıntıda sürüklenip durmuştum. Bu gidişe dur diyebilir miydim? Bir neden olmadan nasıl denebilirdi ki?.. Richard bana hiç bir ortam hazırlamamıştı. İnsanın dünyaya bir tür izin gibi göstereceği bir özü, bir nedeni olması mı gerekir kurtuluşu için?

'Evlenme sizce nedir' diye sordum.

Omuzlarını silkti.

'Çocuk sahibi olmak mı?'

'Ara sıra, içinde yabancıların yaşaması için bir

ev kurduğumu düşünürüm. Sadece bir babaydım, bir kocaydım. Kendi durumumda bir kişinin hak ettiği kadar vardım.' Gülümsedi. 'Artık geçti bu düşünceler. Şimdi hayatımdan hoşnutum, torunlarımı da çok seviyorum.'

'Acıklı konuşuyorsunuz.'

'Öyle mi sanırım herkes ara sıra özgür olmak, çıkıp dünyayı dolaşmak ister. Çoğu kişi arzular bunu.'

'Benim de böyle şeyler hissettiğim olur,' dedim öfkeyle. 'Erkeklerle kadınlar arasında pek fazla değişiklik yoktur.'

'Yaşasın değişiklik,' dedi ve öyle bir sevinçle güldü ki, ben de bu aptalca şakaya gülümsemeden edemedim. Zavallı karısını, yıllardır ağır bir yük gibi sürüklemekteydi. Ondan uzakta, kendini bir okul çocuğu gibi hissediyordu her halde O da zavallı, yaşlı bir adam diye düşündüm. Tam bu sırada kendine göre cüretli bir bakışla! 'Bu benim için büyük bir fırsat' dedi. 'Her zaman başıma gelen şey değil, böyle genç çekici bir kadınla gezmek' diyerek elini dizime koydu. Ben de elimi onunkinin üzerine koydum ve çekmedim.

'Shaw'ın oyunlarından birinde bir fıkra vardır. Sanırım, doktor'un ikilemi'nde. Genç bir adam, büyükanesine sevginin dertlerinden ne zaman kurtulacağını sormuş, kadın bilmediğini söylemiş. 'Elimi sıktı ve bana baktı. 'Mutsuzsun, değil mi?' dedi. 'Seni mutlu etmek isterdim.' Bunu öyle tatlı ve ince tavırla söyledi ki, içimdeki gülme isteğinden utandım. Gerçekten de, az önce babam yaşında diye düşünüyordum. Babam elbette çok yaşlı değildi. Eğer hâlâ sağsa, Bay Hobbs'un yaşında olmalıydı. 'Kaç yaşındasınız?' diye sormak istedim, ne var ki anlamayıp kırılabilirdi. Hiç babam aklıma gelmemişti. Bilmeden onunla karşıla-

şabilirdim. Şu anda böyle bir şey olabilmış gibi geldi bana. Gülmemek için kendimi zor tutuyordum.

Dişlerimi sıktım. Sesim titriyordu. 'Bugün çok mutluyum. Sizinle olmak beni oyaladı,' dedim.

'Ne kadar tatlısın, böyle konuşuyorsun benimle! Tatlı, güzel ve iyisin,' derken sesi boğuklaşmıştı. Parmaklarımız birbirine kenetlendi. 'Dik yolda bir dönemece girdik. Tekerlekler acı bir ses çıkararak döndü ve uçurumun tam başında durduk. Altımızda toprak kayıyordu. Acımasız, karanlık dağları gördüm. Yükseklikten korkarım. 'Tanrı aşkına!' diye bağırdım: 'Ellerinizi direksiyondan ayırmayın.'

Elini dizimden çekti. Dönemeci geçtik. Paniğim yatışmıştı. 'Ügünüm,' dedim. 'Birden çok korktum.'

Bir dakika hiç bir şey söylemedi. Sonra katı bir tavırla: 'Korkarım sizi gücendirdim.' dedi.

'Ne kadar da eski bir sözcük,' diye güldüm.

'Ben yaşlı bir adamım, 'diye karşılık verdi.' Eski sözcükler kullanırım.'

Yüzündeki dokunaklı ifadeye dayanamadım. 'Çok yaşlı değilsiniz' dedim. 'Kesinlikle sizi yaşlı bir adam olarak düşünemiyorum. Acı bakış hâlâ yerli yerindeydi. Beni üzerek istediğini söyletiyordu: 'Aslında' dedim yüksek sesle: 'gerçekten bilmek istiyorsanız, sizi çok çekici bir adam olarak gördüğümü söyleyebilirim.' dedim.

Elizabeth işte böyle iyi bir kadındır. Kimseyi kırmaya dayanamaz.

BAYAN Hobbs otelin terasında bir şezlongda ayaklarını uzatmış yatıyordu. Bournemouth kıyısında dinlenen şişman bir kadın. Bir dergiyle de yelpazelenmekteydi.

‘Aman ne güzel. Daha dönmezsiniz diyorduk.’

‘Yarı yola kadar gittik. İlerde yol kapalıydı, toprak kayması mı ne bir şey varmış. Richard sizinle ilgilendi mi?’

‘Beni dansa götürdüler. İlgi çekiciydi ama, biraz da gülünçtü. Danstan çok, sallanma ve garip şarkılarla dolu bir şey. Yemeği birlikte yedik, konuştuk. Sonra onlar dinlenmeye çıktılar.’

Odamıza çıktım. Richard uyuyordur diye kapıyı yavaşça açtım.

Flora, yatmaktaydı yatakta, örtüler bacaklarına dolanmış. Kollarını başının altında kavuşturmuş, ak göğüsleri... Su sesi geliyor duştan, Richard anlayamadığım bir şey söyledi, Flora güldü. başını ondan yana çevirdi, küçük göğüsleri oynuyor. Kapıyı kapadım ve koridorda yürüdüm. Bacaklarım uykudaymışım gibiydi. Acılı bir boşluk içindeydim. Merdivenlerden indim terasa çıktım. ‘Richard derin uykuda,’ dedim, ‘Uyandırmak istemedim.’

‘Güzel bir çay iç,’ dedi bayan Hobbs. ‘Keselerin içinde yapıyorlar adına da fil çayı diyorlar ama. Tuhaf, değil mi?’

Bir kokteyl partideki gibi yüzüme abartmalı bir

gölümseme kondurdum. Bayan Hobbs'un yanına oturdum ve terastan görünenlere baktım. Bir servi gördüm, çiçekli bir bitki sarılmıştı gövdesine, sonra ötelerde kızıl tepeler. Ağaçlar, kızıl tepeler ve sineklerin vızıldamaları.

'Çay şöyle, baba!' dedi Bayan Hobbs.

Bay Hobbs bana merakla bakmaktaydı. 'Çay ister misiniz?'

'İyi olur.'

Kızarıyordum. Bütün bedenim yanan bir kızılıktı. Mezardaki bir insan gibi, evde saklanıyor gibi eminim. Yalnız düşlerde yaşayan biri gibi. Bu daha önce olmuştu, bir düşte. Daha mı değişikti?

Yüzleri kaygılıydı. 'Eğer biraz dinlenirsen iyi gelir,' diyordu Bayan Hobbs, 'Bozuk gibisin. Bir tuhaf değil mi baba?'

'Yok, iyiyim şimdi,' dedim.

Kafam bir sesle doluydu. Yüksek, etkiyleyici sanki çölden dalgalar halinde terasa gelmekte olan bir ses...

'Bayılacak!' dedi Bayan Hobbs.

Gözlerimi kapadım, baygınlığın soğuk dalgalarıyla mücadele ediyordum, dalgalar beni buzların arasına attıktan sonra çekilmekteydiler, beni uyuşmuş bırakıyorlardı kızıl ufka karşı..

Bay Hobbs koluma girmişti. 'Sizi odanıza çıkaracağım,' dedi. Beni hiç bir ağırlığım yokmuş gibi kaldırdı. Kendimi ağırlıksız hissediyordum, bir balerin kadar hafıftım. Karşımda Bay Hobbs'un eğilmiş, kaygılı yüzü bir görünüp bir yitmekteydi. Eli dirseğimin altındaydı.

Buyurucu bir sesle: 'Gel benimle şimdi,' dedi.

Beni terastan çıkardı, panjurlu yemek odasına girdik. Karanlık barda hasır sandalyeler vardı, birine

bir asker yayılmış horluyordu. 'Ne olur bir dakika otu-
rayım,' diye yalvardım.

'Doğru yukarı çıksak daha iyi olur. Yatmaya ihti-
yacın var. Sizi odanıza çıkaracağım.'

'Burada otursam daha iyi olur. Çok yorgunum.
Lütfen.'

'Öyleyse en iyisi yatmanızdır!' Kollarını belime
doladı. 'Ben de sizinle geleceğim, bir şeyiniz kalma-
yacak. Biraz gayret etseniz, sonra uzanır rahatınıza ba-
karsınız.'

İnce görünüşüne karşın çok güçlüydü. Kol adaleleri
kaskatıydı. Eğilip, kendimi çekerek karşı durdum. Bir
eliyle merdiven parmaklığını yakaladı.

Yalvarıyordum. 'Yukarı çıkmak istemiyorum. Hiç
gereği yok. Gerçekten artık iyiyim.'

Ona yaslandım. Başımı göğsüne dayayıp ağlayabi-
lirdim.

'Sahi mi?' Beni merdivenlerin dibinde bir sandal-
yeye oturttu ve başımda durarak incelemeye başladı.
'Güneşten oldu. Çok sıcak geldi size, hep güneşten.
Benim daha dikkatli olmam gerekirdi.' Gülümsedi ve
çenesi gerildi. 'Biliyorsunuz sorumluluk duyarım. Ama
gerçekten burada oturmak istiyorsanız gidip kocanızı
getireceğim. Sizin oda numaranız on dokuzdu, değil
mi?'

'Hayır.' Serin karanlıkta patlayan gülünç bir ses.
Asker bir horultuyla uyandı, kafasını uzatarak bize
merakla baktı. Kendimi gülümsemeye zorladım. Bir ya-
kıyı kaldırmak gibi bir şey oldu. 'Richard iyi değil,'
dedim, 'Uyuması gerek. O pis dizanteri bir türlü yaka-
sını bırakmadı, elden ayaktan düşürdü zavallıyı.'

Bay Hobbs'un kabaca olmayan tatsız bir ifadesi
vardı. 'Yazık ama sanırım onu getirmem gerekirdi.'

Başkalarını çok düşünüyorsun. Elizabeth, kendini daha çok düşünmelisin.'

Bu durumu sezmekteki başarısızlığımın utancı ve dehşetiyle doluydum. Çünkü bunu biliyordum aslında. Yalnız bilmiyor gibi davranıyordum. Her şeyi olmasını istediğim gibi görmek kolayıma geliyordu. Olayları olduğu gibi görmekten kaçmaktaydım. Kendimi yalanların yıkıntı haline gelmiş kafesine tutsak etmiştim, çünkü yeniden başlayacak güçten yoksundum. Gölün genişliğinde yalnızca titremekteydim. Şimdiyse kötü bir olay, her şeyi yerle bir etmişti. Benim hapis-hanemin zaten sallanmakta olan duvarlarını yıkıp geçmişti. Hâlâ yıkıntının dibinde gözlerim kapalı oturuyordum, kırık parmaklıkların güvenliğinde...

Güldüm. 'Burada yanıldığınızı biliyorsunuz. Ben her zaman kendimi düşünürüm. Hem şu anda özellikle bencilim, çünkü istediğim, Richard'ın ortalığı gürültüye vermemesi. Telâşcıdır bilirsiniz. Ben de terasa çıkıp çayımı içemem... Gerçekten iyilik etmek istiyorsanız burada kalmama engel olmayın.'

'İyi ya..' dedi yumuşayarak, 'oturun biraz..' Durumun sertliği içinde bir yumuşama olanağı bulduğu için sevinmiş gibiydi.

Terasa döndük. Eli kolumdaydı. Böyle bir şey olmuyor, bu bir düş diye düşündüm. Sonra, bırak dedim, ille de yalan söylemek istiyorsan başkalarına sakla, bari kendi kendine yalan atmayı bırak.

Bayan Hobbs'a gülümsedim. Pişkinlikle: 'İşte çaya yetiştim,' dedim.

Bay Hobbs çayları koyarken sandalyeye bitkin, güçsüz kendimi bıraktım. Günün, yolun, sıcaklığın, eriyen peynirin, vahadaki çocukların üzerine konuştu. Doğuştan hastabakıcıydı. Hastalarını rahat ettiren, hafif konularla zihinlerini dertlerinden uzaklaştıran.. Bu

yılların geliştirdiği bir alışkanlık mıydı yoksa hep böyle miydi, karısını zamansız battallaştıran, başkalarıyla hep tedirgin ilişkiler içinde olan bir adam..? Bunu hiç bilemeyecektim. Benim için bu durumda, bu davranış biçimiyle vardı.

‘Ortalığı böyle karıştırdığım için kendimi çok aptal hissediyorum.’ dedim.

İlgiyle bana yöneldiler. Onların yanında kendimi ana kucagında bir çocuk kadar rahat, emin hissediyordum. Bayan Hobbs: ‘Alışık olmayan için bu sıcak tehlikelidir.’ dedi. ‘Atlas’ı geçsek çok sevineceğim. Yarın gidiyoruz değil mi, baba?’

Bay Hobbs doğruladı. İyice sıcak basmadan gitmek üzerine düz bir sesle konuştu ve karısına Marekeş’de soğuk hava tesisatı olan bir otelde kalacakları sözünü verdi.

‘Keşke ben de gelseydim,’ dedim. Flora’nın hatırı için birkaç gün daha burada kalacaktık. Londra Ekonomi Okulundan bir profesörle bu bölgede çeşitli ailelere gidecekti. Yaşadığım zaman beni arkadan vuruyormuş gibi geldi bana. Hobbsların beni ana baba gibi koruduklarını düşünmüştüm ama, bu ilgi aldatıcıydı.

‘Niye gitmiyorsunuz öyleyse?’

Flora’nın kitabını ve profesörün tanıştırmalarını anlattım.

‘Ama her halde, eğer sıcak çok dokunursa kocan kalmak istemez...’ dedi Bayan Hobbs, şaşkın bir görünüşü vardı. İnsanın karısının rahatı başta gelmeliydi onca. ‘Hepsi bir yana, Bayan Dove kendi yoluna gidebilir, değil mi? Eminim, böyle hastayken bir yana atılmayı istemezsin.’

Bay Hobbs ona gülümsedi. ‘Başkalarının işlerine pek karışmasan canım...’

İkarı koca birbirlerine bakıştılar.

Bayan Hobs belli bir kızgınlıkla: 'Ben sadece Elizabeth'i düşünüyordum.' dedi.

Sonunda onlar yukarı çıkınca terasta yalnız kalabildim. Neşeyle gülerek: 'Çok tembelim,' diye mırıldandım.

Sandalyede uzanmış bekliyordum. Terasa bir sürü gelen giden oluyordu. Başımı çevirmeyi göze alamıyordum. Kaslarım acımaya başlıyordu. Birisi masanın üzerine bir İngiliz pazar gazetesi bırakmıştı. İki kez baştan başa okudum, Bir generalin seri halinde anıları, iki önde giden romancının yeni kitapları üzerine hayal kırıklığı belirten bir eleştiri. Hava biraz serinlemişti. Uyku sersemiydim. Güneş çölün üzerinde bir portakal çiçeği gibi açılmıştı. Bahçedeki serviler kararıyordu.

Richard terasa geldi. Mavi bir gömlek vardı, üzerinde, boynuna koyu kırmızı bir eşarp takmıştı. 'Döndün, ha! Niçin yukarı çıkmadın? Merak ettim.'

'Ben de şimdi sana geliyordum. Biz döneli çok olmadı.'

'Biraz bozuk gibisin.'

'İnan, bir şeyim yok.'

'Niçin romanlardaki kişiler gibi konuşuyorsun?'

'Ben mi? Romanlardaki kişiler gerçek kişiler gibi konuşmalıdırlar bazen.'

'Boş ver, bu ah vah etmelere.'

Yanıma oturdu. Korkunç iyi görünüyordu.

'Çok iyisin. Gününü nasıl geçirdin?' dedim.

Yüzü batmakta olan güneşe çevrili azarlar gibi kaşlarını çatı. 'İnsafa gel,' gülümsedi, 'seni özledim.'

'Ooo.'

'Sevindiğini söylemen gerekirdi.'

'Sevindim.'

'Öyle mi?' gibilerden baktı. Sonra sessizlik büyüdü ve gökyüzünü kapladı.

'Niçin benimle konuşmuyorsun?' dedim.

Şaşırmış göründü. 'Konuşuyorum ya.' Esinlenmek için çevresine bakındı. 'Ne güzel bir gün batımı.'

'Göz kamaştırıcı.'

İçini çekti. 'Amma da aptalca sözcük.'

'Niçin?'

'Bilmiyor musun?' Konuşmak için çaba harcıyordu. 'Yirminci yüzyılda erkek düşkünü kadınlar göz kamaştırıcıdır. On sekizinci yüzyılda da kibar fahişeler.'

'Sadece hafif kadınlar mı göz kamaştırıcı olurlar demek istiyorsun?'

'Hafif kadınlar mı? Yok canım. Dinsel giysiler de var. Altın işlenmiş mor üst başlar...'

'Ama gün batımları olamaz, değil mi?' Flora'nın terasa geldiğini gördüm. Güldüm ve zevkten kendimden geçmiş bir durumda elimi koltuğun kenarına vurdum. 'Ah, sevgili Richard, aptal olan sensin.'

Flora az ötede durarak: 'Şaka mı bu?' dedi. Sakin ve dinlenmiş görünüyordu, ak giysisiyle, boynundaki altın zincir iyi gitmişti. 'Sade' ve 'Hafif'sözcükleri ağızımdan kaçmasın istedim, kendimi ele vermekten korkuyordum.

'Pek sayılmaz.' Richard ayağa kalktı ve ayağına kramp girmiş gibi bir süre dengesini bulmaya çalıştı.

'Yorgunluktan sinirli oldum,' diyerek Flora'ya gülümsedim. Yüzüm bozuluyordu belki. 'Olağanüstü bir gün geçirdim diyebilirim,' diye bağırdım. Pirinç bir gong gibi güldüm.

Richard'ın kaygılı bakışı beni kendime getirdi. 'Kendimi toplamalıyım,' dedim içimden. Bunu hatırla. Şimdi biraz kendimi suçlu hissediyorum çünkü Richard benim için kaygılandı.

Düşündüm: Eğer Bay Hobbs erken geldiğimizi söylerse Richard anlayacak. Biz birbirimizi biliriz.

'Anlatsana bize,' dedi Flora. Alçak bir sandalyeye neşeyle oturdu. Ufak tefek, toplu ve temizdi, yanında kendimi koca kalçalı, pis toz toprak içinde bir köylü gibi hissettim. Flora başını tatlı bir biçimde eğerek 'Richard!' dedi: 'Eminim zavallı Liz'e içki iyi gelecek.'

Hiç kimse bana Liz demez. Hiç kimse. Nasıl o söyleyebiliyor? İçimde büyük bir öfkenin kabardığını hissettim. Kocamla yattı diye bana Liz diyebileceğini mi sanıyor ne?

'Önce gidip üstümü değiştireyim.' İçimi çekerek koltuktan kalktım. 'Gerçekten dökülüyorum.' Kocaman bacaklarım ağrıyordu. Yuvarlanır gibi yürüdüm, hem de gülümsemekteydim.

Flora: 'Sana içki hazırlayacağız,' dedi ve kara gözlüğünü taktı. Kara gözlüğü, ak giysisi, altın zinciriyile oturup gökyüzüne baktı. 'Ne görkemli bir güneş batışı.'

'Görkemli biraz duygusal bir sözcük değil mi?' dedim.

Yemek salonundan gülümseyerek, boynum bükülmüş, dişlerimin arasından mırıldanarak geçtim. Barda Bay Hobbs'un bana baktığını gördüm: Beni işleri karıştırdı mı sanıyor yoksa diye düşündüm. Ona doğru yürüdüm ve 'Lütfen, Richard'a erken döndüğümüzü söylemeyin,' dedim. Biraz kaygılı,-ben de dedim ki-ap-talca ama-henüz döndük, şimdi oturdum ben..'

'Elbette.' Karanlık barda çok daha genç görünüyordu, ince, mert yüzü gülümsemekte..

'Sonra ona hastalandığımı söyleyecek olsaydım, niye uyandırmadım diye bana kızacaktı..' Şeker iste-

yen küçük bir kız gibi çocuksu bir sesle konuşuyordum.

'Ben size söylemiştim böyle düşüneneğini değil mi? Üzülmeyin. Tek sözcük söylemem.'

'Karinize açıklayacak mısınız?'

'O anlar. Kocaların ne olduğunu bilir.'

İşbirlikçiler gibi birbirimize gülümsedik. Durumu çok iyi yönettiğimi hissettim.

Onu iyi ayarladın, değil mi? Yatak odasında yüksek sesle konuşuyordum. Aynaya bakarak ağzımı garipten biçimlere soktum. Şaşkın, gülünç, korkunç bir ifade. Trajik bir değerli hava.. Her şey bir hayal düzeyinde gibiydi. Bir pantomimdeymiş gibi aynadaki yansıma sırtımda sırtımda: 'Şimdi yemeğe inmen gerek şekerim,' dedim. 'Oyun önemli.'

Giyisileri çıkarıp bir yığın halinde odanın ortasına attım. Karnımda bir ağırlık vardı. bu duygudan başka bedenim bomboştu. Ben -ya da başka bir şey-Bu boş bedende dolaşıyor, onu kurutuyor, kumaşlarla kaplıyor, saçını tarıyor, yüzünü boyuyor, sevecenlikle sol gözünün altındaki yeni bir kırışığı inceliyordu. Bir ayna aldım, kaşımı çatarak çizgiyi derinleştirdim ve dikkatle incelemeye başladım. Kapıda bir tıkırtı duyunca aynayı suçluluk duygusuyla cebime kaydırdım.

'Girin.'

Flora kapıyı açtı. 'İyi misin? Yukarı bir şey almaya çıktım, bir bakayım dedim.. Biraz rahatsızsın gibi geldi bize.'

Neyi almaya gelmişti ki? Küpesi mi düşmüştü yatağın altına? Pantolonunu mu unutmuştu? Nereye baktığını izledim. Herkesin birtakım kuşkuları olabilir, hele bu durumda.. Ama o bana sadece basit bir ilgiyle bakıyordu. Yoksa ben düşün mü gördüm diye düşündüm.

Belki beni konuşmuşlardı. Richard: 'Anladı mı

merak ediyorum. Bana bir şey demedi ama.. Sen gidip bir konuşsan iyi olur, anlarız bakalım!..' demişti.

Bu tam Richard'a uygun bir tutumdur. Başkalarını -genellikle beni elbette- pis işlerde kullanmaktan hoşlanır. Biçimsiz bir telefon konuşması mı yapılacak, haftada dört saat gelen bahçıvana kuşkonmaz yatağını berbat ettiği mi söylenecek, Tom'un öğretmeniyle kırık aldığı aritmetik dersi üzerine mi konuşulacak, gelsin Elizabeth...

Zavallı Flora. 'Hayır,' dedim. 'Gerçekten. Sadece biraz yorgunum.'

'İyi, aşağıya inecek misin? Richard yemek için tizleniyor.'

Gülümsüyordu, ne var ki biraz şaşırılmış gibiydi. Öğreneceksin kızım, diye düşündüm.

'Şimdi ineceğim aşağıya.'

'Bekleyim mi seni?'

'Hayır. Gecikmem zaten. İster bekleyin ister yiyin, benim için önemi yok. Acıkmadım. Birinci yemeğe de yetişemem.'

'Olur.'

Bir iki dakika ne yapacağını kararlaştırır gibi durakladı, belki bana öyle geldi. Sonra gülümsedi, bezgince elini salladı ve gitti. Yatağın üzerine bir bavul koydum ve içine giysilerimi atmaya başladım. Giysilerimin, Richard pantolonlarını yerleştirirken anlamasın diye yarısını aldım, ama çamaşırlarımın hepsini aldım. Çünkü benim çekmeceme bakmazdı. Bavul ağzına kadar dolunca kendimi kararlı ve soğukkanlı hissetmeme karşın ellerimin titrediğini fark ettim. Ya da kararlı ve soğukkanlı olduğumu sanmaktaydım. Kapağı kapadım, kilitledim, bavulu duvarın önüne koydum.' Karşısına başka bir bavul koydum, boş bir bavul, sonra birden bir çocuk kitabındaki eski bir hikâyeye aklıma gel-

di. Cromwell'in adamları bir şövalyeyi aramak için evine gidiyorlardı. Adam bir pencerenin içine saklanmış, karısı üstüne, uyuyan çocuklarını yerleştirmiş. Küçük çocuğun renkli bir resmi de vardı. Lüle lüle saçlı, dantel yakalı bir çocuk... Bu hikâyenin hiç bir şeyle ilgisi yok diye düşündüm ama, ölüm gününe kadar hatırlayacağım gine de. Belki o zaman unuturum. Neydi bu hikâyede önemli olan? Yemeğe indim.

ON ALTINCI BÖLÜM

HEPİMİZ çok içtik. Richard bardakları doldurmayı kimselere bırakmadı. Bu işe çok meraklıydı. Bay Hobbs gibi. Garson gibi.. Flora çok güldü. Yan dişlerinden biri altın dolguydu. Onu kendi yaptığı bir şakaya başını arkaya atmış gülerken görür gibiyim, o altın dişi karanlık bir mağaradaki bir hazineymişçesine parlamaktaydı.

Yemekten sonra yapmaya değer bir şey bulamadık. Yatmaya gittik. Öyle yorgundum ki dişlerimi bile fırçalayamadım. Richard banyoya girdi, ışık gözümü rahatsız edince ben de yüzükoyun yatıp başımı yas-tıkların arasına soktum.

Uyandığımda ortalık karanlıktı. Terlemiştim, hem de sersem gibiydim. Yatağın kenarına oturdum, dünya başıma yıkılıyordu sanki. Kalkıp pencereye doğru yürüdüm. Mavi gece yıldızlarla doluydu, bir yerlerde bir köpek düzenli olarak havlamaktaydı. İçimde büyük bir üzüntü vardı, acıyan bomboş bir oyuk.

Richard: 'Ne oluyor? Uyuyamıyor musun?' dedi.
'Ne kadar zamandır sürüyor?'

'Ne?'

'Ne kadar zamandır sürüyor?'

'Ne üzerine konuştuğunu bilmiyorum?' Sözler uy-kulu bir tonla söylenmekteydi ama, pencereden gelen ışıktaki gözlerinin açık olduğunu, beni izlediğini görebiliyordum. Boğulur gibi oldum. Deliyim diye düşündüm, durmadan derin soluk almaya çalıştım.

Umutla sordu: 'Hasta mısın yoksa?'

'Keşke olsaydım.' Hiç bir şey hissetmemekten daha iyiydi her halde. Sonra hasta olsaydım yerimi başka biri alırdı ben de bunu sürdürmek zorunda kalmazdım. Serin döşemeye inleyerek düştüğünü görüyordum sanki. **Elizabeth bir şeyi tartışacak durumda değildi, dinlenmeye ve dinginliğe ihtiyacı var.** Eğer soluğumu yeterince tutabilseydim bayılabılırdım. Bu, okulda top oynamaktan kurtulmak için baş vurduğum bir çareydi. Odaya bakarak dimdik, sessiz duruyordum, geceliğimin içinde suçlayan bir simge gibiydim.

Richard derin bir iç çekişten sonra, 'İyi', dedi, 'Nasıl öğrendin?'

'Yukarı çıktım. Biz dörtte geldik. Sana yalan söyledim.'

'Oh! Oh! Anlıyorum..' Sesinde hafif bir sıkıntı vardı. 'Şey mi.. Yani.. demek istiyorum ki biz...'

'Sen o zaman banyodaydın.'

'Oh!'

İkimiz de korkulu bir sessizlik içindeydik, uzun süre o durumda kaldık Richard yatakta oturuyor ben de pencerenin yanında dikiliyorum, rollerini unutmuş sanatçılar gibi birbirimize çaresizce bakmaktayız.

Richard alçak sesle: 'Üzgünüm' dedi. Gene sessizlik. İnliyordu. 'Oh, Tanrım. Ne diyebilirim? Bilmem bir şeyi değiştirir mi ama, tasarlamadık bunları inan. Öyle oluveren bir şeydi işte. Yemekte çok içmiştik de.. Yerli şarap aldatıyor insanı.' Sesine kendinden emin, biraz da küstahça bir hava gelmişti, 'Sadece bir şişe içtik.'

'Sana az değil mi?'

Gene bir iç çekiş, sanki tünelde rüzgâr çıkmış!.. 'Nereden bileyim senin yediden önce geleceğini.'

'Ne bileyim benim yararına gösteriyi sürdüreceğini.'

'İyi. İyi.' Yataktan fırlayıp bir şişe maden suyu açtı. Şişeyi göğsüne bastırmış odanın ortasında duruyordu. 'Bak, hiç bir şey değil bu. Yemekte o şarabı içtik, sonra da yukarı şöyle bir uyku kestirmeye çıktık...'

'Birlikte mi?'

Karşılık vermedi.

'Kibarlık etmek zorunda değilsin, bırak Tanrı aşkına.' dedim. 'Yapılacak akla uygun davranış onun odasına gitmektir. Ne var ki ben de geri dönmüş bulundum.'

İstemeyerek söylendi: 'O buraya geldi. Ben uykuya dalmak üzereydim. Aspirin istedi.'

'Ya!'

'Başı ağrıyormuş.'

'Yazık. İyileşti mi bari?'

'Kapa çeneni.'

'Niye kapatacak mışım?'

'Hayır. Bunun bir nedeni yok.'

'İyi ya.' Kendimi kötü hissetmeye başladım. 'Bilmem gereken bazı şeyler olduğunu anlamıyor musun?' dedim.

'Sor öyleyse.. Durma.' Yatağın kenarına oturmuş yavaş yavaş maden suyu içiyordu. Çenesini oğuştararak: 'Ah, hiç iyi değilim,' diye mırıldandı.

'Yazık.' Gerçekten üzülmüştüm. Dizanteri geçirmişti. Tatildeydi. Bu geziye ihtiyacı vardı. Kendini aşırı yoran çalışkan bir adamdı. Kendini 'bağımsız hissetmeyi' özlemekteydi, belki de geziden çok, üzerinde durduğu buydu.

'Önemi yok. Benim nasıl olduğumun önemi yok.'

Öyle. Amacım 'senin üzüntünü kullanmak değildi.' Bana bakarak gülümsedi.

'İyi.' Onu sevip sevmediğini sormak istiyordum ama, sözcük beni rahatsız ediyordu. 'Bu ilk miydi?'

'Evet.'

'Bu gezide demek istemiyorum. Başka zamanlar da... Daha önceleri...'

Bir şey söylemedi.

'Lütfen söyle bana. Kızmamaya çalışacağım.'

'Kızsan da aldırmam. Oh, onu demek istemedim. Benim demek istediğim, yani senin önem verdiklerine değer veririm diyorum...'

'Ben seni rahatlatmak için önem veremem.'

'Hayır. Ama gene de önemsiyorsun, değil mi?'

'Evet.'

'Niçin?'

'Niçin?' Birden bana dik dik bakmaya başladı. 'Hepsi bir yana beni istemiyorsun, öyle değil mi? Yıllar var ki istemiyorsun.'

'Bunda benim suçum yoktu.'

'Senin suçun var demedim. Ama bu bir gerçektir. Değil mi?'

'Belki bu durumu daha da kötüleştiriyor. Kendimi suçlu hissediyorum.'

'Senin bu kendini suçlamalarından, göz yaşlarından sıkıldım. Sanki bu mu erdemlilik? Yoksa sence öyle mi?'

'Bilmiyorum. Hayır, değil elbette. Üzgünüm.'

'Neye yarar ki?'

'Ne kadar zamandır sürüyor? Daha başından sorum. Bana karşılık vermedin.'

'Çetele mi istiyorsun? Kaç kez diye ha?'

'Hayır. Lütfen. Sadece bilmek istiyorum. Londra'da oturduğumuzda mı?'

'Hayır.'

'Lütfen bana gerçeği söyle. Şu anda yalana dayanamam.'

'Sana söyledim. Hoşuna gitmediyse başkasını bulalım.'

'Oliver doğmadan önce mi?'

'Belki de... Senin kadınlığınla ilgili durumu kesinlikle hatırlamıyorum.'

'Nerede?'

'Soruya bak. Arabanın arkasında. Parklarda, açıklık yerlerde. Onun evinde. Başka?'

'Ne kadar zaman sürdü?'

'On sekiz ay. İki yıl. Bir ben değildim biliyorsun. Anlaman gereken, Flora'nın böyle ilişkilere pek önem vermediği..'

'Yani cinselliği erkekler gibi mi kabul ediyor?'

'Sana nasıl geliyorsa.. Ama öyle cinsellik delis falan değildir. Bu sadece... Evet bir konuşmayı sürdürmek gibi bir şey.'

'Erkeğin egemen olduğu toplumlarda erkekle akıllıca konuşma hakkına sahip olanlar sadece sert kadınlardır,' dedim.

'O sert değildir ki...'

'Ona hiç para vermedin mi yani?'

'Orospuluk etme.'

'İyi, onu yemeklere götürdün, içkiler daha bilmem neler.. O ara biz para sıkıntısı içindeydik.'

'Flora her zaman kendi parasını vermiştir.'

'Her zaman ha, erkek gibi!'

Yavaş, tehlikeli bir havada konuşuyordu. Bazı akşamlar ufak bir para harcadığım olurdu. Seni çıkar sam bundan ucuza gelmezdi. O zaman bütün parayı benim vermem gerekirdi, değil mi? Ama sen benimle hiç çıkmazdın değil mi?'

'Hep partiye götürmek isterdin. Partilerden nefret ettiğimi bilirdin.'

'Ama sensiz sıkılmamın önemi yoktu, değil mi?'

'Ne iş. Koskoca adamdın. Sen hiç beni düşündün mü sanki?'

'Çoğu zaman.'

'Flora'yla konuştun mu benden?'

'Belki bir iki kez konuşmuşumdur. Mutsuzdum. Dedi ki -belki seni eğlendirir- mesele benim kadınsı bir erkek olmamdaymış, bundan ötürü beni bütünleyecek erkeksi bir kadına ihtiyacım varmış.'

'Ben kadınsı bir kadın mıyım?'

'Mesele bu ya.'

'Ne çekilmez bir yük.'

'Olabilir. O zamanlar gençtik.'

'Sonraları. On sekiz ay sonra ne oldu?'

'Gene evlendi, sanırım.'

'Sanıyorsun!..'

'Dove'la evlendi.'

'Nasıldı bu evliliği sence?'

'En önemlisi kendini kurtarmasıydı. Mutlu olmasını istiyordum. Mutlu bir hayatı olmadı biliyorsun.'

'İlişkiniz sürmekte miydi?'

Bana baktı. Gün ağarıyordu. Yüzü hafifçe sakallı ve yorgundu.

Yüksek sesle konuştum. 'O zamandan beri onunla sevişmekte misin? Dove'la evlenmeden öncelerinden beri, hep sürdü mü ilişkiniz?'

'Kopuk kopuk.'

'Ne demek bu?'

Kızdı. 'Ne dediysem o. Zaman zaman karşılaştık. Sık değil, ara sıra. Bazen seviştik, bazen sevişmedik.' Yüzü kızardı, bağıırıyordu 'Bakma bana öyle saf

saf. Sen acı çekmedin. Oysa çekmen gerekirdi. Yeni biriyle ilişki kurmakla bir değildir bu.'

'Sana gülmüştür.'

'Benden nefret ediyorsun, değil mi?'

'Hayır.'

'Elbette ediyorsun. Hakkın da var.'

'Kimsenin kimseden nefret etmeye hakkı yoktur.'

'Doğru-yanlış... Sen aptalsın, seni Allahın belası, aptalca dürüstsün o kadar. Ne olduğunu biliyor musun? Evli bir bakiresin sen. Bunu böylece saklaman, kendini eksiksiz tutman doğrusu şaşılacak şey, olağanüstü...'

'Senden nefret ediyorum,' dedim. 'Senden nefret ediyorum. Tiksiniyorum senden, beni hasta ettin, hasta...' Ona yöneldim, arka üstü yatmış kendini korumak için dizlerini dikmişti. Saçını çekerek 'Geber!' diye bağırdım.

Birisi duvarı vurmaya başladı. Bu aptalca durumda donup kaldım. Çirkin bir ses gırtlaktan gelen sözcükleri ardarda sıralıyordu.

'Ne dedi?'

'Bilmem.' İkimiz de fısıltıyla konuşuyorduk. Richard doğruldu.

'Alman. Hani şu şortlu adam. Yemekte yanımdaki masada oturuyordu.'

'Ne kadar kötü. Richard.'

'Ne var?'

'Ne kadar çirkin.' Yüreğim taş gibiydi. Düşündüm: 'Şimdi nasıl Flora'nın yüzüne bakacağım? Yarın nasıl yüzüne bakacağız adamın?' dedim.

Richard fısıldadı. Ama gene de sesindeki yırtıcı anlam belli oluyordu, 'Büyü artık. Önemi yok. Kırkına geldin hâlâ yeni yetme davranışları içindesin.'

'Çok güzel. Bunları duymak senden gerçekten'

çok güzel.' Thurber'in resimlerindeki bir kadın gibi yatağın kenarına ilişmişim. 'Bırak bana kabadayılık etmeyi, anladın mı? Bazen kendimi saldırıya uğramış gibi hissediyorum. Willy ne dedi biliyor musun? Hâlâ Richard sana zorbalık ediyor mu? dedi.'

Şaşırmıştı, sordu: 'Kim Willy?'

'Önemi yok. Ah, hiç iyi değilim..' İnleyerek yatağa uzandım.

Bana sarıldı. 'Sevgilim, tatlım. Çok üzgünüm. Bütün suç bende. Çok üzgünüm.'

Ağlamaya başladı. Numara gibiydi ama. Taşlaşmışım.

'Ben yürüyüşe çıkıyorum.' dedim.

Pijamasının cebine elini sokup bir mendil arandı. Burnunu çekti. 'Benim de gelmemi ister miydin?'

'Hayır.'

Elime dokundu. 'Olur böyle şeyler. Sadece bizim başımıza gelmedi 'ya. Artık hayatımızın ortasına geldik, bundan sonra ne yapacağız? Her şey öyle çabuk geçiyor ki, olanları akla vurmak çok zor. Ne var ki bir denememiz gerek. Neden söz ettiğimi biliyor musun?'

'Ben de böyle düşünüyorum.' Ağlamak istiyordum ama, hiç bir şey hissetmiyordum, yalnız genel bir üzüntü. Bütün bu acı ve zayıflık sanki kafa tasımın küçük bir bölümündeydi, keskin bir vuruş hepsini silip süpürmeye yetecekti. Ölüm her şeyi bitirir, sıkılmanın ne gereği var ki?

'Bitkin görünüyorsun,' dedim. 'Uyumaya çalış.'

OTELİN yolu yukarda kaleye doğru kıvrılırdı. Yıldızlar kaybolmaya yüz tutmuş, çölü pembemsi bir ışık kaplamıştı, sonunda köpekler de susmuşlardı. Siperin altında birkaç kişi bir arada dinleniyorlardı. Ben

geçerken yerlerinden bile kıpırdamadılar. Çakıl yolda ayakkabılarımın çıkardığı sestten başka çevrede tek ses yoktu. Durduğumda sessizlik oluyordu. Sessizlik ve boşluk, her şeyin içinde de dışında da. Her şey durmuştu.

Sipere yaslandım. Hava çok kuruydu, yanaklarım yandı. Sabahın erken saatları güzel ve sessizdi, kendimi çok yorgun hissediyordum. Bu güzel dünya için çok ağır, kaba... Richard'ı sevmem gerekirdi. Bu üzüntüyü, siniri yumuşatmanın başka yolu yoktu. Davranışlar yumuşatamazdı bunu, sadece sevgi ve ölüm. Ama ölüm daha kolaydı. Düşündüm: Erkeklerin savaş gitmesinin nedeni bu.

İçimde yıllardır gevşemek şöyle dursun büsbütün çözülmez duruma gelen bir düğüm vardı. Bunu açıklamanın birçok yolları vardı: Artık insanlar üzerine çok şey biliyoruz, onların akıllarını saatlar gibi alıp inceliyoruz. Ne var ki, bunun bir şeyi değiştirdiği yok. Benim zihnim de bedenim gibi soğuktu, soğuk ve içtensiz. Sen hiç bir şeye değmezsün diye düşündüm, niye ölmüyorsun ki?

Saf havada bir motor sesi duyuldu. Eğilince otelin merdivenlerini görebildim. Orda toz, kum içinde Hobbs'ların arabaları duruyordu. Hamal eşyalarını çıkarıyordu. Bayan Hobbs merdivenlerden indi, üzerinde mavi bir giysi vardı, çantası hasırdı. Beyaz çizgili şapkasıyla banliyo parklarında bavling oynayan kadınlara benziyordu. Şişmanların ağır adımlarıyla arabalarına doğru yürüdü. Her adımını sanki bir dinsel törendeymişçesine büyük bir ciddiyetle atmaktaydı.

Bay Hobbs başını kaldırıp sipere baktı. Soluğumu tuttum. Ölemedim, sevemedim, ama koşabildim. Tan-

rı'yla bir anlaşılmaya girdim. Eğer Bay Hobbs elini salarsa diye düşündüm ne yapacağımı bileceğim. Bay Hobbs bana bakıyordu. Karar bir kıl payına kalmıştı.

Kolunu kaldırdı ben de gülümseyerek onlara koştum.

RİCHARD'LA kalmaya karar verdiğine çok sevindim,' dedi Lilian teyzem.

O iş şimdi çoktan unutulmuştu, Tom'un ilkokul son sınıftaki takım kaptanı giysisiyle çekilmiş fotoğrafları gibi bir şey olmuştu. Ne var ki, Lilian teyzem ölüyordu, zaman kavramını yitirmişti.

'Başka türlü zor olurdu, değil mi?'

Sesimi alçalttım ve gülümsedim, hasta odası için fazla parlak, neşeli bir gülümseme...

Hafifçe göğüs geçirdi. Yoruldu diye düşündüm. Oysa belki de verdiğim karşılığın onu düş kırıklığına uğrattığını o an düşünememiştim. Onu sevdiğimi söyleyeceğimi mi umuyordu?

Beğenmeyerek: 'Kolay, kullanışlı' dedi.

Gözlerini kapadı. Gözkapakları kelebek kanadı gibiydi, ak ve kâğıt görünümlü... Bir tutam ak saç kalmış başında, çite dolanmış kuzu tüyleri sanki.. Kapalı gözleriyle gören ölü sanabilirdi. Hiç kimsesi yoktu. Ne kocası, ne sevgilisi, ne çocuğu, sadece ben... Kuru, saydam elini alıp tuttum.

'Kullanışlı,' diye yineledi.

'Sevgili Lilian teyze,' dedim, 'o demeye gelir. Boşanma karışık iştir.'

Arkadaşlarımızın ikisi yeni boşanmışlardı, biri ikinci bir evliliğe hazırlanıyordu. Bütün bu dertler arasında Richard ve ben dost ağır rollerimizi oynadık. Biz eskimiş, güvenlik içinde bir çifttik, kitaplarımız, viskimiz, kaloriferli evimiz.. Bu ayrılışların hikâyeleri-

ni sigaralar ve akıllıca öğütler sunarak dinlerdik. Sonra oturum bitince de özel yargılamamız başlardı. Biz yıpranmış dinleyicilere, sorumlulukların yanı sıra giden bu kendini yiyip bitirmeler, bu kendini ordan oraya çarpmalar gülünç gelirdi. Çünkü olup olacağı bir doyumsuz ilişkinin yerine daha da doyumsuz bir başkasını koymaktan öte neydi ki? Bir doyumsuz ilişkiyi bitirmek için bunca dolambaçlı, ama gene içtenlikle mutsuz çabalama sonunda öncekinden beş beter bir ikinci belâya girmek.. Öncekinden iyi olamazdı büyük bir olasılıkla, çünkü taraflar bu kez eskisinden daha kırıncı kişiler olacaktı. İlişki de doğallıkla daha çabuk yıpranacaktı. Birinci evlilikte sürüklenen kusurlar ikincide dayanılmaz duruma gelecekti: Söz gelişi aldatma diyelim, boşanmadan önce hafif bir sarsıntı yapar en çoğu, o kadar. Ama sonraları olsa dayanılmaz biçimde etkiler ilişkileri. Zayıf tarafı doğru dan ezer. Güçlünün de savunma yeteneği azalır, hem, diye, başlarımızı akıllıca sallayıp gülerek konuşurduk, artık alay konusu olmayı göze almadan iki kötü koca dan yakınılmaz da... Sonra ikinci bir başarısızlıkta ne dostların öncekinde eksik olmayan yardımları görülür ne de kırgın ana babaların...

Çocuklar, elbette daha büyük bir güçlük yaratırlar. Tutsaklık işi hep her konuda rahatsızlıkta at başı gider. Richard'ın babası ki, adam tam anlamıyla ince likli davranışları olan biriymiş, anasının boşanmasına sesini çıkarmamış. Richard'ı düzenli olarak gezmeye çıkarırmış, onlar da o aralar 'John amca'yla oturmak- taymışlar. Yalnız babası, Nonni'yi hiç görmek istemezmiş. Nonni'nin de onu görmeye hiç niyeti yokmuş ya, oysa Richard bunun duygudan yoksunlukla suçlanma- ması için uydurduğu boş bir karşı durma olduğunu söyler dururmuş. Richard'ı parka götürür, ama onu

görecek bir yerde durmasına karşın kendisi ortada görünmezmiş. Yalnız başına beklemek zorunda kaldığı süreyi korkunç diye nitelendirirdi Richard. Babası gelip de her zamanki gibi 'Seni küçük şen çekirge,' diyene kadar zıplar sıçrar rahatlamak için olanca sesiyle bağırmış. Önce bir parkı baştan başa dolaşırlar sonra da bir kahveye girerler, babası kahvesini içer, Richard da dondurmasını yemiş. Kahveden çıkınca havuzun başına giderler, bu kez babası cebinden bir gazete çıkarır, kayık yapmaya koyulurmuş.

'Olağanüstü,' derdi Richard bu kayıklar için. 'Böyle şeyler yapma yeteneği vardı. Pek başka bir şeye yoktu ama... Uyduruk değil, gerçek kayıklardı bunlar. Yaparken onu izlemekten hoşlanırdım. Öyle çabuk yapardı ki, nasıl becerdiğini hiç anlayamazdınız. Ne var ki sıkılırdım ya da sadece büyümüştüm Gerçeğini isterdim artık, söyleyemezdim, o da anlamazdı. Ama bu onun suçu değildi, insan bir çocuğu ayda bir kez görürse, böyle şeylerden anlamaz. Yani böyle davranışlar beklenmemeli ondan. Ama sonunda bu pis kâğıt kayıklardan nefret ettiğimi hatırlıyorum, havuzun kokusundan da nefret ediyordum. Durgun suda köpek pislikleri! Bir sürü köpekli yaşlı kadın vardı. Ben babamı beklerken gelir benimle konuşurlardı, o canavar hayvanları da bacaklarımı koklardı. Korktuğum falan yoktu, hiç sanmıyorum ama avaz avaz bağıırırdım, onlar da 'Zavallı yavrucağ, o savruk anan nerelerde?' diye söylenirlerdi. Annem o zaman şöyle bir görünür, babamın geldiğini görünce gene ortadan kaybolurdu. Artık bu iş çok zor ve sıkıcı olmaya başlamıştı. Ben yedi yaşımıdayken babam Avustralya'ya gitti. Ama biz bu olaydan daha önceleri de parka gitmemeye başlamıştık. Çünkü hatırlıyorum, babam bana kartlar gönderirdi: Gülünç şeyler, şişman kadınlar, benzeri şey-

ler. Ne var ki ülkeden ayrıldıktan sonra kartların arkası kesildi. Bu arada yeniden evlenmişti belki de kesin bir ayrılışın en iyisi olduğunu düşünüyordu. Ama ben kartları özledim, uzun süre belki gene gelir diye beklediğimi hatırlıyorum...'

Richard bu kez çocukluğu üzerine epey konuşmuştu. Belki durumumdan kaygılanıyor beni biraz olsun iyileştirmek istiyordu. Belki de gerçekten kendini kandırmaya ihtiyacı vardı. Ben kandırıldığımı biliyordum.

'Tom'la, Oliver'le nasıl başa çıkacağız?' diye sordum Lilian teyzeme, ölüm yatağında bile...

Gözlerini açtı.

'Kit.' dedi. 'Kit'e ne olacak?'

'Sen onun için merak etme bir tanem. Ben bakacağım ona.'

'Ölmemeliydim,' dedi Lilian teyzem.

Sonra hiç konuşmadı. Bilincini kaybetmişti artık. Yanakları kızarmıştı, kısa kısa soluk alıyordu. Yatağı ıslattı. Bitişik evde oturan hemşire çarşafını değiştirmeme yardım etti. Ak bacakları öyle incelmışti ki çocuk bacağından ayırt edilir yeri kalmamıştı. Kuş gibiydi. Hemşire, 'İnsan alıştığını sanır ama hiç de alışmaz,' dedi. 'Bırakalım artık, yüreciğini rahatsız etmeyelim.'

Ölürken hemşire ağzına ayna tuttu ve ağlamaya başladı. Lilian teyzemin okulunda öğrenciydi bir zamanlar. 'Bambaşka bir kadındı,' dedi, 'Katıydı ama onunla her zaman nerede olduğunuzu bilirdiniz,' Tek göz yaşı döken, ardından anısına bir şeyler söyleyen oydu. Kit teyzem, 'Lilian'ın Roma'ya gittiğini, bundan ötürü ona kızdığını, çünkü kendisini götürmediğini' söylüyordu. 'Roma'ya gitmenin hayatımın tutkusu olduğunu bilirdi, Lilian teyzen.'

Bu gerçek miydi, ortak hayatlarında böyle bir kızgınlığın çekirdeği var mıydı, bunu hiç bilemeyeceğim. Kit teyzem bir daha bundan söz etmedi, kardeşi üzerine de çok az konuştu. Olayı izleyen ilk yıllarda birkaç kez bana şaşkın şaşkın bakarak: 'Lillian'ın treni ne zaman geliyor?' diye sormuştu. Ya da 'Gideli epey oldu, alışveriş yapıyordur her halde, değil mi?' derdi ara sıra. Ama hepsi bu kadar.

'Kit teyzemi eve götürdüm. Ev yeterince büyüktü -eğer Kit teyzemle Nonni'yi alacak bir ev varsa... Giriş katında karşı karşıya odalarda kalıyorlardı, geceleri Kit teyzemin odasını Nonni'yi rahatsız etmesin diye kilitliyorduk.

Teyzemin bakımı kolaydı, bir şişe sofa şarabıyla bir paket sigara onu mutlu etmeye yetiyordu, ayıkken çocuklara piyano çalar, okuldaki özel konusundan söz ederdi, böyle konuşurken kafası çok iyi çalışırdı, bir de ara sıra Lilian teyzemin hayatta olduğunu sanması olmasaydı.. Tom'la Oliver ona bayılırlardı, küçük bir ocuk gibi davranırlardı ona, onun annesiymişler gibi... Eğer Nonni'nin 'Bizi bu sigarayla yataklarımızda yakacak.' diye bağırmaları olmasaydı hiç bir derdi yoktu. Nonni ondan nefret ederdi, korkarak sanırım, odasının kapısından bakar, 'Pis, pis,' derdi, 'domuz ahırđ sanki..' Aslında oda pis değildi yalnız eski gazetelerle kğitlerle falan doluydu.

Nonni Richard'a -bana söylemeyi göze alamazdı- onu bir bakım evine göndermenin daha akıllıca olduğunu söylemişti. 'Elizabeth kendini yıpratıyor' gerekçesi, tutundukları tek daldı. Richard'ın benim adıma kaygılandığını sanıyorsam da, aslında annesiyle tavırları zdeşti. Hiç kabullenmezdi ama, Kit Teyzemin eski sabahlığıyla ortada dolaşması onu rahatsız ediyordu. Arkadaşlarımızın onu görmelerini de istemez-

di. 'Onun için bir şey değişmez ki,' diye görüşünü savunurdu. 'Çoğu zaman nerede olduğunu bizim kim olduğumuzu bilmiyor. Sonra çok sağlıklı, yıllarca yaşayabilir. Bu böyle süremez, dahası onu bir bebek gibi yıkayıp giydireceğin zamanlar da gelebilir...'

O zaman çoktan gelmişti, Richard'dan saklamıştım ama... Öğleden sonraları Nonni uyurken teyzemi yıkar, uzun saçlarını örerdim.

'Birinin ona bakması gerek. Niçin bu ben olmayayım? En azından onu seviyorum ve bir zamanlar nasıl olduğunu hatırlıyorum. Bazı Yaşlı Evler'i çok iyidir, ama öyle olmayanları da vardır. İyilerin de hep öyle kalacağını ileri süremezsin. Çok yaşlı var.'

'Biliyorum. Sen çok iyisin, bunu da biliyorum. Ama Tanrı aşkına Elizabeth, yüz yaşına kadar yaşayabilir. Biz o zaman altmış beş yaşımıza geleceğiz.'

Birden allak bullak olurdu, sanki yaşlılık üzerine son hız, tren gibi geliyormuşçasına... Yapmayı tasarladığı bir çok şey vardı. Aslında o bir tasarı ve kuram adamıydı. Bir tekne kiralayıp çocuklarla Akdeniz'i gezecektik. Anadolu'da bir ev alacaktık, on şilinle gün geçirip yabanıl domuz avlayacağınız yerler vardı oralarda... Tekneden ve Türkiye'de bir evden daha çekici geliyordu bu ona. Ölmeden önce şöyle bir uzanıp bir şeylere değmek isteğindeydi. Onu anlamayan bir yabancıymışım gibi bana baktı. 'Hayatında bir şeyler yapmak istemiyor musun?'

Öfkeden donakalmıştım, 'Lillian teyzeme söz verdim.'

'Neyi bağışlatmaya çalışıyorsun?' dedi Richard.

BAY HOBBS tepede arabayı durdurdu ve inip yürüdü. 'Korkarım doğa çağırıyor,' diye de bu davranışını açıkladı. Böyle bir ihtiyaç duyduğundan belli belirsiz utanmıştı, bunu geçiştirmek istiyormuş gibi çevik, genç bir yürüyüşle gözden kayboldu.

Bayan Hobbs'la tepenin en yüksek yerini gösteren taşta oturduk. Araba az ötemizde kapıları açık duruyordu, kanatlarını açmış bir ağustos böceği gibi... İlerde gölgeli dağlar, mor, ulu dorukları sanki gökyüzüne sokulmuş.

Bayan Hobbs şapkasını çıkarmış, başına şifon bir eşarp dolamıştı. Saçını da bir tokayla tutturup iyice gerdiğinden görünüşü bir sivrisinek ağını andırıyordu. Çekinerek bana baktı ve elimi tuttu. 'Zorla içeri sokmak istemediğimi biliyorsun canım...'

Onlara, Richard'a artık bir gün bile sıcağa dayanamayacağımı söylediğimi, onun da kendileriyle istersem gidebileceğimi belirttiğini söylemiştim. Ayrılrken hiç bir güçlkle karşılaşmamıştım. Odaya girdiğimde Richard ağzı açık, derin bir uykuya dalmıştı. Bir not çiziktirip kaçtım. Belki de Hobbslar nasıl olup da bavulumu bu kadar çabuk topladığıma şaşıtlar ama, bunu hiç belli etmediler. Benim de onlarla gel-meme kıvanmış göründüler ve nedenini sormadılar. Şimdiye kadar...

'Bazen birisiyle konuşmak iyi olur..' dedi Bayan Hobbs.

'Biliyorum. Ama konuşacak bir şey yok ki..'

O an şuna inandım. Richard'ı seviyordum. Şimdi burada değildi, benden sevgimi göstermemi istemiyordu yani onu sevdiğimi kabul edebilirdim. Belki bu çok basitti. Belki bana özgürlüğümü verdiği için onu seviyordum. Tepedeki bu taşın üzerinde otururken bir dinginlik hissettim. Tatlı, serin havada barış ve mutluluk içindeydim.

'Ben ortalık karıştırıcı yaşlı kadının biriyim.' Bana rahatça kabul edilmiş bir suçluluk duygusuyla baktı, gülümsemedim, küçük, yumuşak elini sıktım. 'Gene de insan bazı şeylere dikkat etmekten kendini alamıyor değil mi? Özellikle birine ilgin varsa. Bizim de sana çok içten bir ilgimiz var, biliyorsun. Bu, sıradan bir başkalarının işine karışma değil.'

Kapa çeneni, diye sessizce yalvardım. Az sonra da 'kaçmak bir şeyi çözümülemaz ki' gibilerden bir şey söyleyecekti, bense böyle bir şey duymak istemiyordum, çünkü bana çözmüşüm gibi geliyordu. Sanki bir deneme tüneline girmişim de öbür uçtan daha güçlü, daha bütün olarak çıkmışım. Neyi çözmüştüm ki? Hayatımın meselesini mi, ölümümün bilmecesini mi? Bu uykusuz bir geceden ve çok içkiden sonra gelen metafizik bir iyimserlikten başka bir şey değildi. Bütününüyle saçmaydı, gerçek eyleme girmenin bilinen, basit sonucuydu, bir karar vermek insana kendiliğinden bir güçlülük duygusu, bir iyi olduğu duygusu verir. Bunun söylendiğini duymak istemiyordum.

'Elbette,' dedi Bayan Hobbs, ilerdeki dereye bakarak; 'bir kadının yapacağı en iyi şey kaçmaktır. Bu erkeklerin akıllarını başlarına getirir.' Birden gülümsemedi, uzun zamandır unutulmuş bir güldürücü olayı hatırlamış gibi: 'Bay Hobbs da gençliğinde az değildi,' dedi ağırbaşlı bir tavırla sonra...

Otelin yüksek duvarlı bir bahçesi ve yüzme ha-

vuzu vardı. İnsanlar çevresine mayışmış ayıbalıkları gibi yayılmışlardı. Çok pahalı bir oteldi. Ne var ki, Hobbslar, beni Richard'la kalmayı kararlaştırdığımız ucuz otele bırakmadılar.

'Siz bizim konuğumuzsunuz. Bu da bizim beğenimiz canım,' diyordu Bay Hobbs.

Bayan Hobbs bir su arabasının yanında fotoğrafını çektirmişti. Orada terden sıkıntı içinde, göğüsleri korsasından taşmış, gülümseyerek durmuş poz vermişti. Üzerinde şifon giysiyi Marekeş'de haşmetli bir yelkenli gibi dolaşıyordu. Açık pembe yelkenleri şişiyor, bana ayağının ağrıdığını söylemesine karşın kocası ona baktığında gururla gülümsüyordu. 'Ah, bu korkunç nasırlar canım, sanki bıçak üzerinde yürüyorum.' demişti bana oysa.. Koluna girdim o da öz kızımıymışım gibi bana yaslanmıştı. Bay Hobbs da bizi birlikte görmekten hoşnut  rkamızdan geliyordu.

Onlarla olmak benim de hoşuma gidiyordu. Onların yanında kendimi genç hissediyordum, sanki önümde hayatım uzanıyordu..

Richard'ın geldiğinde beni bulacağını umdu u otele gittik. Bakalım gelmiş miydi? Ona nerede olduğunu bildiren bir not bıraktım. Bayan Hobbs, 'Artık kaygılanacak bir şey kalmadı. Kendini bırakıp rahatça eğlenebilirsin canım,' dedi.

Ertesi gün dayanılmaz bir sıcak vardı. Bayan Hobbs bitkin görünüyordu. O le yemeğinden sonr n Bay Hobbs onu yukarı, odalarına götürdü, biraz dinlenmesi için... Bedenim sünger gibi olana kadar havuzda y zdu m. Sonra da biraz uyumak istiyordum, o uzun sandalyelerden birinde, ama gölge yerler bile öyle sıcaktı ki derim yandı.

Odama  ıktım ve Bay Hobbs'u orada bekler buldum.

'Balkondan sizi izliyordum,' dedi sanki bir açıklamamış gibi.

İpek bir robdöşambr giymişti, koyu renk üzerine kırmızı, mor, yeşil desenler.. Boynuna da ak bir eşarp bağlamıştı. Eşarba dokundu, elleri titriyordu.

Böyle bir şey hiç ummuyordum. Bu sıradan bir görüşmeymiş gibi davranayım dedim.

'Öyle güzel yüzdüm ki.' dedim. 'Gerçekten göz kamaştırıcı. Kimse yoktu, herkes uykudaydı.'

Hiç bir şey söylemeden sadece bana bakıyordu.

'Oda güzel değil mi? Görüntü olağanüstü, göz kamaştırıcı. Ben de bu sözcüğü yıpratıyorum artık değil mi?' Yapmacık bir gülümsemeyle ona baktım, ama onun gülümsediği yoktu. 'Gelin bir bakın,' diye gönlünü almaya çalıştım. Çok katı görünüyordu. Şaşırtıcı doğrusu.

Birden içimde ona bir acıma duydum. Pencereye yürüdüm, elimi tuttu.

Geldi. Bana dokunmadı ama, öylece durmuş, 'göz kamaştırıcı' görüntüye gözünü dikmiş bakıyordu. Yutkunurken boynundaki çıkıntı kıpırdıyordu. Yaşlı bir adamın ak eşarpla saklı boynu. Düşündüm: Tanrı aşkına ahmak, salak köpek bunun sana ne kazandıracığını ummaktasın? Kendini ne sanıyorsun sen?

Elini sırtıma koydu. 'Ben aptal, yaşlı bir adamım,' dedi.

Bir yabancıydı. İlk adını bile bilmiyordum. Bayan Hobbs ona sadece 'Baba' der başka bir şey söylemezdi. Ben biraz zor söyledim ona böyle bir şey. Bu düşünceler beni güldürdü. Yarı istek yarı acımayla ona döndüm. Beni ağızımdan öptü.

Titreyerek: 'Benim de böyle düşlerim vardı,' diye fısıldadı. Ne var ki bir an içinde gözleri güvenli bir ifadeyle parladı. Yeniden bana sarıldığında hiç de si-

nirli ve ne yapacağını bilmeyen bir durumda değildi. O zaman Bayan Hobbs'un 'Gençliğinde pek yamandı bizim Bay Hobbs.' demesi aklıma geldi, gülmek için kendimi zor tuttum.

Aslında gülünç olan -eğer ortada bir gülünç durum varsa- bendim. Ne içtenlikle, şakınmadan bedeni sunan bir kadındım ne de o bana böyle biriymişim gibi davrandı. Belki buna şaşmam da saçmaydı ya da bu tür kuralları yıllardır ilk kez kırmanın şaşkınlığı içindeydim -orda burda incitilmekten nefret etmiştim- işte bu yasakların önemsenmediğini -görmek benim için şaşırtıcıydı. En umulmadık olan da -kendi açım- dan- bu yasakların çiğnendiğine aldırış etmememdi.

Hiç bende böyle büyük bir dönüşüm olmamıştı. Eğer bu davranışta böyle heyecanların olduğunu bilseydim, son zamanlarda daha uyanık bir tavır alabilirdim. Hâlâ konunun içinde değildim, hâlâ kendime dışardan bakıyordum. Ne var ki bu bakışta alışık olduğumdan daha çok hoşnutluk, buna karşılık daha az sıkıntı vardı.

Bittiğinde üzüldüm. Onun yanında, elim bedeninde uzanırken acaba gene -hem de ne zaman?- sevişecek miyiz diye düşündüğümü hatırlıyorum. Lahitteymiş gibi bacakları çapraz durmaktaydı.

Bir genç adamı öptüğümü hatırlıyorum -çocuktuk aslında, ne genç adamı- bir köy kilisesinin org çalınan üst bölümünde... Tepedeki pencerelerden bulanık bir ışık gelmekteydi. William değil. William'dan önce. Sadece öpüşürdük, ikimiz de çok gençtik, ama onu William'dan çok sevmiştim. Richard'dan da, herkesten de... Kilise avlusunda elele yürürken burjuva toplumunun bozuklukları üzerinde konuşurduk. Yazık oldu, boşa gitti diye düşündüm. Gün ışığında yürümüş, düğün çiçekleriyle kaplı kırlarda sevişmiş olabilirdik.

Kalan, arada belki karşılaşıp, birbirimizin çocuklarını beğendiğimizi belirtmekti.. Düşündüm: Gerçek olan sadece düşler öyleyse... Yüreğim çiçek gibi açıldı görkemli bir hüznle tomurcuklanarak... Ben karanlığa dalmakta olan yaşlı bir kadındım.

Uyuyan bir gölgeydim. Başka bir gölge beni alnımdan öptü, serin bir suyla üzerimi örttü. Karanlık bir denizde yalpalayan bir kayıkta uzanmaktayım. Olağanüstü bir dinginlik, bir yumuşaklık...

Biri bağıırıyordu. Batıp çıkan biri gibi gene suyun yüzüne çıktım, bir daha yükseldim. Ciğerlerim patlayarak gene suyun üstüne çıkmaya çalıştım. Oda, o odaydı. Sıcak, ılık, sürünen perdelerden süzülen gün ışığı... Tavanda yansıyan loş ışık. Yataktayım, bir örtüye sarınmışım, yalnız ağırlı bir uykuda. Birden karşımdaki kapı açıldı: Bulanık.

Bu beni şaşırttı. Açık kapının ötesindeki karanlık koridoru, orada durup bir masayı, üzerindeki piring kaptaki dumanlı çiçekleri görebiliyordum.

Birisi bağırdı. İnsan sesinden çok yükselen bir hayvan çığırışıydı.

Yataktan sendeleyerek kalktım, pahalı otelin bütün konuklarına verilen ak bornozu giydim. Kuşağını bağladım, koridora yöneldim. Kafam ve parmaklarım şişmişti sanki, bacaklarım titriyordu.

Hobbslarla odalarımız karşı karşıyaydı. Onların kapısı açıktı. Mavna gibi çift yataklı koca bir odada kalıyorlardı. Sesler odanın bir ucundaki banyodan geliyordu. Oraya gideyim derken sendeledim, başparmağım bir şeye çarpıp sıyrıldı.

Bay Hobbs küvetin yanında diz çökmüştü. Küvet kan dolu gibiydi. Bay Hobbs'un kolları omuzlarına kadar kanlı suyun içindeydi. Birden kendini arkaya çe-

kince Bayan Hobbs'un başı ve göğsü pembemsi sudan dışarı fırladı. Göğüsleri yayılmıştı.

Bay Hobbs'un yanına diz çöktüm. Sanki yer ayaklarımın altından kayıyordu. Ağzıma safra geldi. Kollarımı uzattım. Su, bornozumun yakasını ıslattı. Kadının bedeni kaygandı, balık gibiydi. Haydi! diye bağırdım. Birlikte onu kaldırdık. Denizden çıkmış bir şeydi sanki: Bir canavar, bir deniz aygırı ya da bir denizaltı. Suları bir denizaltı gibi yarıyordu. Kocaman, ağır kalçaları sabunlu suları çevreye sıçratıyordu. Karnında bir jilet duruyordu!

Bacaklarını bıraktım ve elimi suya sokup tıkaçı arandım. Su gürültüyle boşaldı. Gene ağzıma safra gelmişti, öğürdüm.

Bayan Hobbs'un başı kocasının omzuna doğru bükülmüştü. Saçlarının uçları kocasının işlemeli robdöşambrındaydı.

Su akarken küçük bir girdap oluşmuştu. Dizlerimin üzerinde kalkarken gırtlığımdan elimde olmadan bir ses çıktı, ağırlı kadınlar böyle haykırırlardı ancak.. Yere bir havlu yaydım ve gene diz çöktüm. Bu hareketleri hep acıyla yapıyordum. 'Onu dümdüz uzat,' dedim.

Kan kulaklarımda ötüyordu. Küvet bütününüle kuyunca jileti gördüm. Onun morarmış kaba etlerini tutmuştum. Parmaklarım etin arasına kayınca içimde bir bulantı hissettim. Birden tarifsiz bir korku benliğimi kapladı.

Bay Hobbs soluyordu. Yüzü koyu şarap rengini almıştı. Küvetin kenarında sendeledik. Bedeni kayıyor, düşüyordu. Onu beşik gibi yaptığım kollarımın üzerine aldım.

'Başına dikkat et.'

Havlunun üzerinde uzanıyordu. Odanın duvarları

bir daralıyor bir genişliyordu. Onun öldüğünü biliyordum.

Bay Hobbs üzerine eğilmiş bir Müslüman gibi dua ediyordu. Sonra kendini onun üzerine attı. Korkunç bir an, acaba ölülere istek mi duyuyor diye düşündüm, ama ağzından soluk vermeye çalışıyordu. Hayat öpücüğü. Öldüğünü bilmiyor mu ki?

Ben nereden biliyordum?

Küvetten jileti aldım. Şimdi üzerinde kan yoktu, sadece arkasında pembemsi bir leke.

Neresini kesmişti? Bileklerini mi? Boğazını mı? Hiç bir iz yoktu üzerinde.

Bay Hobbs 'Doktor,' diye soludu, yüzü tanınmayacak haldeydi.

Eğer karısını öldürdüyse şimdi düşüncesi değişmiş olmalı. Bunu nasıl düşünebildim -hem de neredeyse gülerek- yatak odasına girerken geldi bu düşünce aklıma. Telefon artık bir mavna değil bir tabut olan yatağın yanındaydı. Yatağa oturuyordum ki üzerimden akan sularla ıslattığımı fark ettim. Elimde alıcı dikildim. Bir ses Fransızca karşılık verdi.

'Çabuk gelin,' dedim. 'Oh! vite, viens vite. Madame est.. est.' Morue diye düşündüm. 'Ölüyor,' dedim. 'Morte.'

Gene banyoya girdim. Ata biner gibi ölünün üzerine oturmuş, yüzünü tokatlıyordu. Ölü yüzde tokat izlerini gördüm.

'Yapmayın yapmayın!' diye bağırdım. Bana baktı. Yüzü peynir gibi nemliydi. Plajda bir çocuğu hatırladım. Bir adam onu başaşağı çevirmiş, arkasını yumrukluyordu. Çocuğun ağzından yeşil bir su boşanmıştı. Yosun karışımı.

'Suyu çıkarmamız gerek,' dedim. Onu kadının üstünden çektim. Bayan Hobbs yana kaydı. 'Yardım edin,'

diye fısıldadım. Soluk soluğaydım. Başı bir yanda, kolları başının üzerinde. Evde bir ilkyardım kitabı vardı; küçük, kara bir kitap. Ellerini arkasına bastırdım. Bu bir an sürdü. Bayan Hobbs yerdeydi, ben de bir makina gibi öne arkaya sallanıyordum. Bir yerlerde Bay Hobbs bir şeyler söylüyordu. Mısırla ilgili bir şey söylediğini duyar gibi oldum. Ama bu koşullarda tuhaftı bundan söz etmek. Baharda mısır tarlaları ve onun arkasından sevgi...

'Öldü,' dedi: 'Bırak, öldü!' Bileklerimden tutup beni geri çekti. Ayağa kalktım, bacaklarım titriyordu.

Banyo duvarına yaslanıp ağlamaya başladı.

BUNLARIN olduğuna inanamıyordum. Karartılmış odamda yatıyor, ikide bir banyoya gidiyordum.

‘Her halde hastalanacağım,’ dedim doktor geldiğinde. ‘Bana hastalığın önünü alacak bir şey verebilir misiniz?’

Gene de hastalık, düşünmekten iyiydi. İnsanlar hastalığa saklanırlar. Hayat bir düştür, size de küçük bir rol düşer. Ya gülmesi bol ya da ağlaması. Saçını yolar, yüzünü acıyla buruşturursun. Tuttuğun yas kendi ölümün içindir. Öleceğini biliyorsun, ne var ki ölüm hep rastlantısaldır.

‘Ayağını kesiyormuş,’ dedi doktor. Tombul, gençten bir Fransız’dı. Gergin tenli, kahverengi badem gözlü. Yavaşça, özenle İngilizce konuşuyordu.

‘Ayağını mı?’

‘Yani.. nasırlarını. Parmaklarında nasır varmış da!’

Ayak kolay kanar, bir sürü kan, korkmuştur. Yüreği durdu. Belki de bağırdı, ama hiç kimse gelmedi. Gözlerimi sımsıkı kapadım. Bu olmamalıydı.

‘Şanssızlık işte. Kocasını uyurken bırakmış. Yalnız banyoya girmemeliydi, o koşullarda.’

Bay Hobbs nereye gitmişti ki? Üzerinde robdöşambr vardı. Belki bunu düşünen biri çıkacaktı.

‘Bay Hobbs bana geldi, konuşmaya,’ dedim. ‘Karı dinleniyordu, o da uyuyamamış. Çok bozuktu her halde.’ Neler hissetmekte düşünemiyordum. ‘Birbirlerine çok bağlıydılar,’ dedim.

‘İğne yaptım. Uyuyor.’

Bana baktı. Ne düşünüyordu? İnsanlar ne düşündüklerini belli etmezler. Ama onun yüzünde sadece ağır başlı ve saygılı bir ifade vardı. Ölümün karşısında alınacak bir tavır. Doktorlar ölüme alışıktır. Yatağımın kıyısında oturan bu sessiz genç adama baktım. Elleri dizlerindeydi, gömleğinin ak yakasından boynu kahverengi cilâlı bir sütun gibi uzanıyordu. Ona, beni şaşırtan ve sıkkan bir istek duydum. Ya yüzümden anlaşıldıysa? Son hastalandığımda, banyonun aynasında yüzümü görmüştüm: Apak, terli, saç baş cadı gibi. İçimden neşeli, alaycı bir sesle ‘ne bu hal?’ demiştim. Aptalca sırtarak, yüzümü tuhaf biçimlere soktum. Bana eğildi, yaşlı bir adam gibi, ‘Çok sinirlisiniz, madam! Dinlenmelisiniz.’ dedi.

Ona, ‘Sevişiyorduk, onu biz öldürdük,’ demek istedim. Avutsun diye mi -sizin suçunuz yok, zaten ölecekti- yoksa heyecanlandırmak için mi? Söyleyiveririm korkusuyla boğazım kurumuştı. Birtakım fantezilerim vardı: Birden bağırarak, kalabalık bir caddede, bir kilisede ya da tıklım tıklım bir otobüste. Niçin? Niçin? her şeyi bir noktaya getirdikten sonra bir patlama isteği vardı içimde? Bu cinselliğe bir tepki miydi ya da gençliği sona eren herkes böyle şeyler hisseder mi? Gene hayata karışmaya duyulan bir istek ya da bir şeyler yapabileceğini hissetmek.

Düşündüm: Hepsi bir yana belki de Richard’ın bunun için bıraktım. Çünkü hep birbirine eş karşılıklar veren, işlevleri hiç değişmeyen koşullanmış bir makina olmak istemiyordum. Yoksa kahvaltıda Flora’yı görmeye dayanamadığım için mi ayrıldım ondan? İnsanlar birçok şeyleri saçma nedenlerden ötürü yaparlar. Ya da tembellikten ötürü yapmazlar. Artık hiç kimse sorumlu değil. Hepimiz bir yana dağılmışız.

Düşündüm: Şimdi ne yapacağım? Eve gideyim, bir iş bulayım, Kit teyzemle oturacağımız bir yer bulayım. Peckham'da iyi bir ev sahibi ve bir de oda.

Düşündüm: Bay Hobss'la evlenip, zengin bir adamın sevgilisi de olmak vardı hesapta. Böyle bir şeyi düşünebilmem beni ürküttü. Döndüm, inleyerek yüzümü yastıklara gömdüm.

Elizabeth bitkin, hasta, artık çekecek durumu kalmamış!

Doktor yatıştırıcı bir tavrıyla, 'Kendinizi bırakmaya çalışın. Size uyku ilâcı verdim, şimdi uyursunuz.' dedi.

YİRMİNCİ BÖLÜM

BU KONUDA konuşmaktan nefret ediyorum,' dedi Richard. 'Ama burada kalamazsın artık.'

İkimiz de benim küçük odamın birer köşesine çekilmiş oturuyorduk. Bougainvillea demiryolunun üzerinden kıvrılıyordu. Servi ağaçlarında kuşlar ötüyordu. Richard koyu renk tropikal giysileriyleydi. Dün gece gelmiş, Bay Hobbs'la cenaze törenine gitmişti. Bu sabah erkenden de, Fransız mezarlığına. Bay Hobbs orada olmamı ister mi istemez mi bilemediğimden hastalığımı öne sürerek gitmemiştim. Richard'ın bu davranışımı kınadığını sanıyorum. Ondan ve Bay Hobbs'dan başka kimse yoktu cenaze töreninde, Hobbsların oğullarından biri öğle uçağıyla geliyordu.

'Açıkçası, bizim gücümüz yetmez' dedi Richard. Bu konuya değinmek onu gerçekten sıkıyordu. Bana sigara verirken biraz eli titredi. Richard hiç sigara içmez, benim içmemden de hoşlanmazdı. Ne var ki bu kez gelirken sevdiğim sigaradan bir paket getirmişti, bu inceliğine çok kıvanmıştım. 'Zaten kararlaştırdığımızdan çok zaman geçirdik burada. Onların konukları olduğunu biliyorum, ama bu koşullarda bunu düşünmelerini bekleyemeyiz elbette.'

'Çok mu pahalı?'

'Astronomik.' Suratını astı.

'Öyleyse bir an önce gidelim. Aslında, ben de sen gelene kadar kalacaktım. Onlara da söyledim ya. O ne yapacak?'

'Evine dönecek her halde. Yapacak bir alay şey var, imzalanacak kâğıtlar falan. Neyse tıbbi dikkat gerektiğini belirten doktorunun bir mektubu varmış da, işlemleri kolaylaştırdı bir hayli.'

Richard yapılması gereken işlemleri çok iyi bilir. Bu onun alanıdır. İçini çekti sonra başını salladı. 'Kör şeytan. Çok berbat zavallı.'

Boğazıma bir şey takıldı sanki. 'Kimbilir ne durumdadır. Yalnız ölmesi onu yıkmıştır.'

«Düşünmeye dayanamıyorum. Korkunç bir kazaydı.'

Bu konuşmanın bitmesinden korkuyormuş gibi bana sinirli bir tavırla baktı. Hiç bir şeyden söz etmemiştik: Dün gece otele geldiğinde ilâçlar etkisini gösterene kadar benimle oturmuş, sonra da ben uyumuştum. Ve bu sabah cenaze töreninden beri de ilk kez konuşuyorduk. Bu koşullarda kendi durumumuzu tartışmak çok tatsız geliyordu. Aslında konuşmamak da bir yerde kurtuluştur ya.

'Kendimi çok kötü hissediyorum,' dedim. 'Eğer ben olmasaydım, onun yanında olacaktı.'

'Böyle düşünmeye başlama. Hep bir şeyler olur, her zaman sorumlu biri bulunur.'

'Ama ben kendimi suçluyorum.'

Ona gerçeği söylemek istedim, ama neye yarardı ki? Sadece bana. Düşündüm: Bir tek ucuz olanak var, o da Richard'ın rahatlaması, artık Flora konusunda kendini o kadar suçlamaz. Bu nedenden ötürü onunla konuşmaya kendimi kandırabilirdim. İnsan kendini herhangi bir şeyi yapmaya kandırabilir. Böylece iki yüzlülük olmayacaktı. 'Kendini suçlamanın bir anlamı yok,' dedi Richard. 'Kaza bu. Hep önleyecek biri vardır kazaları. Ama hep başka bir yerdedir o, yemek pişiriyordur, uyuyordur ya da sevişiyordur...'

‘Mutsuz görünüyordu. Son sözleri istemiyerek ağzından kaçmıştı.

Bayan Hobbs ne zaman uyanmıştı? Kocasının nerede olduğunu tahmin etmiş miydi, benimle olabileceğini düşünmüş müydü? Şöyle tatlı, babaca bir konuşma? Onu aramak için dışarı çıkmış olabilirdi, koridoru geçmiş, sonra da kapıyı açıp...

Bunu ilk kez düşünmüştüm.

‘Pek iyi görünmüyorsun,’ dedi Richard. ‘Belki de burada kalman gerek, daha iyi bir yer ne de olsa. Bankaya telgraf çekebilirim.’

‘İyiyim ben. Senin otelin nasıl? Not bıraktım ama odaya bakmadım.’

‘Kötü sayılmaz. Soğuk hava tertibatı yok elbette ama temiz, serin. Geceleri biraz gürültülü oluyor yalnız.’

Düşündüm? Böyle yaşayamam. İstemiyorum. Ölmek daha kolay olur. Ne var ki sahnedeymiş gibiydim: Böyle bir durumda kaldığımı düşünmüş olsaydım işte böyle şeyler hissederdim. Ama işte şimdi olayın içindeydim, gerçekten çok değişikti. Kendimi bitkin ve suçlu hissediyordum, hem de şaşılacak kadar serin kanlıydım. Hiç bir şey, hissetmemem gereken o ürkütücü, sarsıcı çöküntü nerede?

‘Çok trafik var mı?’ dedim.

‘Çok değil. Şişkinlik var o kadar. Konukların gürültüsü..

‘Öyleyse uyumadın.’

‘Hayır. İlâç almak istemedim, çok geçti. Cenaze töreninden ötürü uykusuz kalmayı göze alamadım.’

‘Öyle.’

‘Sen iyi uyudun ha?’

‘İyi.’

‘Güzel.’

Birbirimize terbiyeli gülücükler gönderdik. Richard bahçenin ötesinden dışarıya bakıyordu.

‘Burası da gerçekten güzelmış.’

‘Evet.’

Rengi kaçıyordu git gide. Yalvardım: Bir şey söyleme. İnsanlar bunu yapabilirler: Hiç bir şey söylemezler ve zaman geçer. İlk evlendiğimizde boşuna tartışırdık, öfkeli yüzlerle, olmasını istediğimiz gibi anlaşılmanızı gerektiğinde diretirdik. Şimdi anlaşılmanızı istemiyoruz. Gerçek utanç verici.

Düşündüm: Kapıyı kilitlememiştim. O kilitlemiş miydi? Bunu düşünmüş olabilir miydik? O sırada bir başka unutkanlığı hatırladım.

Richard zorlama bir sesle: ‘Aklıma gelmişken söyleyeyim, Flora benimle değil,’ dedi.

‘Öyle mi?’

‘Marekeş’e geldi de, benim otelimde kalmıyor.’

‘Oh.’

‘Bilmek istersin diye düşünmüştüm.’

‘Evet. Sağ ol.’

İkircikliydi. ‘Yani gene sana bağlı.’

‘Bana mı?’ Bu sözüne kızdığımı anladım.

‘Öyle.’ Yüzünde uyduruk bir neşeyle: ‘Bana karşı direnen tek kişi sensin,’ dedi.

‘Böyle davranışımın seni sevindirmesi gerekirdi. Değil mi?’

Bu konuşmanın benim için bir anlamı yoktu. Birbirimize ödünler vererek durumu kurtarmaktaydık aslında.

Richard zar zor konuştu: ‘Elbette herkes karşı durma düşleri kurar. Ama hep yapacak başka bir şey vardır, belli bir tasarı. Başka biri gibi ya da Çin’i do-laşmak gibi. Ben Çin’i dolaşmak istemiyorum. Benim işim var. Belki önemli sayılmayabilir. Ne var ki, o be-

nim bir parçam. Flora için de olduğu gibi. O da çok bağlı işine, gerçekten. Eğer bu bir orta yaş evliliğiyle, bir orta yaş aşkı arasında oturup bir seçim yapmak meselesiyle ben doğal olarak kurulu düzeni seçerim! Bana baktı. 'Ama bu değil. Amacım senin gözünü korutmak değil, Flora bunu daha önceden yaptığımı söylüyor. Sana kötü davrandığımı söylüyor. Bütününü senin tarafını tutuyor biliyor musun?'

'Ne kadar katkısız biri olduğunu göstermesi yönünden doğrusu dikkate değer.'

Gülümsedi.

'Bunda gülünecek bir şey yok ki.'

'Hayır, ona gülmedim. Öyle bir doğal söylüyorsun ki. Bak - bu konu üzerinde mantıklı olmak istiyorum. Bir değişiklik yapmak olanağı her zaman eline geçmez, iki yol var: Olduğu gibi hayatını sürdürmek ya da atılım yapmak. Eğer sürdürmek istiyorsan -bana göre hava hoş, biraz eskisinden değişik yanlar olursa da...- yok beni bırakmak istiyorsan, Tanrı aşkına kafa çalıştır da söyle neyin adına ve niçin? Flora'dan ötürü beni bırakmaya bütününü hakkın olduğunu biliyorum, ama bunu yaparsan aldanacaksın, değil mi? Onu özür olarak kullanmakla...'

'Şu işe bak! Yani bunun hiç beni etkilemediğini mi sanıyorsun?'

'Bağışla beni. Meseleyi yanlış koydum. Ama sen benden ayrılmayı daha önce de düşünmüştün değil mi? Flora'yı öğrenmeden çok önceleri. Bu da senin oyunun işte, niçin bilmem, - belki de ardında sonsuz seçim olanakları bıraktığını hissetmekten hoşlanıyorsun. Böylece ne yaptığını, kim olduğunu tartıyor, sonra her şeye yeniden özgürce başlıyorsun...'

Öfkeyle konuştum: 'Hiç yetersiz bir koca olduğunu düşündün mü sen?'

‘Pek aklıma gelmedi.’

Benim öfkeme karşın onun acınacak bir durumu vardı. İçimden gülmek geliyordu, o da bunu bekliyordu ya, bayağı oyunlar, hele şu anda bile böyle davranması ne kadar kötüydü, çünkü hiç bir şeyi ciddiye almadığını gösteriyordu, bu durumu öfkemi daha da arttırdı.

‘Öyleyse bütün suç bende, değil mi? Ne kadar içten pazarlıklı ve kurnazsın. Seni kaypak, tantanalı züppe. Kendini hiç bir suçun olmadığına iyice kandırdın, değil mi? Sana da böylesi yakışır zaten.’

Tikini önlemek istermiş gibi göz ucunu çekiştirip duruyordu. Katı bir tavırla, bunu üstlenmekle belli olan soyluluğundan gururlanmışcasına: ‘Flora konusunda suçlanabileceğimi ben de biliyorum,’ dedi, ‘Ne var ki hiç kimse kendini suçlamayı sürdüremez, bu da bir çeşit sinir hastalığıdır zaten. Eğer benimle kalırsan onu bir daha görmeyeceğim. Yalnız şunu iyi bil, seninle pazarlığa oturmuş değilim, kazanmak bile istemiyorum. Evlilik bir didişme değildir.’

‘Nedir öyleyse?’

Bir neden olmalı diye düşündüm. Yalnızlığa, ölüme karşı bir güvenlik aracı. Ama Bayan Hobbs yalnız öldü.

Öfkem geçmişti. Soğuk bir irkilme içindeydim, sanki televizyonda izlediğim savaş filmlerinin gerçekliğine henüz varmışım, onların sadece haberlerin bir bölümü değil, gerçek insanların ölümleri, kavgaları olduğunun bilincine yeni varmışım gibi.

‘Bilmiyorum,’ dedi Richard. ‘Belki de insanın hesaba katmadığı bir çok şey.’

Beni izliyordu. ‘İstersen burada kendi kendine oturabilirsin. Bütün paramızı sen alırsın, ben de uçakla

dönerim. Çocuklara bir hikâye anlatırım artık. Belki bu sana zaman kazandırır.'

'Şimdi yalnız kalmak istemiyorum.'

'Olanlardan ötürü. Korkunç bir sarsıntı geçirdin.'

Beceriksizce: 'Seni gördüğüme sevindim,' dedim.

'Parçaları birbirine yapıştıracağımı bilirsin de ondan.'

'Gene bana gözdağı veriyorsun.'

'Onu demek istemedim. Ama özgürlük bu demektir, kendin olman. Ben gelmeseydim başka bir gelecek de bulunurdu. Şöyle baba biri.'

Alaylı bir tavırla güldü.

Havanın çok sıcak olmasına karşın birden beni bir titreme aldı. Soğuk terler döküyordum.

'Bay Hobbs beni görmek istiyor mu?' diye sordum.

Bana şaşkın şaşkın baktı. 'Niçin istesin ki? Nasıl olduğunu sordu. Ben de iyi değil dedim. İyi görünmüyorsun. Belki yatman gerek, şöyle uzun, güzel bir uyku çekersin.. Her halde burada bir gece daha kalsan ocağımız batmaz.'

Ayağa kalkarak ellerimi tuttu, beni çekti, 'Gel,' dedi canlı bir havayla: 'Seni yatağına yatıracağım. Şu anda meseleleri tartışarak çözecek değiliz.'

Yatağına girdim. Bir hastabakıcı gibi yastıklarımı düzeltiyordu. Dümdüz yattım, örtü çeneme değiyordu. Gözlerim şişmişti.

Düşündüm: Bizi birlikte görmüş olamaz. Kalp hastası yaşlı bir kadındı. Böyle bir sarsıntıdan sonra nasıl dönüp yıkanır, nasırlarını kesmeye kalkardı ki...'

Richard ayak ucumda duruyordu. 'Ne yapacaksın?' dedim.

'Hiç.' dedi, saman altından su yürüten bir havası vardı gene. 'Flora yemeğe çıkmamızı söyledi de. Se-

nin de gelmeni istiyor ama, ben senin istemeyeceğini söyledim.'

'Hayır.'

'Kararlaştırılmış bir şey değil. Ben haber vereceğimi söyledim. Ne dersin? İstersen gitmem. Asıl önemli olan onu böyle ektiğim için kendimi suçlu hissediyorum. Burada kendi kendine, burada olmasında da suç bende ya. Gerçekten birkaç gün daha kalmak istiyordu, ama ne bir kira arabası ne de bir uygun otobüs vardı. Sana olan düşünçesizce davranışlarım onu da sıkımişti biraz...' Gözlerini kırıştırtarak sırttı. 'Sadece bir yemek, söz veriyorum. Ama çok diretirsen...'

İçtenlikten uzak yöntemlerine güzel bir örnek diye düşündüm: Olayı önemsizleştiriyordu böylece, ben hiç yoktan olay çıkaran saçma bir duruma düşecektim eğer üzerinde durursam. Ne var ki, birden ona karşı tüm bir ilgisizlik içinde olduğumu anladım. İçimden bile kızıyor değildim. Bayan Hobbs ölmüştü, bunun yanında hiç bir şeyin önemi yoktu.

'Şu anda hiç bir şey için direnecek durumda değilim,' dedim 'Sadece uyumak istiyorum.'

Gözlerimi kapatmak üzereyken yüzünden şöyle bir zafer anlatımının görünüp geçiverdiğini ayırt ettim, anladım ki kazandığına kesinlikle emindi, onu bırakmayacaktım, birkaç güne kadar birlikte evimize gidecektik, her şey eskisi gibi sürecekti

Ç OĞUNLUKLA mutluyduk,' dedi Bay Hobbs: 'Hep hatırlamaya çalışıyorum bunu.'

Otelin lobisi karanlık ve serindi. Cam bölmelerde gümüşler sergilenmişti, ölünün takıları.

Kaza kurbanları gibi, koltuklarımızda oturuyorduk. Bay Hobbs'un uzun boylu, sakallı oğlu çay koyuyordu.

Tem'la Oliver'in anlatıp güldükleri bir fıkra aklıma geldi: Gelecekte, binlerce yıl sonra, bir arkeolog konuşuyor: (Bu insanlar arasında tuhaf bir âyin yaygındı. İçinde bir çeşit sıcak içecek olan bir kapın çevresinde toplanırlar -bir çeşit yaprak demlenmesi- ve bu 'Şimdi anne kim olacak?' dedikleri yaygın oyunu oynarlardı.' Gülmek istedim, fıkraya değil, oğullarımın onu beğendiklerini hatırlayarak...

Bay Hobbs'un oğlu pembe, genç yüzlü biriydi. Sıkıntılı ağzı sık sakalının arasından şöyle bir belirliyordu. İncelikli ve babasıyla çok ilgiliydi. Onun dağınık konuşmalarını saygıyla dinliyordu. Bay Hobbs bizim varlığımızı unutup, gözlerini boşluğa dikince de sesini kısarak benimle konuşuyordu.

Bu toplantının bir anlamı yoktu. Onu rahatlatmaya ve yaptıklarımızdan ötürü kendimi suçlamaya hazırlanmıştım. Ne var ki şimdi bu amaç bana yalnız aptalca değil yersiz, düşüncesiz de geliyordu. Karısının ölümünün suçlusu ne o ne de bendim. Bir kez utanmaları gereken iş birlikçiler olarak karşılaşmamıştık, birbirimize yabancıydık.

Bir iki kez karısından söz etti, geri kalan zamanı koltuğuna yayılmış, çayına dokunmadan geçirdi. Benim de bu kasvetli, mezar gibi yerde elimde çay bardağıyla oturmaktan uykum gelmişti.

Bay Hobbs kalktı, bizden uzaklaştı. Salonu geçip merdivenlere yönelmesini izliyorduk.

Oğlu özür dilercesine: 'Bu onun için korkunç bir şey, dedi.

'Evet.'

'Elbette bir gün bunun olacağını biliyorduk. Ne var ki böyle hiç beklenmedik bir zamanda olmayabilirdi.'

'Öyle.'

'En azından mutluydular. Bu, üzerinde durulacak bir şey. Sanırım bu durum olanı daha da katlanılmaz kılıyor onun için.' Çekinerek bana baktı. 'Biliyor musunuz, bunun nasıl bir şey olduğunu düşünemiyorum bile. Düşünmeye çalıştım, yol boyu uçakta. Altı yıllık evliyim, karım ölseydi, ne olurdu -ah, bilmiyorum- ikiye bölünmek ya da bir yanıma inme inmesi gibi her halde...' Bana babasını hatırlatan sinirli bir öksürük konuşmasını kesti. 'Burada olmanız onun için çok iyi elbette,' dedi sonra da bu sevimli genç adam, ekledi... 'Hiç değilse yalnız kalmadı. Ne var ki korkarım sizin için çok kötü oldu tatiliniz berbat oldu.'

ONDAN sonra otele daha fazla dayanamadım. O sıcak öğleden sonra dışarı çıkıp şehirde dolaştım.

Sarı etekliğim yürürken önümde dalgalanıyordu. Bir makina yürüyormuş gibi hissettim. Aklım bir fotoğraf makinası gibiydi, binlerce küçücük dişli, kol durmaksızın çalışıyordu, olağanüstü bir makina parçası.

Düşündüm: Suçlamanın bir anlamı yok. Düşünmenin tek işlevi nasıl yaşanacağını öğrenmektir. Kendini anlamak değil: Bu, filozofların işidir. Ben sadece ne yaptığımı biliyorum, ne olduğumu değil. Ben Richard'ın karısıyım, Tom'un annesi. Şunun Başkan'ıyım, bunun sekreter'i, işi başından aşkın bir kadın hem eviyle hem de dışarda birtakım işlerle uğraşıyor. Belki gurur duyduğum bir iki iş yapmışımdır, bizim yaşlılar evi gibi - ben yapmasam başkası yapardı nasıl olsa ama.. Yaptıklarımın, hissettiklerimin, söylediklerimin dizisinden başka ben neyim ki? Şunu isteyip bundan nefret ettiğimi hatırlayabilirim, ama isteyen ya da nefret eden bir varlık olarak bir ben'e sahip değilim: Bir süreklilik yok.

Düşündüm: Bu dayanılması en güç olan şeydir.

Yeni yetmeliğimde toplumsal adaletsizliğe öfkelenirdim. İnsanın politik bir hayvan olduğuna inanırdım. O dönemde her şey çok basitti: Soyut düşünce ve kuramlar. İnsanlar çok daha zordur. Richard'ı ve oğullarımızı düşündüm, Tom ve Oliver'i. Yaz günleri arabalarında yatıyorlar, küçük elleri çiçekler gibi sallanıyor. Ellerindeki çizgiler, parmak uçlarındaki katırlıklar doğumdan beri vardı. Kit teyzemin elleri de büyüktür, kendisi ufak tefektir ama. Onu yıkadığımda ellerine krem sürer, kütikillerin çevresini ovarım: Ona böyle özenle baktığım için gurur duyuyorum.

Düşündüm: Dikkatle düşünmem gerek, başkaları bana bağlı. Ben ortada bir direk gibiyim, dönüyorum, hepsi çevremde uçuşuyorlar. Gidersem ne olacak? Bir çeşit ateşte yakılan kurban olmak istemiştım, sıkıntıdan ya da öfkeden. Çevremdeki duvarları yıkmak istemiştım. Bir anka kuşu gibi çemberi yaracağımı düşündüm.

Belki Richard da böyle şeyler hissetmekte, belki

Benim Flora'yı öğrenmemi istedi. Belki de orta yaş bu: Yıkıp yok etmek için bir ivedilik, çünkü bundan sonra yaratma olanağınız yoktur, değişik başka biri olmak. Belki başka türlü bir seçim yapmam gerekirdi, ama artık çok geç.

Bunu kabul etmeniz gerekir, bozgunun büyüdüğünü. Ne var ki ben kabul etmek istemiyorum. Bırakmak, gerilemek, sadece yaşlılar yapar bunu. Aynaya bakıp, eh, her şey göz önüne alınacak olursa çok kötü değildin demek istemiyorum.

Dar sokaklardan büyük alana doğru yürüdüm. Halı, yumurta, sebze, kına, nane satanlardan geçilmiyordu, üzerine sinekler konup duran hurma yığınları. Ötede hokkabazlar, cambazlar, yılan oynatıcıları, suçular, ilâç satanlar, oyuncular, masalcılar. Bir küçük evren.

Meddahın çevresinde dinleyen birkaç çocuk vardı. Adam boş bir bavulun üzerinde oturuyordu. Yılan oynatıcı tozlu yola büyük bir keçe sermişti, önündeki teneke gerdelde uyuşuk bir yılan vardı. Gerdelin yanına biraz para atmışlardı ama, anlaşılan başlamak için yeterli değildi. Yılan oynatıcı paraları küçümser bir mimikle baktı ve izleyenleri diliyle avlayarak çevrelerinde dolaşmaya başladı. Ben yaklaşıncı aralarına almak için açıldılar: Ne de olsa para verecek bir yabancı gelmişti. Keçeye bir madeni para fırlatarak uzaklaştım.

En tutulan göstericiler oyunculardı. Kalabalığın arkasında bütün görebildiğim bir görünüş bir gözden yiten maskeli yüzleriydi. Herkes gülüyordu. Bu gülünç bir hikâyeydi.

Cambazlar eski püskü bir örtünün üzerinde birdirbir oynayan birkaç küçük çocuktu. Benim baktığımı görünce ikisi sallanarak başlarının üzerinde durdu-

lar. Çok az para vardı yanımda, küçük kahverengi bir avuca bütün cüzdanımı boşalttım, eteğimi çekerek daha istiyorlardı.

Alanın bir yanında küçük, sarı duvarlı bir otel vardı. Bir de çatıya çıkan dış merdiveni.. Merdivenlerden çıkıp parmaklığa dayandım, alana bakmaya başladım. Hafif akşam rüzgârında serinlemiştim, aşağıdaki renk ve devinime bakarken dinginlik içindeydim.. Hayat doluydu ne var ki uzaktı, bir film gibi.

Burası Marekeş'in en ünlü alanıydı, Hayat ve Ölüm Beldesi.

RİCHARD'I gördüm. Yılan oynatıcısının çevresindeki kiler arasında durmuş, film çekiyordu. Şimdi gösteri başlamıştı: Yılan şöyle bir kalktı gerdelinden sonra gene bitkin düştü. Richard'ın gökyüzüne baktığını gördüm, ışığı ayarlıyor, makineyi düzeltiyordu. Sonra gözüne götürdü, sanırım duydum. Duyamazdım oysa, çok uzaktım - tıkırtıyı filme çekerken.

Onu izledim. Orta yaşlıydı. Bir çocuktu ve yaşlı bir adamdı. Bir yüreğin atışı gibi bağıntıyı hissedebildim, birden her şeyin karşılığını bildiğimi hissettim.. Bu sarhoş olmak gibiydi. Sarhoşluk gibi geçeceğini biliyordum, ama sürdüğünce iyi bir duyguydu. Garip mutluluğu içeren, sanki her şeye gülebilmemişim gibi, hem de hüznü, gençliğime veda ediyomuşum gibi.. Ne var ki bu hüznün bir sarhoşun ağlamasına benziyordu, biraz da hoş giden bir hüznü.

Richard, Morocco'da beş top daha film çekti. Hemen hemen bir yılı, onları basmakla geçirdi. Şimdi gelen yılın yazı, perdeleri çektik, konuklarımızı filmlerle sıkmakla uğraşıyoruz. Bunları öyle çok gördüm ki artık bebeğin ağlamasını fırsat bilip dışarı fırlı-

yorum, geçerli bir özür sayılıyor ne de olsa. Bebek odasında yatıyor. Bağırmasının nedeni, gözüne güneş gelmiş de... Tom odasında çalışıyordu, benden önce gitmiş yanına, karyolasından çıkarmış, kucağında ninni söyleyerek sallıyor. Onun taçyaprağı gibi teninin yanında Tom yaşlı görünüyor. Tom'un kollarında hiç sesi çıkmıyor, ama karyolasında yatar yatmaz gene bağıırıp tekmelemeye başlıyor, yüzü buruşuk bir erik gibi oluyor. Bay Hobbs'un kızı, bağırmaktan katılmış.

Belki de bundan kesinlikle emin olamam, belki de emin olamamam daha iyidir: Dürüstlük çoğu kez en kolay politikadır, ne var ki her zaman en iyi değil. Richard çocuğu seviyor. Bazen insana babasının kim olduğunu hiç bilemeyeceği garip geliyor ama, bunu ne kadar az düşündüğümde şaşırtıcı ve belki daha da şaşırtıcı olan benim gibi bir kadın için, içe dönük ahlâk kurallarıyla sınırlı-ışte bunu düşündüm mü gülmekten kendimi alamıyorum.

Eğer şimdi daha katıysam, güldüğümde, belki bu bir sanrıdır. Sadece bir yıl daha yaşlandım, insanlar değişmiyor. Tek güç, bunu bilmektir, esneklik kazandığınızı hissetmek. Bu bir duygudur, felsefe değil.

Richard olsa, bunun bütünyle kadınca bir tutum olduğunu söylerdi, hayatı duyguların ve kişilerin terimleriyle değerlendirmek. Ben bunun özellikle kadınca olduğunu sanmıyorum, sadece insanca: Hepsi bir yana, hayat kişisel bir olgudur.

Bu bana böyle geldi. Söylenecek başka bir şey yok.

BİTTİ